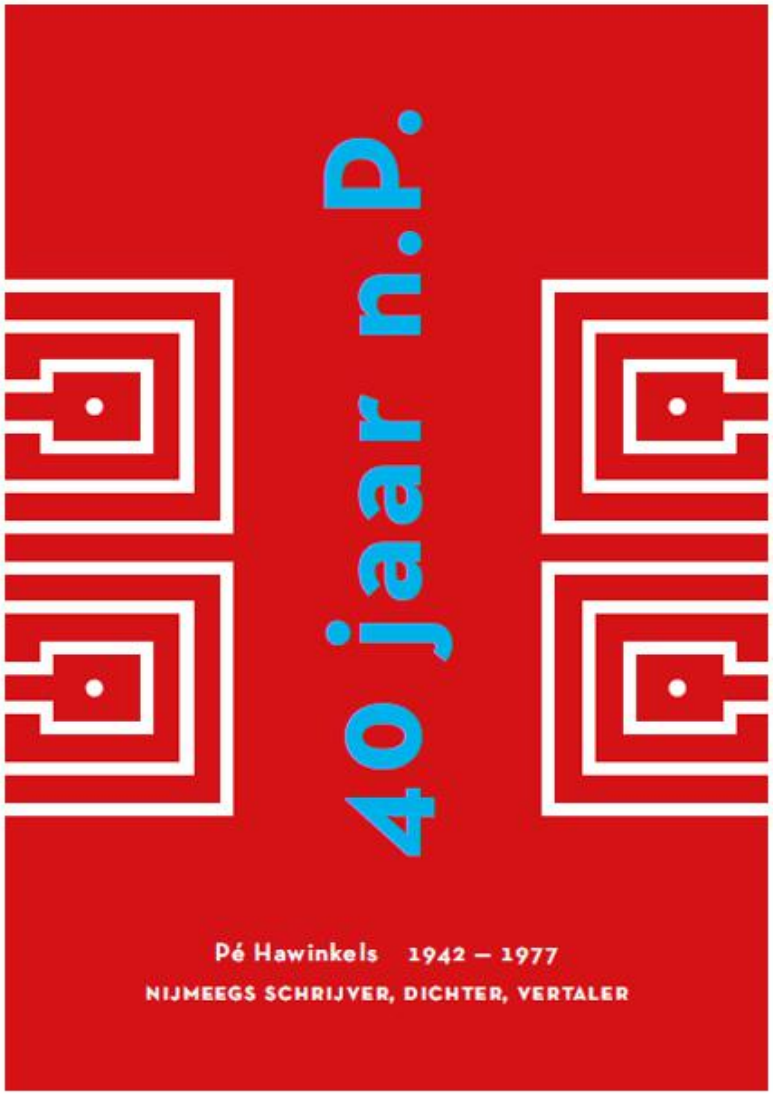

Jacco Cornelissen, René van Hoften en Frits Robeerst

40 jaar n.P. Pé Hawinkels 1942-1977, Nijmeegs schrijver, dichter, vertaler

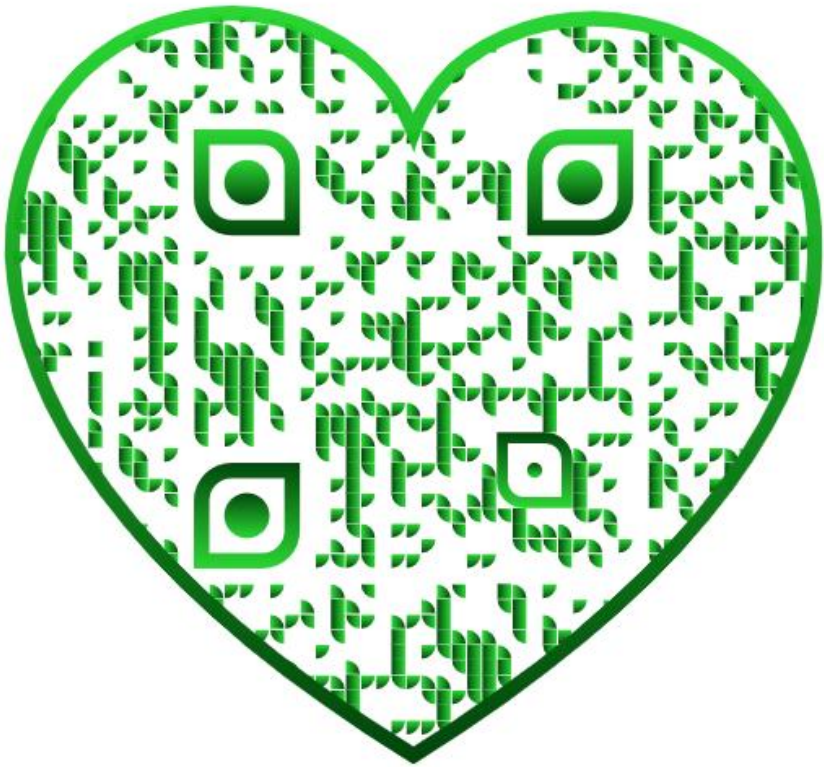

40 jaar n.P.

Pé Hawinkels 1942 – 1977

NIJMEEGS SCHRIJVER, DICHTER, VERTALER

Jacco Cornelissen, René van Hoften en Frits Robeerst

40 jaar n.P. Pé Hawinkels 1942-1977, Nijmeegs schrijver, dichter, vertaler

Colofon

Dit ebook is gebaseerd op een bestand van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (www.dbnl.org).

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

Jacco Cornelissen, René van Hoften en Frits Robeerst (red.), *40 jaar n.P. Pé Hawinkels 1942-1977, Nijmeegs schrijver, dichter, vertaler*. Collectief Vrienden van Pé, Nijmegen 2017

Voor de verantwoording en oorspronkelijke paginanummering zie het bronbestand.

Inleiding

Deze publicatie *Veertig jaar n.P.* is tot stand gekomen naar aanleiding van het overlijden van Pé Hawinkels in augustus 1977, nu veertig jaar geleden, en vormt een onderdeel van de manifestatie ‘De Herfst van Hawinkels’. Een herdenkingsmoment voor de sterfdag van deze bekende, gevierde, gevreesde, maar ook miskende Nijmeegse schrijver, dichter en vertaler.

De manifestatie omvat een vertalerscongres/-workshop en een expositie aan de Radboud Universiteit, een themadag onder de titel ‘Jazz & Poetry’ in de Openbare Bibliotheek Mariënburg, een literaire stadswandeling georganiseerd door kunstenaars-lab de Blauwe Salon en de toekenning van de Pé Hawinkels-prijs bij literair productiehuis Wintertuin.

Het doel van deze manifestatie, georganiseerd door Collectief Vrienden van Pé, is enerzijds Pé's leven en werk onder de aandacht brengen van generaties die hem nog niet kennen én anderzijds zijn tijdgenoten opnieuw met hem te laten kennismaken. Al eerder zijn boekuitgaven over hem verschenen om vast te leggen waar hij voor stond. Zoals *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* (SUN, 1979), een biografie die een indringend tijdsbeeld geeft van de jaren zestig en zeventig van de Nijmeegse universiteit en samenleving, en de bundel *Verzamelde gedichten* van Hawinkels (De Stiel, 1988).

Het lot van veel schrijvers is de vergetelheid, zo ook bij Pé en dat heeft ons, oude vrienden en geestverwanten van Pé, aangezet tot deze herdenking. In de vorm van workshops, exposities, jazzcomposities, gedichten, voordrachten, recensies, literaire teksten en onbekend fotomateriaal - waar deze publicatie *Veertig jaar n.P.* allemaal de weerslag van is. Geboren uit weemoed, spijt dat Pé er niet meer is, al zo lange tijd. Een sterk verlangen om herinneringen aan hem op te halen en ook onze verwondering en bewondering uit te spreken voor wat hij geschreven en gezegd heeft. En te filosoferen over Pé's al dan niet te traceren gespletenheid in leven, werk en opvattingen, waarover veel geschreven is in de literaire wereld. Pé's werk, vinden wij, mag niet verloren gaan of vergeten worden! Zo was het en zo voelen wij het, zoveel jaren later, nog steeds.

We hebben dankzij het enthousiasme en de inzet van goede vrienden en bekenden, wetenschappers, muzikanten, componisten, schrijvers, jonge dichters, een grafisch vormgever en verschillende

archieven veel medewerking gekregen om dit alles tot stand te kunnen brengen. Pé is het waard!

De inhoud van deze herinneringsbundel is een selectie van materiaal dat nog niet in, of pas na publicatie van, *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* is verschenen, en deels werk dat is ontstaan door het uitschrijven van nieuwe opdrachten. Op deze manier wordt het beeld van Pé verder ingevuld en bewaard en wordt opnieuw aandacht gevraagd voor zijn werk en leven.

In deze bundel zijn o.a. een aantal biografische essays over Pé opgenomen. Drie van Cees Koster die over hem een promotieonderzoek doet, zijnde een bijdrage over Hawinkels als vertaler van religieuze teksten onder de titel 'Het leven is lucht', één over Hawinkels als publicist onder de titel 'Ik hou van mooie zinnen maken' en één met twee niet eerder uitgegeven jeugdgedichten. Daarnaast een tweetal bijdragen van literatuurcriticus Ben van Melick, één onder de titel 'Schrijven als daad van liefde' over de waarde van het werk van Hawinkels, en een meer algemeen inleidend stuk over Hawinkels, getiteld 'Godbewaarme. Zo fantastisch!' Daarnaast ook nog een biografische schets van René van Hoften en van zowel Jacco Cornelissen als Frits Robeerst herinneringsschetsen over het muzikale verleden van Pé.

Vanwege Pé's grote interesse in jazz en geïmproviseerde muziek zijn een aantal compositieopdrachten toegekend aan Nijmeegse componisten om vijf PeHa-suites te componeren, die een relatie hebben met zijn leven en of werk. Die componisten zijn: Michiel Braam, Pierre Courbois, Bo van de Graaf, Stef Meilink en Carel van Rijn. Details van die composities zijn inclusief bio en uitleg in deze bundel opgenomen.

Uit zijn verzameld werk hebben we een aantal jazzgedichten overgenomen, o.a. over John Coltrane, Miles Davis en Eric Dolphy, en daarnaast ook nog (song)teksten die niet eerder zijn gepubliceerd, zoals over Bob Dylan. Ook een aantal jazzrecensies van hem uit het blad *Jazzwereld* uit de jaren zeventig zijn opgenomen, o.a. over Nina Simone en Pierre Courbois.

Omdat Pé in zijn tijd als redacteur van het *Nijmeegs Universiteitsblad (NUB)* eigenlijk campusdichter *avant la lettre* was, hebben we drie jonge dichters van de Radboud Universiteit gevraagd nieuw werk over hem te maken, waarvan ook akte in deze bundel. Dat zijn Pieter Theunissen, Sander Bisselink en Bart Broek. Daarnaast heeft ook de dichter Jelko Arts een bijdrage geleverd.

We hebben ook een uitgebreide greep gedaan in kranten- en tijdschriftartikelen die na zijn dood zijn verschenen over zijn vertaalkwaliteiten, over zijn auteurschap en zijn niet onopvallende

lifestyle. Er zijn ook nog een aantal persoonlijke herinneringen toegevoegd, o.a. van Pierre Courbois, Pienie Zwitserlood, Theo Stokkink en Thomas Verbogt.

Als laatste hebben we de Pé Hawinkels-stadswandeling toegevoegd, die voert langs ruim dertig *lieux de memoire*, herinneringsplekken uit Pé's leven. Kortom, een zeer divers samengestelde herinneringspublicatie, die vooral iets zegt over de grote veelzijdigheid en productiviteit van Pé Hawinkels. En mogelijk ook over de inspiratiebron die hij voor menigeen nog kan zijn.

We hebben het met veel plezier gedaan!

Collectief Vrienden van Pé:
Jacco Cornelissen, René van Hoften, Frits Robeerst

Nijmegen, september 2017

PeHa-suite I
Een malicieus teleologische primordialiteit
- Michiel Braam

‘De titel bevat enkele woorden uit *De tuin der lusten*, een gedicht waarvoor Hawinkels vrijelijk in het drieluik van de schilder Jeroen Bosch heeft gegrasduind, wat ik vervolgens weer met de gedichten van Hawinkels heb gedaan: de geselecteerde woorden al associërend aan elkaar verbonden. De daaruit ontstane titel kan zich bijvoorbeeld laten verklaren als Een Duivels Doelzoekend Fundament. Het stuk gaat, zoals bij veel jazz en geïmproviseerde muziek en de maatschappij in het algemeen, over vrijheid, doelen, harmonie en frictie.’

Michiel Braam (Nijmegen, 1964) is pianist, componist en bandleider. Met zijn bands heeft hij getourd in Europa, Noord-Amerika, Afrika en Azië. Braam is onderscheiden met de Podiumprijs en, in 1997, met de belangrijkste oeuvreprijs van de Nederlandse jazz, de Boy Edgar Prijs.
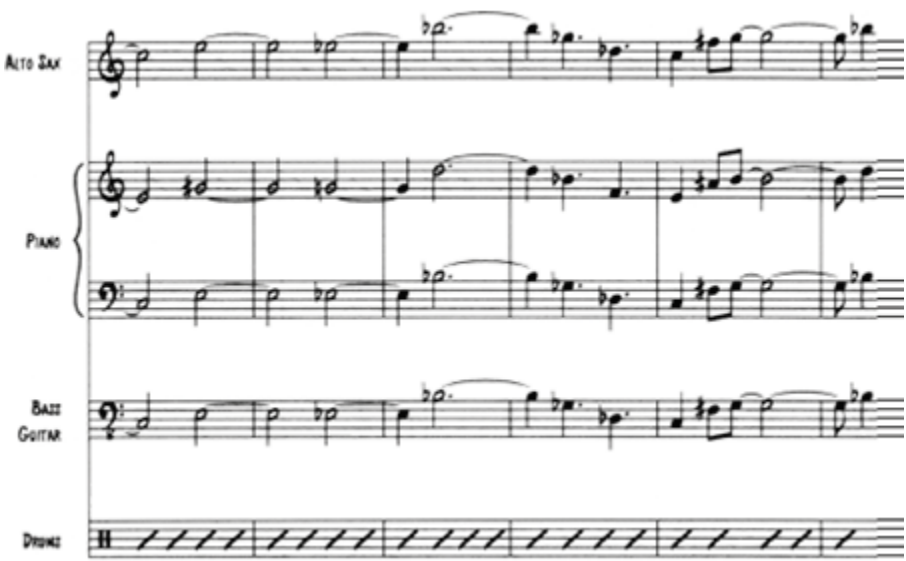
Pé Hawinkels' virtuoze sarcasme

De woordexplosies van een illusieloos wonderkind

Een van de beste vertalers die Nederland heeft gekend, Pé Hawinkels, werd in Amsterdam als een provinciaal beschouwd. Hij noemde de Parijse mei-revolutie van 1968 een farce. Martin Ros over het vastgelopen wonderkind met een natuurlijke tegendraadsheid dat plotseling stierf.

Pé Hawinkels, die in 1977 op 34-jarige leeftijd achter zijn bureau voorgoed in eenzonk, was een brijante hanteerder van anti-normatief woordgebruik. Sjaak Hubregtse, de Reve-kenner bij uitstek, heeft Hawinkels om zijn unieke, gedragen-vileine stijl zelfs gelijkwaardig aan Reve genoemd.

Over Hawinkels' stijl, over de barokke en gedresseerde vijdlopigheid in zijn zinnen, formaleringen, boutades, gedichten, stukjes ging het op de Hawinkelsdag in het Nijmegen waarvan Pé een dikke tien jaar lang de enige echte maestro is geweest.

Toen ik hem in 1966 voor het eerst ontmoette, kwam ik onder de indruk van zijn fantastische lintwormzinnen en van zijn natuurlijke tegendraadsheid. In Nijmegen, dat toen gooide van Marx en alle daaraan verbonden radicale Hegelarij, vroeg Hawinkels aandacht voor Thomas Mann, Friedrich Nietzsche, Eta Hoffmann. Zijn maatschappelijke progressiviteit ging nooit verder dan Partij van de Arbeid stemmen. De nieuwe politieke rage waarin toen utopisch van een nieuw communalisme werd gedroomd, was voor hem slechts een vis- en scheldmarkt. Hij liet zich ook niet imponeren door de monumentale pretenties, die een zogenaamde nieuwe intellectuele generatie in Amsterdam rond 1968 etaleerde.

Zeepbellenspel

De zich in tal van tijdschriften, met de meest uiteenlopende publikaties – met ruim vijftig vertalingen, waaronder die van klassieke en oud-testamentische werken – uiterst energiek manifesterende Hawinkels, werd in Amsterdam als een gek geworden, post-katholieke provinciaal beschouwd, in wiens rugzak ten hoogste het virtuoos bewerktuigde epigonisme van Antoni van Duinkerken bewoog. In Pé's rugzak zat heel wat meer. Hij was buitengewoon belezen, vooral in de grote literaire tradities van de negentiende eeuw, waarvoor men – in het kader van een modieuze 'permanente educatie'-ideologie, waarin men de cultuur zo graag met de eigen tijd liet beginnen – geen oog meer had.

Bij die belezenheid voegde zich een systematisch gereguleerde werkdrift. Omdat Pé Hawinkels vooral een mimetisch, want re-creatief talent bezat, kon hij daardoor een van de beste Nederlandse vertalers worden.

Het meest curieuze pleidooi voor Hawinkels' kracht als vertaler was wel, dat zich op zeker moment iemand uit Hallum bij Sou in Noord-Brabant meldde als verzamelaar van vertalingen van Pé Hawinkels. Het opvallendste in de op koninginnedag in Nijmegen te water gelaten, door de uitgeverij De Stiel verzorgde 'Verzamelde gedichten' van Pé Hawinkels, is dat de vertaalde poëzie erin het sterkst en meest tijdloos is. In Pé's eigen poëzie domineert een zeker hermetisme, dat – bij Pé – tot een literair zeepbellenspel leidt. Heel vaak leveren zijn naar bepaalde schilderijen of aangehoorde muziek tot stand gekomen woordexplosies niet veel meer op dan feërieke suikerspinnen.

Roomse ballast

Hawinkels hield van woordgeweld. In het gesprek was dit, ook omdat hij bij alle virtuoze sarcasme graag aan zijn Zuidlimburgse tongval vasthield, buitengewoon fascinerend, ook in Pé's moeitelooze in één verband zetten van het hogere en poëtische naast het aardse of banale.

Pé Hawinkels' virtuoze sarcasme
De woordexplosies van een illusieloos wonderkind

Een van de beste vertalers die Nederland heeft gekend, Pé Hawinkels, werd in Amsterdam als een provinciaal beschouwd. Hij noemde de Parijse mei-revolutie van 1968 een farce. Martin Ros over het vastgelopen wonderkind met een natuurlijke tegendraadsheid dat plotseling stierf.

Pé Hawinkels, die in 1977 op 34-jarige leeftijd achter zijn bureau voorgoed ineenzonk, was een briljante hanteerder van anti-normatief woordgebruik. Sjaak Hubregtse, de Reve-kenner bij uitstek, heeft Hawinkels om zijn unieke, gedragen-vileine stijl zelfs gelijkwaardig aan Reve genoemd.

Over Hawinkels' stijl, over de barokke en gedresseerde wijdlopigheid in zijn zinnen, formuleringen, boutades, gedichten, stukjes ging het op de Hawinkelsdag in het Nijmegen waarvan Pé een dikke tien jaar lang de enige echte maestro is geweest.

Toen ik hem in 1966 voor het eerst ontmoette, kwam ik onder de indruk van zijn fantastische lintwormzinnen en van zijn natuurlijke tegendraadsheid. In Nijmegen, dat toen gonsde van Marx en alle daaraan verbonden radicale Hegelarij, vroeg Hawinkels aandacht voor Thomas Mann, Friedrich Nietzsche, Eta Hoffmann. Zijn maatschappelijke progressiviteit ging nooit verder dan Partij van de Arbeid stemmen. De nieuwe politieke rage waarin toen utopisch van een nieuw communalisme werd gedroomd, was voor hem slechts een vis- en scheldmarkt. Hij liet zich ook niet imponeren door de monumentale pretenties, die een zogenaamde nieuwe intellectuele generatie in Amsterdam rond 1968 etaleerde.

Zeepbellenspel

De zich in tal van tijdschriften, met de meest uiteenlopende publikaties - met ruim vijftig vertalingen, waaronder die van klassiéke en oud-testamentische werken - uiterst energiek manifesterende Hawinkels, werd in Amsterdam als een gek geworden, post-katholieke provinciaal beschouwd, in wiens rugzak ten hoogste het virtuoos bewerktuigde epigonisme van Anton van Duinkerken bewoog. In Pé's rugzak zat heel wat méér. Hij was buitengewoon belezen, vooral in de grote literaire tradities van de negentiende eeuw, waarvoor men - in het kader van een modieuze ‘permanente educatie’-ideologie, waarin men de cultuur zo graag met de eigen tijd liet beginnen - geen oog meer had.

Bij die belezenheid voegde zich een systematisch gereguleerde werkdrift. Omdat Pé Hawinkels vooral een mimetisch, want re-creatief talent bezat, kon hij daardoor een van de beste Nederlandse vertalers worden.

Het meest curieuze pleidooi voor Hawinkels' kracht als vertaler was wel, dat zich op zeker moment iemand uit Hallum bij Son in Noord-Brabant meldde als verzamelaar van vertalingen van Pé Hawinkels. Het opvallendste in de op koninginnedag in Nijmegen te water gelaten, door de uitgeverij De Stiel verzorgde ‘Verzamelde gedichten’ van Pé Hawinkels, is dat de vertaalde poëzie erin het sterkst en meest tijdloos is. In Pé's eigen poëzie domineert een zeker hermetisme, dat - bij Pé - tot een literair zeepbellenspel leidt. Heel vaak leveren zijn naar bepaalde schilderijen of aangehoorde muziek tot stand gekomen woordexplosies niet veel meer op dan feërieke suikerspinnen.

Roomse ballast

Hawinkels hield van woordgeweld. In het gesprek was dit, ook omdat hij bij alle virtuoze sarcasme graag aan zijn Zuidlimburgse tongval vasthield, buitengewoon fascinerend, ook in Pé's moeiteloze in één verband zetten van het hogere en poëtische naast het aardse of banale.

Maar in de gedichten krijgen abstracte algemeenheden soms de overhand. Hij komt niet meer tot echte beelden, tot verrassende, concrete details. Hij zoekt het in de lengte, in wat hij mogelijk ook als een soort nieuwe, zeer rugwaarts gerichte mystiek zag. Het is geen toeval, dat hij met Pius Drijvers zo graag oud-testamentische boeken bleef vertalen en ook als pater Casper Bernalis bereid was te poseren.

Hij stelde niet in God te geloven en zich voorgoed van elke roomse ballast te hebben ontdaan. Maar de geur van gisteren, ook die uit de kerken, uit de oude missalen, uit de boerenhofsteden waar nog rozenhoedjes werden gebeden, bleef hem inspireren. Misschien heeft redacteur Cees van der Pluijm in zijn inleiding gelijk als hij stelt dat het rumoer en lawaai, het zich uitleveren en poseren in Pé's poëzie aan herwaardering kon toe zijn in een tijd, waarin tenslotte een nieuwe op barok geweld gestelde poëtische generatie zich heeft verzameld rond het tijdschrift De held.

Vandaar uit wordt immers ongenadig gepolemiseerd tegen de

zogenoemde witte, verstilde, hermetische poëzie, die al zoveel jaren tenminste intellectueel te onzent aanzienlijk de dienst uitmaakt.

Versierder

Aan de andere kant vertegenwoordigt Pé's poëzie dikwijls een duidelijke nastoot van de Vijftigers. Hij is in heel wat gedichten zeker niet hun mindere in fantastische beeldspraak. Maar ik blijf er bij dat hij het sterkst is waar hij zich aan een model of voorbeeld moet houden. Bijvoorbeeld in het gedicht 'Sketches of Spain' dat op de beste trompetstoten van Miles Davis is gebaseerd:

Een stier leeft als een trompetstoot in het gras
staat vreselijk in de weiden met een hek
een stier zaait een wolk ontzag in maag en knieën
een stier sterft lillend in het zand
een vlek ellende darmen bloed
een stier sterft onder trompetstoten en olé.

Tijdens de Hawinkelsdag werd ook in een panel nog gediscussieerd over de versierder Pé Hawinkels. Er is na het verschijnen van het herinneringsboek aan Pé in 1979 'Moet dit een wereldbeeld verbeelden?' zelfs nog door een aantal ouder wordende meisjes in Nijmegen verontwaardigd gereageerd op een zogenoemd onder de tafel moffelen van de seksist Pé. Een vrouw, die ooit een jaar een verhouding met Pé had, kwam nu verzekeren dat hij toch wel een lieve jongen was en droeg een gedicht over de nacht voor Pé voor.

Ik denk dat Pé Hawinkels vanaf zijn wolk op dit bij zijn tweede reveil vrijwel geheel door vrouwen georganiseerde herdenkingsfeest - vrouwen richtten ook de expositie in rond zijn leven en werk, die in Nijmegen zesduizend bezoekers trok - met mild sarcasme zal hebben toegezien. Hij heeft nogal wat erotische poëzie geschreven en liep trouwens tot kort voor zijn dood - die merkwaardig genoeg vrijwel samenviel met de plotselinge dood van Elvis Presley, op wie Pé uiterlijk leek en van wiens muziek hij erg was gaan houden - rond met het plan tot een selectie uit wereldliefdespoëzie aller tijden.

Schitterende vertaling

Vooral de Engelse zestiende- en zeventiende-eeuwse erotische poëzie lag hem enorm. Zo luidt bij Pé bijvoorbeeld het slot van zijn zeer vrijmoedige, schitterende vertaling van John Donne's ‘Naar bed’.

Zoals een leuke boekomslag voor leken zo moet de opschik van een vrouw bekeken;

zelf zijn zij boeken van mystiek; geen dan wij

(wie hun onbesprokenheid genadig zij) moet die ontsluierd zien. Welaan, toon nou

aan mij, vrijuit als aan een vroede vrouw, U zelve. Vort nou, ook dit linnen weg, Op onschuld staat geen straf, wat ik U zeg.

Hier, kijk; ik ben al naakt; nu dan,

wat moet u meer bedekken dan een man.

En toch: voor mij staat vast dat Pé Hawinkels, die onder al zijn boeken een ‘nog niet’ kon zetten, want hij was nog onderweg naar bedwongen macht en meesterschap, het meest oorspronkelijk en magistraal was in zijn autobiografische en polemische proza. Zo'n fragment uit zijn ‘Autobiografische flitsen en fratsen’ - dat in een rijper, voldragener editie nog ooit een boek à la ‘Verwoest Arcadië’ van Komrij had kunnen worden - is toch onovertroffen: ‘Meteen toen ik geboren werd, en dat was snel - op bijzonder voorspoedige manier overigens, met vaart en elan, werd ik zonder veel kapsones bij mijn kladden gegrepen en op de laatste plaats aan tafel gezet, naast mijn reeds levende broers en zusjes. Het was natuurlijk even wennen. De eerste uren schijn ik er wat zakkig bij gezeten te hebben. Ik schijn nog geheel glibberig geweest te zijn en mijn ruggegraat moet associaties losgeslagen hebben met die we kennen van

een in- en uitgeblikte moot zalm, de roze koningin der rivieren. Maar al spoedig had ik de zelfbeheersing van vóór mijn geboorte hervonden en timmerde ik om het hardst met mijn houten lepel op de houten tafel, terwijl ik in koor met mijn broertjes en zusjes van vóór de oorlog een lied er uit brulde van levenslust en honger'.

Potje gluton

Hij schreef een prachtige fulminade tegen de film 'Les amants' die eens als een doorbraak van avant-garde en erotiek is gezien en rekende, naar mijn gevoel geheel ten onrechte maar wel heel virtuoos, aldus af met de filmster Jeanne Moreau: 'een meid wier gelaat ik maar even op het scherm hoef te zien opdoemen om 't idee te krijgen dat ik gedwongen word een potje gluton leeg te eten'.

Het was pikant dat de Hawinkelsherdenking precies viel in de week, waarin zoveel van mei 1968 werd herdacht, onder meer met de tewaterlating van de memoires van Toe Regtien, die in Nijmegen al vóór 1968 een nieuwe Marx was. In de meeste bocken over mei 1968 wordt nu spottend teruggegrijns op de geweldige, snel tot invloedloosheid gesonken verwachtingen en pretenties. Pé Hawinkels kwam midden in het op zijn grondvesten trillende Nijmegen al in 1969 tot deze illusielose conclusie: 'De kritische Universiteit is niet meer dan de intellectuele variant van de creativiteitsexplosie – uitvloeisel van een ethische rage, een rechtvaardigheidswoede, die in deze maatschappelijke structuur een duidelijke functie vervult. Die functie is helaas meer immuniserend voor werkelijke politieke verneuwingen dan iets anders. Deze kritiek is surrogaat, bevredigt de behoefte aan werkelijke kritiek op onschadelijke en allang geïnstitutionaliseerde manier. Afgezien daarvan bevallen de mensen me niet. Het zijn de oude gefrustreerde studenten in aangepast uniformpje, op oneprettige wijze fanatiek, niet op de hoogte van enig relativiteitsbeginsel en bezield van een angstwekkend triomfalistisch gelijk. De zogenaamde mei-revolutie in Frankrijk is een farce, een echo van de echte Franse revolutie'.

Verzamelwoede

Pé was eerlijk en charmant, dat maakte hem toch niet bij iedereen populair. Hij was ongetwijfeld ook een narcist. Zijn verzamelwoede van eigen padoto's wijst daarop, evenals zijn zucht om elk, zelfs het onbenulligste schrijfseltje van zichzelf te bewaren. 'Zijn dagboek noemde hij 'Les actes du P. respectable', hij hield er precies in bij wat hij vertaalde, las, van plan was te kopen, te koken, te experimenteren. Hij creëerde, ook in zijn rondraggen in cabriolets en eindeloze variaties met zijn kapsel, een mythe. Maar toen hij als dikke dertiger nog maar aan die mr. Franckestraat in Nijmegen bleef zitten, werd hij ook de mythe van het in feite gestrande, vastgelopen wonderkind. Hij zocht het tenslotte vooral in een formidabele produktie van vertalingen. Hij deed baanbrekend werk. Zo is zonder meer de Nietzsche-revival in Nederland toe te schrijven aan het feit, dat Hawinkels eindelijk vertalingen van Nietzsche aandurfde.

In het vertalen kon hij aanvankelijk vooral zijn wijdlopigheid kwijt. Meer dan welke vertaler ook liep hij altijd uit op het origineel. Pé's kracht was er een schepje bovenop te gooien, met als climax een extra zinnetje dat hij aan 'De Toverberg' van Thomas Mann toevoegde, een brutaliteit die koren op de molen was van degenen die vast van plan waren deze woordkakkende provinciaal met zijn zangerige Limburgs niet de Nijhoffprijs in handen te laten vallen.

Ineens dood

Zijn latere vertalingen werden strakker en secuurder, zouts die van Shakespeare. Hij heeft ook songteksten geschreven, onder meer voor Herman Brood, die intussen in Nijmegen evenmin kwam opdagen als de aangekondigde, voormalige Nijmegencompaan van Pé, Jan Lenferink, terwijl ook het Haydn-ensemble – tendotte heeft Hawinkels heel wat Hayéngedichten geschreven – niet, als aangekondigd, verscheen. Wel was Henk van Ulsen er die helaas weinig voorstroeg en nog iets diepe poogde te zeggen over het veie dat Hawinkels uitgedrukt zou hebben in wat hij niét heeft gepubliceerd.

Met Pé's teksten verdwaalde ik opnieuw in de moedswillig-gezellige Nijmeegse binnenstad, waar ik ooit rondliep met een strompelende Pé, nadat hij bij een inbraak in zijn eigen huis van het dak was gevallen. Nog altijd is er de gruwelijke café grot Sombrero, waar Pé en mij een paar grammofoonplaten werden ontstolen en waar ik zómelancholisch werd dat ik later mijn rijbewijs kwijtraakte. Pé onderhandelde toen al een jaar of vier over een kamer in Amsterdam. Maar een half jaar later was hij ineens dood, in Nijmegen.

Martin Ros

een in- en uitgeblikte moot zalm, de roze koningin der rivieren. Maar al spoedig had ik de zelfbeheersing van vóór mijn geboorte hervonden en timmerde ik om het hardst met mijn houten lepel op de houten tafel, terwijl ik in koor met mijn broertjes en zusjes van vóór de oorlog een lied er uit brulde van levenslust en honger'.

Potje gluton

Hij schreef een prachtige fulminade tegen de film 'Les amants' die eens als een doorbraak van avant-garde en erotiek is gezien en rekende, naar mijn gevoel geheel ten onrechte maar wel heel virtuoos, aldus af met de filmster Jeanne Moreau: 'een meid wier gelaat ik maar even op het

scherm hoef te zien opdoemen om 't idee te krijgen dat ik gedwongen word een potje gluton leeg te eten'.

Het was pikant dat de Hawinkelsherdenking precies viel in de week, waarin zoveel van mei 1968 werd herdacht, onder meer met de tewaterlating van de memoires van Ton Regtien, die in Nijmegen al vóór 1968 een nieuwe Marx was. In de meeste boeken over mei 1968 wordt nu spottend teruggezien op de geweldige, snel tot invloedloosheid geslonken verwachtingen en pretenties. Pé Hawinkels kwam midden in het op zijn grondvesten trillende Nijmegen al in 1969 tot deze illusieloze conclusie: 'De kritische Universiteit is niet meer dan de intellectuele variant van de creativiteitsexplosie - uitvloeisel van een ethische rage, een rechtvaardigheidswoede, die in deze maatschappelijke structuur een duidelijke functie vervult. Die functie is helaas meer immuniserend voor werkelijke politieke vernieuwingen dan iets anders. Deze kritiek is surrogaat, bevredigt de behoefte aan werkelijke kritiek op onschadelijke en allang geïnstitutionaliseerde manier. Afgezien daarvan bevallen de mensen me niet. Het zijn de oude gefrustreerde studenten in aangepast uniformpje, op onpretige wijze fanatiek, niet op de hooge van enig relativiteitsbeginsel en bezield van een angstwekkend triomfalistisch gelijk. De zogenaamde meirevolutie in Frankrijk is een farce, een echo van de echte Franse revolutie'.

Verzamelwoede

Pé was eerlijk en charmant, dat maakte hem toch niet bij iedereen populair. Hij was ongetwijfeld ook een narcist. Zijn verzamelwoede van eigen pasfoto's wijst daarop, evenals zijn zucht om elk, zelfs het onbenulligste schrijfseltje van zichzelf te bewaren. Zijn dagboek noemde hij 'Les actes du P. respectable', hij hield er precies in bij wat hij vertaalde, las, van plan was te kopen, te koken, te experimenteren. Hij creëerde, ook in zijn rondraggen in cabriolets en eindeloze variaties met zijn kapsel, een mythe. Maar toen hij als dikke dertiger nog maar aan die mr. Franckestraat in Nijmegen bleef zitten, werd hij ook de mythe van het in feite gestrande, vastgelopen wonderkind. Hij zocht het tenslotte vooral in een formidabele produktie van vertalingen. Hij deed baanbrekend werk. Zo is zonder meer de Nietzsche-revival in Nederland toe te schrijven aan het feit, dat Hawinkels eindelijk vertalingen van Nietzsche aandurfde.

In het vertalen kon hij aanvankelijk vooral zijn wijdlopigheid kwijt. Meer dan welke vertaler ook liep hij altijd uit op het origineel. Pé's kracht was er een schepje bovenop te gooien, met als climax een extra zinnetje dat hij aan ‘De Toverberg’ van Thomas Mann toevoegde, een brutaliteit die koren op de molen was van degenen die vast van plan waren deze woordkakkende provinciaal met zijn zangerige Limburgs niet de Nijhoffprijs in handen te laten vallen.

Ineens dood

Zijn latere vertalingen werden strakker en secuurder, zoals die van Shakespeare. Hij heeft ook songteksten geschreven, onder meer voor Herman Brood, die intussen in Nijmegen evenmin kwam opdagen als de aangekondigde, voormalige Nijmegencompaan van Pé, Jan Lenferink, terwijl ook het Haydn-ensemble - tenslotte heeft Hawinkels heel wat Haydngedichten geschreven - niet, als aangekondigd, verscheen. Wel was Henk van Ulsen er die helaas weinig voordroeg en nog iets dieps poogde te zeggen over het vele dat Hawinkels uitgedrukt zou hebben in wat hij niét heeft gepubliceerd. Met Pé's teksten verdwaalde ik opnieuw in de moedwillig-gezellige Nijmeegse binnenstad, waar ik ooit rondliep met een strompelende Pé, nadat hij bij een inbraak in zijn eigen huis van het dak was gevallen. Nog altijd is er de gruwelijke cafégrot Sombrero, waar Pé en mij een paar grammofoonplaten werden ontstolen en waar ik zó melancholisch werd dat ik later mijn rijbewijs kwijtraakte. Pé onderhandelde toen al een jaar of vier over een kamer in Amsterdam. Maar een half jaar later was hij ineens dood, in Nijmegen.

Martin Ros

Twee vroege gedichten
- Cees Koster

In de nalatenschap van Pé Hawinkels in het Literatuurmuseum bevinden zich acht laden met ‘Aantekeningen (uiteenlopend)’. Het materiaal daarin varieert van manuscripten van verhalen tot losse blaadjes met aanzetten voor gedichten en schriftjes waarin hij zijn boekenbezit inventariseert of dagboeken bijhoudt. Vooral de losse aantekeningen zijn moeilijk te herleiden tot periodes en daarom lastig te duiden. In één van de lades bevindt zich echter een map waar dat niet voor geldt - in die map bewaarde Hawinkels zijn ongepubliceerde jeugdgedichten. Het is gissen naar de reden waarom Hawinkels de gedichten heeft bewaard als hij ze niet publicabel achtte. Was dat uit pure nostalgie of uit een meedogenloze drift om alle documentatie uit zijn leven bij zich te houden? Wilde hij niks weggooien of kón hij niks weggooien?

Al op de middelbare school had hij de ambitie om dichter te worden, een ambitie die hij deelde met klasgenoot Manuel Kneepkens. Samen met hem praatte hij honderduit over eigen en andermans poëzie en nam hij zitting in de redactie van *Binden en bouwen*, de prijswinnende schoolkrant van het Sint Bernardinuscollege te Heerlen waar zij gymnasium alfa deden. In de schoolkrant heeft Hawinkels maar mondjesmaat gedichten gepubliceerd, na een jaar stapte hij alweer uit de redactie, maar hij bleef, getuige de map, wel gedichten schrijven.

De datering van de gedichten is een kwestie van gissen op grond van *circumstantial evidence*, bij de gedichten is geen datum vermeld. De twee voornaamste argumenten om ze aan het eind van de middelbareschooltijd te plaatsen is dat ze zijn geschreven op papier dat het stempel van de school draagt en dat het handschrift gelijk is aan wel rond die tijd gedateerde manuscripten (van bijvoorbeeld schoolopstellen).

Ook inhoudelijk gezien gaat het in veel gevallen duidelijk om gedichten die bij een zekere leeftijd passen. Veel van de gedichten lijken eerder hormonaal dan poëtisch gemotiveerd - voor zover die twee in zulke gevallen uit elkaar te houden zijn. Er zit veel lyrische liefdespoëzie tussen, een genre waar hij in zijn volwassen dichtersleven altijd verre van is gebleven. De toon is zacht en vol van liefde en verlangen, een beetje de toon van Lodeizen. Maar in de map zit ook een manuscript van het gedicht ‘Götterdämmerung’, een van de eerste gedichten die hij als

eerstejaars student in 1961 in het Nijmeegs Universiteitsblad publiceerde en dat later ook in het literaire tijdschrift *Roeping* (1962) en de bundel *Literair Akkoord* (1963) verscheen.

Hier volgen twee gedichten die nog niet eerder zijn gepubliceerd en waarin misschien nog niet de volwassen dichter Pé Hawinkels aan het woord is, maar waar al wel sporen in te vinden zijn van zijn latere stem, vooral in het dwingende ritme en het gebruik van alliteratie en assonantie. De titel van het eerste gedicht is ontleend aan een compositie van Charlie Parker en is daarmee een belangrijke indicatie van de vroege belangstelling van Hawinkels voor de jazz; een paar jaar later zou hij zich tot een vooraanstaand jazzcriticus ontwikkelen in *De Nieuwe Linie* en *Jazzwereld.* Het tweede gedicht zou je als een liefdesgedicht kunnen beschouwen, maar dan van een tamelijk hoog abstractieniveau. Ook dat zijn we uit het latere werk gewend.

Now's the time

de wind
waait niet meer
de zon is lang verdwenen
als ik de wind was wel
ik waaide evenmin
en indien de zon
ook ik verborg mijn onopgemerkt gelaat
achter mijn eigen somberheid
want waarom
nog over een hemel praten
als de wolkkrabbers de doodsteek reeds hebben gebracht?
het beton houdt in onze zielen zitting
in beton gemetseld eten wij pap
klaar in het pak ja klaar in het pak
maar laten wij evenmin de kunsten-lui vergeten
de muze en de cultuur
die zich op zijn borst slaat hey hey hey
ook die
spuiten ons in met beton wij worden
stoere betonkauwers flinke beste lui
fijn zeg

hei charlie fijn hè
nou laten wij ons erop beroepen
zo goed te zijn perfekt
een vlezen pop die praat en denkt
en van kunst en liefde en dat spul
zijn weetje weet
maar iets mist dat in hem door de betonnen
tse tse vlieg is geprikt
en nu charlie wordt het tijd
dat wij je stem weer horen
dat je ons de hand geeft
wonde vogel lichte stem zodat
wij samen opstijgen
slaan met jouw bebloede vleugels
nu is het werkelijk tijd charlie
laat je stem
je stem weer klinken

[zonder titel]

een meisje
dat nog geen van de goede eigenschappen
van het meisje weggeworpen heeft
en ook een vrouw kan zijn
een meisje
dat een zachte straling zendt
een hart verwarmend
adembenemend voor de ogen staat
als een warme wolk
gedachten dicht bezet
dat een zacht gedrukt verlangen
in het warme bloed doet slaan
het oog vernauwt van spanning
het slome hart zo snel doet gaan
een meisje
als een vogel
die wijd uitwaait boven de grove grond
zich laat drijven door de wind

van veel verlangen
een meisje
waar de wind voor waaien kan
voor wie de regen ruist
waar de bomen groen voor kunnen worden
en de hemel blauw
voor wie de zon uit schaamte
zich verbergen zou als hij kon
een meisje
met ogen in de schaduw van zichzelf
en haren als het wuiven van een zonnekorenveld
en lippen...
zwijg
bergen wij onze lompe woorden weg
en staren wij in stilte
voor ons uit

Achter de gevel
- Jelko Arts, 2017

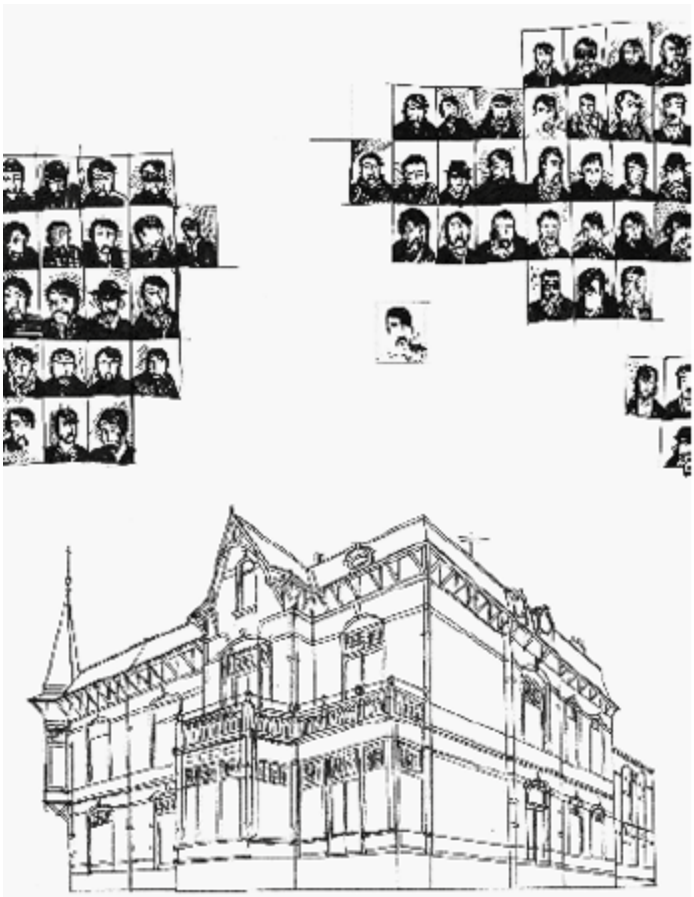

Jelko Arts (Den Bosch, 1991) schrijft proza en mengt literatuur met theater. Hij tekent verhalen, strips en beeldessays en is oprichter van literair festival Boek op de Bank. Daarnaast is hij begeleider van Literaturjugend, de schrijfwerkplaats van Wintertuin. Jelko stond als performer, presentator en interviewer op festivals als Zwarte Cross, Crossing Border, Zomerparkfeest, Vierdaagsefeesten en het Wintertuinfestival. Dit jaar neemt Jelko deel aan het Slow Writing Lab, het ontwikkeltraject van het Nederlands Letterenfonds, en hij zit in een

talentontwikkeltraject van Literair Productiehuis Wintertuin.

Antigone van Sophocles in levend Nederlands

Pé Hawinkels heeft een prachtige vertaling gemaakt van het drama *Antigone* van de oude Griekse dichter Sophokles. Eindelijk eens een weergave, die aan een antiek kunstwerk nieuw leven geeft en de moderne lezer kan boeien. Hij heeft het oudbakken taaltje, dat in de klassieke woordenboeken steeds herdrukt wordt en in de eindexamenvertalingen hoge cijfers scoort, van de tafel geveegd. Zijn personen spreken modern Nederlands met heel de gevarieerde woordenschat van vandaag.

Het is een genoegen de oorspronkelijke tekst naast deze te leggen en zich door de knappe vondsten te laten verrassen. Toch is dit werk meer dan een technische prestatie: aan de poëtische vorm van het origineel is ook volop recht gedaan. Ook hier in een eigentijdse vorm, die afzag van de oorspronkelijke metriek, die alleen bij het Griekse taaleigen past. Om een idee te krijgen van deze poëtische weergave in volkomen eigentijdse idioom lese men maar eens het beroemde koor, waarin Sophokles de prestaties en het falen van het mensengeslacht bezingt.

Dit veel vertaalde fragment biedt voorbeelden ter vergelijking genoeg. De vertaling is filologisch niet helemaal vlekkeloos. En dat kan ook niet anders, omdat Hawinkels eigenlijk een verkeerd begrip heeft van Sophokles' bedoelingen met dit drama. Kort gezegd komt de inhoud hierop neer:

Antigone, een Thebaanse prinses, heeft twee broers. De een is op de hand van Kreoon, de vorst van Thebe, de ander wil hem ten val brengen. Bij een revolutiepoging sneuvelen beide broers. Kreoon laat de een met statie begraven, de ander moet onbegraven blijven. Antigone trotseert dit bevel en begraaft haar in ongenade gevallen broer. Voor de Grieken, die dit stuk in 441 voor Christus zagen opvoeren, was de piëteit van de zuster, die de ziel van haar broer rust wilde geven door een begrafenis coûte-que coûte, het boeiend in dit stuk. Voor Hawinkels echter tekende Sophokles de strijd tussen de idealistische enkelinge Antigone en Kreoon, de domme, bekroonpen handhaver van „law and order". Maar dit probleem speelt helemaal niet in het Athene van die dagen en zeker niet bij Sophokles, die helemaal „aan de goede kant" stond.

Hawinkels' zicht op de tekst is hier en daar door deze verkeerde opvatting beïnvloed. Hij heeft zelfs met de tekst gesmokkeld om Sophokles zijn gedachten op te dringen. Desondanks blijft het een zeer bijzondere vertaling van een prachtig stuk.

DR M. F. A. BROK

Antigone van Sophocles in levend Nederlands

Pé Hawinkels heeft een prachtige vertaling gemaakt van het drama *Antigone* van de oude Griekse dichter Sophokles. Eindelijk eens een weergave, die aan een antiek kunstwerk nieuw leven geeft en de moderne lezer kan boeien. Hij heeft het oudbakken taaltje, dat in de klassieke woordenboeken steeds herdrukt wordt en in de eindexamenvertalingen hoge cijfers scoort, van de tafel geveegd. Zijn personen spreken modern Nederlands met heel de gevarieerde woordenschat van vandaag.

Het is een genoegen de oorspronkelijke tekst naast deze te leggen en zich door de knappe vondsten te laten verrassen. Toch is dit werk meer dan een technische prestatie: aan de poëtische vorm van het origineel is ook volop recht gedaan. Ook hier in een eigentijdse vorm, die afzag van de oorspronkelijke metriek, die alleen bij het Griekse taaleigen past. Om een idee te krijgen van deze poëtische weergave in volkomen eigentijdse idioom leze men maar eens het beroemde koor, waarin Sophokles de prestaties en het falen van het mensengeslacht bezingt.

Dit veel vertaalde fragment biedt voorbeelden ter vergelijking genoeg. De vertaling is filologisch niet helemaal vlekkeloos. En dat kan ook niet anders, omdat Hawinkels eigenlijk een verkeerd begrip heeft van Sophokles' bedoelingen met dit drama. Kort gezegd komt de inhoud hierop neer:

Antigone, een Thebaanse prinses, heeft twee broers. De een is op de hand van Kreoon, de vorst van Thebe, de ander wil hem ten val brengen. Bij een revolutiepoging sneuvelen beide broers. Kreoon laat de een met statie begraven, de ander moet onbegraven blijven. Antigone trotseert dit bevel en begraaft haar in ongenade gevallen broer. Voor de Grieken, die dit stuk in 441 voor Christus zagen opvoeren, was de piëteit van de zuster, die de ziel van haar broer rust wilde geven door een begrafenis coûte-que coûte, het boeiend in dit stuk. Voor Hawinkels echter tekende Sophokles de strijd tussen de idealistische enkelinge Antigone en Kreoon, de domme, bekrompen handhaver van ‘law and order’. Maar dit probleem speelt helemaal niet in het Athene van die dagen en zeker niet bij Sophokles, die helemaal ‘aan de goede kant’ stond.

Hawinkels' zicht op de tekst is hier en daar door deze verkeerde opvatting beïnvloed. Hij heeft zelfs met de tekst gesmokkeld om Sophokles zijn gedachten op te dringen. Desondanks blijft het een zeer bijzondere vertaling van een prachtig stuk.

DR M.F.A. BROK

De rel rond de Nijhoffprijs

Hoe goed is De Toverberg vertaald?

Een rel, dat gaat het ongetwijfeld worden. De literaire bladen *Maatstaf* en *De Revisor* hebben reeds ruimte voor de gedenkt gereserveerd. Baron G. A. van Wijnter en Paul Beers zijn de sabels al aan het slijpen en zij hopen dat een jurylid van de Nijhoffprijs de handschoen op zal nemen en met hen in duel zal gaan. De beschuldigingen die geuit worden zijn grof, maar dat schijnt de bedoeling te zijn. Van Wijnter vraagt mij bijvoorbeeld expliciet of ik zijn woorden niet wil verzachten, maar juist verscherpen een verzoek dat een journalist zelden krijgt.

De rel gaat over de Nijhoffprijs, de prijs voor literaire vertalingen. In het literaire wereldje werd verondersteld dat Pé Hawinkels dit jaar de prijs zou krijgen voor zijn vertaling van *Der Zauberberg* van Thomas Mann. Deze vertaling ontving zeer goede kritieken. Paul Beers, die zich toegelegd heeft op het recenseren van vertalingen, schreef bijvoorbeeld in *De Revisor*: „Het moet honderduit zijn *De Toverberg* te vertalen en Hawinkels heeft zich bewonderenswaardig van deze taak gekweten."

Roddels

Omdat de Nijhoffprijs doorgaans toegekend wordt aan iemand die op enig niveau een literaire topper vertaald heeft (zo ging de prijs een paar jaar geleden naar John Vanderberg voor zijn vertaling van de *Ulysses* van Joyce, ook een honderduit boek om te vertalen), lag het min of meer voor de hand dat de prijs deze keer naar de vertaler van de imposante *Toverberg* zou gaan. Dat gebeurde echter niet; de prijs werd afgelopen maandagavond uitgereikt aan de 68-jarige Roemeen H. F. Radian voor zijn vertalingen in het Roemeens van Multatuli, Hildebrand, Westdijk, Raes en Thrun de Vries.

Over wat zich tijdens de vergaderingen van de jury heeft afgespeeld gaan talloze roddels, waarvan de kern ongeveer als volgt luidt: Binnen de jury zouden twee kampen hebben bestaan. Dat zouden dan de Hawinkelsfans geweest zijn, verdedigers van de vrije vertaling (en dat waren de juryleden Ernst van Altena, Marko Fondse en Peter Verstegen, allen vertalers) en de germanisten Adriaan Morriën en Henk Muider (directeur van het Instituut voor Vertaalkunde in Amsterdam), voorstanders van vertalingen die veel dichter bij de uitgangstaal blijven. De heren zouden het behoorlijk met elkaar aan de stok hebben gehad.

De overige juryleden, voorzitter Dolf Verspoor, Paul Rodenko, mevrouw E. du Perron-de Roos, Bert Voeten en secretaris mr. D. H. de Bie, zouden er geen uitgesproken mening op nagehouden hebben, en van hen zou dan ook — om de lieve vrede te laten terugkeren — het voorstel afkomstig zijn om de medaille aan Radian te schenken, een Roemeen die ongetwijfeld zeer verdienstelijk werk heeft gedaan, maar van wie weinig mensen hier te lande de merites zullen kunnen beoordelen.

Deze roddels zijn volgens de juryleden „volkomen uit de lucht gegrepen". In werkelijkheid verliepen de vergaderingen van de jury in een volmaakt rustige sfeer en bovendien

De rel rond de Nijhoffprijs
Hoe goed is De Toverberg vertaald?

Een rel, dat gaat het ongetwijfeld worden. De literaire bladen *Maatstaf* en *De Revisor* hebben reeds ruimte voor de polemiek gereserveerd. Baron G.A. von Winter en Paul Beers zijn de sabels al aan het slijpen en zij hopen dat een jurylid van de Nijhoffprijs de handschoen op zal nemen en met hen in duel zal gaan. De beschuldigingen die geuit worden zijn grof, maar dat schijnt de bedoeling te zijn. Von Winter vraagt mij bijvoorbeeld expliciet of ik zijn woorden niet wil verzachten, maar juist verscherpen; een verzoek dat een journalist zelden krijgt.

De rel gaat over de Nijhoffprijs, de prijs voor literaire vertalingen. In het literaire wereldje werd verondersteld dat Pé Hawinkels dit jaar de prijs zou krijgen voor zijn vertaling van *Der Zauberberg* van Thomas Mann. Deze vertaling ontving zeer goede kritieken. Paul Beers, die zich toegelegd heeft op het recenseren van vertalingen, schreef bijvoorbeeld in *De Revisor:* 'Het moet hondsmoeilijk zijn *De Toverberg* te vertalen en Hawinkels heeft zich bewonderenswaardig van deze taak gekweten.'

Roddels

Omdat de Nijhoffprijs doorgaans toegekend wordt aan iemand die op enig niveau een literaire topper vertaald heeft (zo ging de prijs een paar jaar geleden naar John Vandenberg voor zijn vertaling van de *Ulysses* van Joyce, ook een hondsmoeilijk boek om te vertalen), lag het min of meer voor de hand dat de prijs deze keer naar de vertaler van de imposante *Toverberg* zou gaan. Dat gebeurde echter niet; de prijs werd afgelopen maandagavond uitgereikt aan de 68-jarige Roemeen H.R. Radian voor zijn vertalingen in het Roemeens van Multatuli, Hildebrand, Vestdijk, Raes en Theun de Vries.

Over wat zich tijdens de vergaderingen van de jury heeft afgespeeld gaan talloze roddels, waarvan de kern ongeveer als volgt luidt: Binnen de jury zouden twee kampen hebben bestaan. Dat zouden dan de Hawinkelsfans geweest zijn, verdedigers van de vrije vertaling (en dat waren de juryleden Ernst van Altena, Marko Fondse en Peter

Verstegen, allen vertalers) en de germanisten Adriaan Morriën en Henk Mulder (directeur van het Instituut voor Vertaalkunde in Amsterdam), voorstanders van vertalingen die veel dichter bij de uitgangstaal blijven. De heren zouden het behoorlijk met elkaar aan de stok hebben gehad.

De overige juryleden, voorzitter Dolf Verspoor, Paul Rodenko, mevrouw E. du Perron-de Roos, Bert Voeten en secretaris mr. D.H. de Bie, zouden er geen uitgesproken mening op nagehouden hebben, en van hen zou dan ook - om de lieve vrede te laten terugkeren - het voorstel afkomstig zijn om de medaille aan Radian te schenken, een Roemeen die ongetwijfeld zeer verdienstelijk werk heeft gedaan, maar van wie weinig mensen hier te lande de merites kunnen bepalen.

Deze roddels zijn volgens de juryleden 'volkomen uit de lucht gegrepen'. In werkelijkheid verliepen de vergaderingen van de jury in een volmaakt rustige sfeer en bovendien

waren de dame en de negen heren het over één ding al vrij snel unaniem

eens: dat Hawinkels de prijs *niet* moest krijgen.

Wat is er precies gebeurd? Mulder en Morriën kregen tijdens één van de eerste besprekingen de opdracht *De Toverberg* eens kritisch door te lezen. Dat deden ze, en ze vertelden de overige juryleden op een volgende bijeenkomst dat de marges van het boek te klein waren om de fouten te noteren. De andere leden van de jury hebben het boek daarna ook gelezen (want 'alle juryleden kennen Duits en Nederlands') en ze vonden het allen even slecht.

Enkele opmerkingen van de juryleden: *De Toverbeg* is de slechtste vertaling van het jaar, Hawinkels beheerst zijn Nederlands niet, het boek barst van de germanismen, hele vreemde, nieuwsoortige germanismen, er zitten honderden fouten in, de vertaling van het nawoord van Von Winter is zo slecht dat je daarmee niet eens van de derde naar de vierde klas middelbare school zou overgaan, de titel is verkeerd vertaald, het boek heet niet *Toverberg* maar *De Magische Berg.* Eén jurylid vatte de overwegingen tegen het boek als volgt samen: als de argumenten van de jury ooit nog eens in de openbaarheid zouden komen, dan zou de carrière van Hawinkels definitief gebroken zijn.

Hawinkels, zo vertelden de juryleden (in vertrouwen natuurlijk, want wat de jury besproken heeft is strikt geheim), is niet eens kandidaat geweest voor de prijs. Na enkele vergaderingen bleven slechts twee kandidaten over: Radian en Cora Polet (voor haar Strindberg-, Ibsen- en Hamsun-vertalingen). Het werd Radian; Polet zal volgend jaar opnieuw kandidaat staan voor de prijs.

Virtuoos

Hoe denkt Von Winter over deze toch vrij forse kritiek? Von Winter was vijftien jaar lang bibliothecaris van het Goethe-institut in Amsterdam. Sinds kort heeft hij zich als zelfstandig vertaler gevestigd. Hij is een groot Thomas Mann-kenner, hij kan desgevraagd hele pagina's van *De Toverberg* uit zijn hoofd citeren. Hem zocht De Arbeiderspers aan om de vertaling van de Toverberg te controleren.

Von Winter: 'Ik vind het een grandioze vertaling, als je tenminste van het idee afstapt dat je een boek moet vertalen met een woordenboek in je hand', zegt hij. 'Soms dacht ik, als ik de Duitse tekst las: deze zin, die krijgt Hawinkels nooit vertaald. Maar hij slaagde er steeds weer in.

Destijds was ik erg sceptisch over het plan om Hawinkels de

Toverberg te laten vertalen. Ik had zijn Tristan-vertaling (ook van Mann) gelezen, en die vond ik erg slecht. Ik ben dus aan het corrigeren van de Toverberg begonnen met het idee dat het één grote puinhoop zou worden. Maar toen ik die ruim negenhonderd bladzijden had doorgelezen, wist ik dat dit een virtuoze vertaling was.

Die prijs, dat kan me dus geen donder schelen. Die mogen ze aan iedereen geven. Maar als ze gaan zeggen dat deze vertaling barst van de fouten, dan word ik kwaad. Dan zeg ik: dit is schunnig, dit is laster, dit is jaloezie, dit is broodnijd, die ik in het openbaar zal afstraffen. Zo'n jurylid moet maar eens met het rode potlood aanstrepen waar die fouten zitten. In het openbaar, in *De Revisor,* in *Maatstaf*, waar dan ook. En dan zal ik (en Paul Beers wil ook graag) hem antwoorden.

Die titel is fout? Als het *De Magische Berg* moet zijn, waarom heeft Thomas Mann zijn boek dan niet *Der Magischer Berg* genoemd? Ze weten absoluut niets van Mann af. *Zauberberg*, dat woord komt uit de *Faust* van Goethe. Bij Goethe zou dat ook als *Toverberg* vertaald moeten worden, want anders past het niet meer in het ritme van het gedicht. Vertaal je *Magische Berg*, dan wis je de verwijzing naar Goethe uit.'

Als ik Martin Ros, hoofdredacteur van De Arbeiderspers, waar de Toverberg uitkwam, vertel dat een jurylid het boek 'de slechtste vertaling van het jaar' noemt, laat hij zijn mond even openhangen van verbazing en begint dan hartgrondig te schelden. Pas veel later vat hij zijn opmerkingen diplomatiek samen. 'Zolang de stukken niet boven tafel zijn gekomen, vind ik de opmerkingen die de juryleden nu overal rondstrooien, grenzen aan laster.'.

Ik vertel hem dat naar het schijnt vooral de reclameteksten van De Arbeiderspers de juryleden in het verkeerde keelgat zijn geschoten. Op de Vers van de Pers-bijeenkomst, waar uitgevers hun nieuwe uitgaven presenteren, zou De Arbeiderspers een stencil hebben uitgereikt over De Toverberg waarop stond dat Hawinkels met deze vertaling kandidaat stond voor de Nijhoffprijs.

Een jurylid: 'Het is voor het eerst dat een uitgever in Nederland zo duidelijk een literaire prijs voor zich opeist. Dit zijn methoden die in dit land ongebruikelijk zijn.'

Martin Ros repliceert: 'Ik lees zo vaak in de krant dat iemand kandidaat staat voor bijvoorbeeld het burgemeesterschap. En vaak wordt dan een ander het. Waarom zouden wij niet mogen zeggen dat Hawinkels kandidaat stond? Daarmee claimden wij de prijs toch niet? En hij stond toch ook kandidaat? Theo Sontrop, directeur van De Arbeiderspers heeft op verzoek van het Prins Bernhardfonds (dat de Nijhoffprijs uitreikt) een lijst moeten opstellen van boeken die Hawinkels vertaald heeft. Dat

duidde in een bepaalde richting. Niet?'

Hoe denkt de vertaler zelf over deze rel? Wij treffen hem goedgemutst in Nijmegen aan, waar hij, in een klein kamertje, tussen bed, wasbak en duizenden boeken, waarvan een niet onbelangrijk deel midden in de kamer op een gigantische belt bijeengeharkt, bezig is aan een Shakespeare-vertaling. Shakespeare vertaalt hij met de pen. Op zijn bureau liggen vele vellen papier, die volgepend zijn met een precies en pietepeuterig handschrift, dat niet lijkt te passen bij de rauwdauwerige Hawinkels, die aan het einde van ons gesprek verzucht dat hij soms liever biljart of gitaar speelt dan vertaalt, maar dat

een massa vertaalwerk hem dat steeds verhindert.

De afgelopen jaren is hij nauwelijks meer aan schrijven toegekomen (want dat doet hij het liefste, hij publiceerde twee dichtbundels en twee verhalenbundels), hij heeft achter mekaar zitten vertalen. Hij vertaalde werken van Hoffmann, Huxley, Sophokles,

Shakespeare, Nietzsche, Murdoch, Hesse en God zelve (de bijbelboeken Prediker en Job). En Thomas Mann, natuurlijk, een vertaling waar hij nog voor honderd procent achter staat. Met een onmiskenbaar Limburgs accent zegt hij dat er in De Toverberg nauwelijks fouten zitten. ‘Von Winter heeft hem woord voor woord nagelopen, en hij haalde er een stuk of tien fouten uit. Op 285.000 woorden geen slechte score.’

Hawinkels (33) ziet deze affaire ‘in de traditie van een groot aantal kritische opmerkingen die ik in de loop van mijn vertaalactiviteiten tegengekomen ben. Men vindt dat ik te vrij vertaal.’

‘Toen mijn Antigone-vertaling voor het eerst door de Haagse Comedie in de schouwburg gespeeld werd, ontstonden er rellen in de zaal. Er stonden mensen op die protesteerden ‘in de naam van de westerse cultuur’. Enkele classici waren bijzonder woedend. Zij vonden het natuurlijk vervelend dat iedereen dat toneelstuk nu ineens begreep. Dat hun leerlingen de volgende dag niet op school hoefden te vragen: ‘Mijnheer, wat was nu eigenlijk de bedoeling van dat stuk’.

‘Ik heb het vermoeden, dat er met deze Thomas Mann-vertaling ook zoiets aan de hand is. Ik heb het boek toegankelijk gemaakt, ik heb het de burgerlijke cultureel-bezittende klasse ontnomen en dat mag klaarblijkelijk niet.’

Vervalst

Hawinkels' opvattingen over vertalen gaan zeer ver. ‘Een vertaler moet proberen een boek, bij voorbeeld De Toverberg, net zo voor het huidige Nederlandse publiek te laten werken als dat boek destijds (in de jaren twintig) voor het Duitse publiek gewerkt heeft. Dat betekent dat je je van de tekst verwijdert.

‘Een voorbeeld uit een ander boek. In een roman van Hoffmann komt een zin voor dat een jongen ‘geschwinde’ door de Zwarte Poort van Dresden loopt. Ik had dat vertaald met: ‘met een vaartje’. De corrector van de uitgeverij, een germanist, maakte daarvan: met gezwinde pas, omdat dat veel dichter bij de Duitse tekst ligt. Die man vergat dat ‘gezwind’ voor ons een verouderd woord is, terwijl het in de tijd dat Hoffmann dat woord neerschreef niet verouderd was. Door ‘gezwind’ te gebruiken plaats je dat boek in het verleden, terwijl je het juist naar deze tijd zou moeten halen, niet door het te vervalsen, maar door het dezelfde kracht te geven als het destijds gehad heeft.

Ik heb als kritiek op de Toverberg bij voorbeeld gehoord: op die en die bladzijde staat ‘der junge Mann’ en Hawinkels vertaalt ‘onze jonge man’, en dat is fout. Ja, dat zal ik niet weten. Maar ik bepaal de toon waarin een bepaald hoofdstuk gezet wordt, en als ik het sprekender vind om ‘onze jonge man’ te vertalen, dan doe ik dat.

Nee ik vervals niet. Nou ja, een vertaler vervalst natuurlijk altijd. Vertaler-verrader, zegt een oud aforisme. Je verraadt de auteur die je vertaalt, en je hebt de plicht dat zo fatsoenlijk mogelijk te doen. Dat doe je door die man in deze tijd voor het Nederlandse publiek te vertegenwoordigen, door te zorgen dat wat die man heeft willen zeggen ook goed overkomt. Een vertaler moet een schrijver zijn, een tweede auteur.

Dat dan uit een vertaling niet blijkt of een boek nu in een negentiende-eeuws deftig taaltje is geschreven of niet, vindt Hawinkels geen bezwaar. Ook Nederlandse negentiende-eeuwse boeken zouden herschreven moeten worden, vindt hij. Als voorbeeld noemt hij *De kleine republiek* van Van Deyssel, dat nu opnieuw is uitgegeven, maar dat door ‘de brabbeltaal volstrekt ontoegankelijk is.

Het belangrijkste dat een vertaler moet doen is de bedoeling van een boek overbrengen. ‘De Toverberg is bij voorbeeld een lollig boek. Vertaal je dat min of meer letterlijk uit het Duits, dan gaat de humor goeddeels verloren. Nu heb ik het zo vertaald, dat je om dat boek kunt grinniken, en dat heeft sommige mensen, die kunst op een sokkel willen zetten, misschien geschokt.’

Kat

Toch zijn het niet Hawinkels' opvattingen over vertalen die de juryleden deden besluiten de prijs niet aan de Nijmegenaar te geven. Een jurylid: ‘Termen als letterlijk vertalen en vrij vertalen zijn middelbare schooltermen. Voor ons geldt alleen maar: goed vertalen of slecht vertalen. En Hawinkels heeft De Toverberg slecht vertaald.’

Van dergelijke opmerkingen ligt Hawinkels niet wakker. ‘Er wordt nu wel veel geroddeld, maar niemand heeft mij nog één woord kunnen aanwijzen dat fout vertaald is. Ik wacht dus op voorbeelden. Verder zal het mij een zorg zijn. Ik heb tot 1980 werk, de uitgevers staan voor de deur te dringen.’

Martin Ros van De Arbeiderspers, ‘Dat arbitraire gedoe van zo'n

jury moet maar eens uit zijn. Ik geef degene die de vertaling van Hawinkels de slechtste van het jaar noemt in *Maatstaf* vele pagina's de ruimte om dat te staven.'

Een jurylid ten slotte: 'Wij reiken de prijs uit om de beste vertaling(en) te bekronen, niet om iemand een kat te geven.'

Een mooi principe, maar na al die geruchten en verdachtmakingen wil de simpele lezer van *De Toverberg* misschien ook wel eens weten of die vertaling deugt of niet. Het boek leest als een trein, en het zou voor die lezer een vervelend gevoel zijn als hij naderhand moet merken dat hij in de verkeerde trein is gestapt.

Jan Brokken

De ‚Wild Romance' rond Pé Hawinkels

In uw blad van 30 juni 1979 was de verschijning van een bundel opstellen o.d., gewijd aan het „literair fenomeen" Pé Hawinkels, weer eens een mooie gelegenheid om nieuw voer te verschaffen voor de soort Christus-legende die er zo langzamerhand rondom de persoon en het werk van deze „begenadigde schrijver en vertaler" is ontstaan. Dat men in Nijmegen aan de Katholieke Universiteit – na het afzweren van het oude geloof – een nieuwe Heiland nodig heeft, is al lang gebleken. De SUN (Socialistische Uitgeverij Nijmegen) vond in Mars een aardige substitutie, tot nu toe. Maar waarschijnlijk hadden de „revolutionairen van de jaren 60" een nog wat concreter gestalte nodig om zich aan op te trekken, en in de bundel „Moet dit een wereldbeeld verbeelden?" worden die gelovigen op hun wenken bediend, ook weer door de SUN.

Pé Hawinkels.... Hij heeft álles om de verpersoonlijking van een nieuwe religie, een nieuw modern wereldbeeld te beseffen. Lees wat Jacques Besançon over hem uitjubelt: af en toe een joint, grote auto's, pop en Brood, vele vrouwen, jazz & poetry, jong gestorven, eenzaam, éénling, fenomeen, begenadigd vertaler, ongeloofelijk, meesterschap, rebellie, intuïtief, kritisch, satirisch, afstandelijkheid, brillant student enz. enz. Kortom, één en al „Wild Romance"... Nu is er natuurlijk weinig bezwaar tegen dat men voor een dergelijke grote figuur een nieuwe bijbel samenstelt (Moet dit een wereldbeeld verbeelden?), waarin alle (on)gelovigen opgeroepen worden te geloven. Ik vind het prachtig, zo'n boek, met al dat ge-(Ha)winkel: die jongen heeft het in Nijmegen écht gemaakt, met al die vrouwen, auto's en foto's. Maar om dat Nijmeegse fenomeen nu óók al tot „wereldbeeld" uit te roepen, gaat me toch wat ver. Ik vind dat de Brabantpers zich in de regionalistische hoek laat drukken, wanneer zij zonder enig bewijs uitspraken overneemt die „aantonen" dat officiële erkenning uitbleef omdat Pé Hawinkels „uit het buitenbos " (= uit de provincie) kwam, ed. De jury van de Martinus Nijhoffprijs (uit de randstad) heeft hem de prijs altijd onthouden, want „mooier vertalen dan de schoolfrikken mag natuurlijk niet. Dat mag nooit".

De laatste uitspraak werd zo belangrijk gevonden dat ze als kop boven het artikel werd gebruikt, en alles wat er over en rond Pé Hawinkels gezegd werd de laatste jaren komt daar telkens weer op neer: Die geweldige vertaler Pé Hawinkels heeft de Martinus Nijhoffprijs niet gekregen, ondanks zijn geweldige vertalingen van bijbelboeken, klassieke tragedies, stukken van Shakespeare, maar ook talrijke romans uit de wereldliteratuur, waaronder Thomas Mann's meesterwerk „ Der Zauberberg".

Jacques Besançon citerend: „Hij ontwikkelde zich in luttele jaren tot een van de allerbelangrijkste vertalers die wij gehad hebben. En desondanks werd hem officiële erkenning voor zijn werk onthouden. De „Nijhoffprijs" voor vertalingen heeft hij nooit gekregen, ook niet voor de magistrale vertaling van „Der Zauberberg".

Laten we alle persoonsverheerlijking rondom Pé Hawinkels nu eens even vergeten en ons begeven tot het punt waar het ons gaat bij de gelovigen: eerherstel, officiële erkenning alsnog. Het mooist wordt dat wel uitgesproken in stelling 13 van het proefschrift van Lieuwe Dijkstra Ontvouwing, over het afbeelden van rangordes van voorkeur in ruimtelijke modellen (Groningen, R.U. 1978): „Pé Hawinkels zou, als hij dat voor zijn literaire geweten had kunnen verantwoorden, naar grote waarschijnlijkheid in staat zijn geweest

De 'Wild Romance' rond Pé Hawinkels

In uw blad van 30 juni 1979 was de verschijning van een bundel opstellen e.d., gewijd aan het 'literair fenomeen' Pé Hawinkels, weer eens een mooie gelegenheid om nieuw voer te verschaffen voor de soort Christus-legende die er zo langzamerhand rondom de persoon en het werk van deze 'begenadigde schrijver en vertaler' is ontstaan. Dat men in Nijmegen aan de Katholieke Universiteit - na het afzwerven van het oude geloof - een nieuwe Heiland nodig heeft, is al láng gebleken. De SUN (Socialistische Uitgeverij Nijmegen) vond in Marx een aardige substitutie, tot nu toe. Maar waarschijnlijk hadden de 'revolutionairen van de jaren 60' een nog wat concreter gestalte nodig om zich aan op te trekken, en in de bundel 'Moet dit een wereldbeeld verbeelden?' worden die gelovigen op hun wenken bediend, ook weer door de SUN.

Pé Hawinkels.... Hij heeft álles om de verpersoonlijking van een nieuwe religie, een nieuw modern wereldbeeld te betekenen. Lees wat Jacques Besançon over hem uitjubelt: af en toe een joint, grote auto's, pop en Brood, vele vrouwen, jazz & poetry, jong gestorven, eenzaam, éénling, fenomeen, begenadigd vertaler, ongelooflijk, meesterschap, rebellie, intuïtief, kritisch, satirisch, afstandelijkheid, briljant student enz. enz. Kortom, één en al 'Wild Romance'... Nu is er natuurlijk weinig bezwaar tegen dat men voor een dergelijke grote figuur een nieuwe bijbel samenstelt (Moet dit een wereldbeeld verbeelden?), waarin alle (on)gelovigen opgeroepen worden te geloven. Ik vind het prachtig, zo'n boek, met al dat ge-(Ha)winkel: die jongen heeft het in Nijmegen écht gemaakt, met al die vrouwen, auto's en foto's. Maar om dat Nijmeegse fenomeen nu óók al tot 'wereldbeeld' uit te roepen, gaat me toch wat ver. Ik vind dat de Brabantpers zich in de regionalistische hoek laat drukken, wanneer zij zonder enig bewijs uitspraken overneemt die 'aantonen' dat officiële erkenning uitbleef omdat Pé Hawinkels 'uit het buitenbos' (= uit de provincie) kwam, e.d. De jury van de Martinus Nijhoffprijs (uit de randstad) heeft hem de prijs altijd onthouden, want 'mooier vertalen dan de schoolfrikken mag natuurlijk niet. Dat mag nooit'.

De laatste uitspraak werd zo belangrijk gevonden dat ze als kop boven het artikel werd gebruikt, en alles wat er over en rond Pé Hawinkels gezegd werd de laatste jaren komt daar telkens weer op neer: Die geweldige vertaler Pé Hawinkels heeft de Martinus Nijhoffprijs niet gekregen, ondanks zijn geweldige vertalingen van bijbelboeken, klassieke

tragedies, stukken van Shakespeare, maar ook talrijke romans uit de wereldliteratuur, waaronder Thomas Mann's meesterwek ‘Der Zauberberg’.

Jacques Besançon citerend: ‘Hij ontwikkelde zich in luttele jaren tot een van de allerbelangrijkste vertalers die wij gehad hebben. En desondanks werd hem officiële erkenning voor zijn werk onthouden. De ‘Nijhoffprijs’ voor vertalingen heeft hij nooit gekregen, ook niet voor de magistrale vertaling van ‘Der Zauberberg’.

Laten we alle persoonsverheerlijking rondom Pé Hawinkels nu eens even vergeten en ons bepalen tot het punt waar het om gaat bij de gelovigen: eerherstel, officiële erkenning alsnog. Het mooist wordt dat wel uitgesproken in stelling 13 van het proefschrift van Lieuwe Dijkstra Ontvouwing, over het afbeelden van rangordes van voorkeur in ruimtelijke modellen (Groningen. RU. 1978): ‘Pé Hawinkels zou, als hij dat voor zijn literaire geweten had kunnen verantwoorden, naar grote waarschijnlijkheid in staat zijn geweest

om vertalingen te maken die zouden hebben voldaan aan de eisen welke dienaangaande door wetenschappelijke instituten voor vertaalkunde worden gesteld en onderwezen. Na zijn oeuvre zo ontijdig is afgesloten, verdienen zijn schitterende gaven het voordeel van de twijfel. Dit betekent dat er een comité moet worden opgericht dat zich ten doel stelt om de Nijhoffprijs voor vertalingen postuum aan Pé Hawinkels toe te kennen.' (Einde stelling).

Hierop is nooit door enig wetenschappelijk instituut noch door de jury van de Nijhoffprijs gereageerd, en het comité is nooit van de grond gekomen. Maar de gedachte leeft nog (zie het artikel van Jacques Besançon).

Om die gedachte voor eens en voor altijd uit de wereld te helpen, althans bij kritische lezers in het zuiden des lands, geef ik een voorbeeld van het 'eigentijdse' vertalen van Pé Hawinkels, speciaal uit de 'magistrale vertaling' van 'Der Zauberberg'. Niet zomaar ergens uit het midden van het boek, toen Hawinkels misschein net een joint gebruikte,

maar gewoon vanaf de eerste bladzijde, op het moment dus dat P.H. nog ‘frisch und fröhlich’ aan zijn taak begon en ‘zijn literaire geweten’ nog zo zuiver mogelijk was, althans dat mag men veronderstellen.

Thoman Mann. Der Zauberberg. Es geht durch mehreren Herren Länder, bergauf und bergab, von der süddeutschen Hochebene hinunter zum Gestade des Schäbischen Meeres und zu Schiff über seine springende Wellen hin, dahin über Schlünde, die früher für unergründlich galten.

Pé Hawinkels. De toverberg. Zij voert door verscheidene van 's heren landen, bergop en bergaf, vanaf de Zuidduitse hoogvlakte omlaag naar de oever van het Zwabenmeer en per boot over de springerige golven, steeds verder over afgronden, die vroeger onpeilbaar geacht werden.

Enkele vragen (met antwoorden) aan de gelovigen in het magistrale vertalerschap van Hawinkels:

1. Wat zijn 's heren landen? Welke heer wordt hier bedoeld? (Zie woordenboek).
2. Wat is het Zwabenmeer? (In
2. Wat is het Zwabenmeer? (In geen enkele atlas te vinden; wél Bodenmeer of Meer van Konstanz).
3. Waarom wordt dahin met steeds verder vertaald? Het betekent toch niets anders dan naar gene zijde (dus: naar de overkant)?
4. Wanneer Hawinkels Schlünde met afgronden vertaalt, is hij al te ver gereisd.

Hij zit al in de (Zwitserse) bergen en afgronden, terwijl Thomas Mann zijn hoofdpersoon over de onpeilbare diepten (van het meer) voert, hetgeen blijkt uit de volgende alinea, waar de reiziger - ná Hawinkels' afgronden - in Rorschach (aan de overzijde van het Bodenmeer) belandt.

Nu kunnen de vrienden van Hawinkels wel zeggen: ‘Mooier vertalen dan de schoolfrikken mag niet. Dat mag nooit’, maar het gaat in deze gevallen (vier in één zinnetje!) helemaal niet om mooi of niet mooi. Het gaat alleen maar om goed of fout. Als Hawinkels seine springende Wellen met de springerige golven vertaalt, kan er over het mooie daarvan gediscussieerd worden; bij Zwabenmeer i.p.v. Bodenmeer e.d. hoeft daar niet eens over te worden gepraat. Hawinkels heeft geen tijd gehad (of genomen) om een atlas te gebruiken of een woordenboek. En of hij nu ‘uit het buitenbos’ kwam of uit de Randstad, doet daarbij niets ter zake. Nederland is klein genoeg om iedereen die topprestaties levert te waarderen: Achterberg en Pierre Kemp woonden ook niet in Amsterdam. Wanneer de vrienden van Pé Hawinkels vinden dat het een topprestatie is zo'n dik boek als Thomas Mann's ‘Der Zauberberg’ in een half jaar te vertalen, dan kunnen ze van mij gelijk krijgen. Maar iemand die Glühlichtklarheit des Zimmers met kunstmatig opgeklaarde kamer

vertaalt, krijgt zelfs van een Eindhovenaar nog geen vetleren medaille, want de Eindhovenaar weet wat men in Nijmegen niet blijkt te weten. Dáár hebben ze de gloeilamp in ieder geval niet uitgevonden! Dáár klaren ze de zaak op een andere manier kunstmatig op. Moet dát een wereldbeeld verbeelden?

ALDERT WALDRECHT

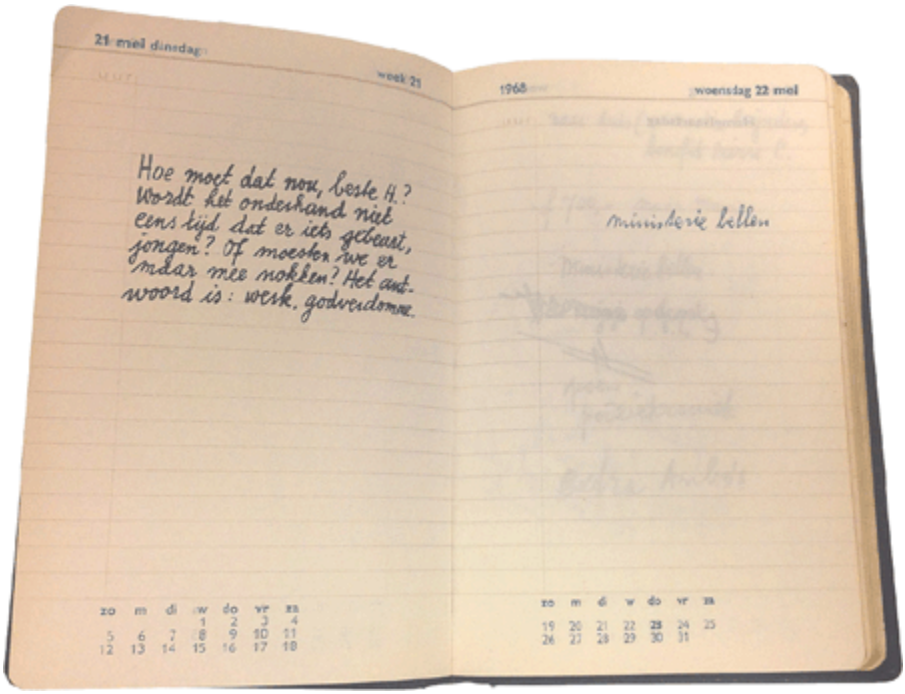

[Transcriptie-poging ‘Like a Rolling Stone’ (Bob Dylan) door Pé Hawinkels en Frits Robeerst]

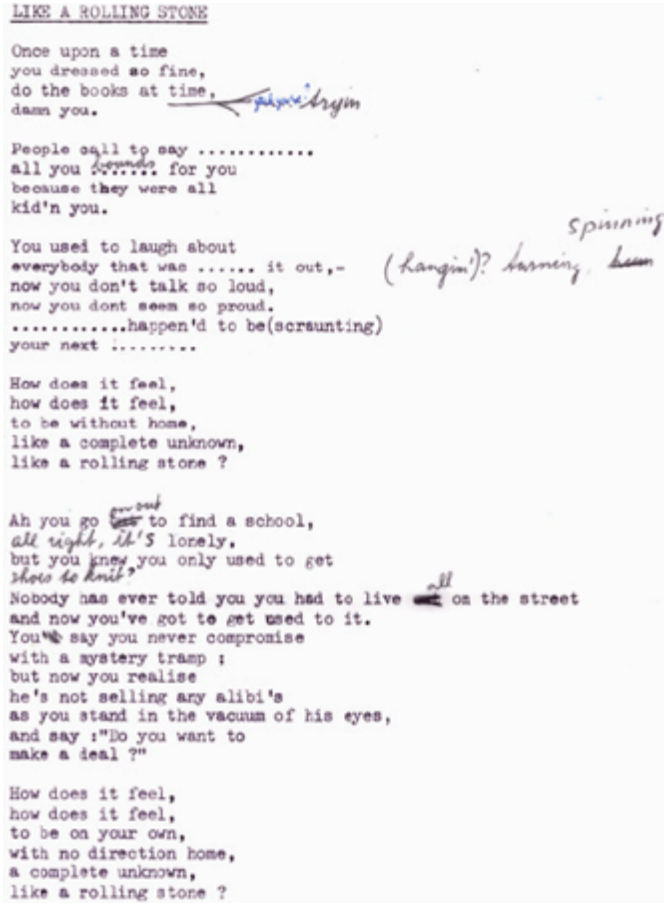

LIKE A ROLLING STONE

Once upon a time
you dressed so fine,
do the books at time, [spare change]
damn you.

People call to say .....
all you [knowledge] for you
because they were all
kid'n you.

You used to laugh about
everybody that was ..... it out,- (hangin')? [spinning] burning [burn]
now you don't talk so loud,
now you dont seem so proud.
.....happen'd to be(scraunting)
your next .....

How does it feel,
how does it feel,
to be without home,
like a complete unknown,
like a rolling stone ?

Ah you go [out] to find a school,
all right, it's lonely,
but you [knew] you only used to get
[shoes to knit],
Nobody has ever told you you had to live [all] on the street
and now you've got to get used to it.
You'll say you never compromise
with a mystery tramp :
but now you realise
he's not selling any alibi's
as you stand in the vacuum of his eyes,
and say :"Do you want to
make a deal ?"

How does it feel,
how does it feel,
to be on your own,
with no direction home,
a complete unknown,
like a rolling stone ?

Ah,you never turned around
to see the clowns and the jugglers in the crowd .....
when they all did tricks for you.
You never understood that it ain't no good,
you should'nt let other people get your kicks for you.
You used to ride on an prone horse with your diplomat,
you carried on a shoulder a siamese cat,-
ain't it hard when you discover that,
he really wasn'nt where it's at
after he took from you everything he could steal ?

How does it feel,
how does it feel,
to be on your own,
no direction home,
like a complete unknown,like a rolling stone ?

Ah,.....
..and all the pretty people
that are .....today,
got it,babe ?
exchanging all precious gifts,
but you better take a diamond ring,
you better(pawn)it babe ! pawn
You used to be so amused,
.....
and the language that they used,
go at him now,he calls you,you can't refuse,
when you got nothing,you got nothing to loose.
You're invisible now,
you've got no secrets to conceal.
How does it feel,
o how does it feel,
to be on your own,
with no direction home,
like a complete unknown,
like a rollin' stone....

Litanie van Bob Dylan
- uit Verzamelde gedichten

Fluwelen Hond,
Lamlendig Kenner der Geslachten,
Mannetjeskonijn van de Duisternis,
Koning der Snapshots,
Blote kont,
Blauwe Hemel,
Keet van Jammer,
Heilig Rund,
Ritssluiting der Intelligentie,
Sok des Doods,
Ribfluweel der 60.000 Zintuigen,
Oelewapper,
Huivering der Analfabeten,
Heerlijk Dier,
Blikken Buik,
Slagroompunt,
Driehoeksquerulant,
Majesteit der Mensapen,
Schrik der Dameskappers,
Beul der Filatelisten,
Kengetal der Kengetallen,
Rinkelend Gat,
Vetvlek in het Boek,
Navel van de Nacht,
Schiermonnikoog,
Onderlip van Liefdeslust,
Gebakken Mossel,
Stuk Ongeluk,
Oude Muis,
Grens van de Vergetelheid,
Knoopsgat van Weelde,
Gespleten Tong,
Trots der Winkeldieven,
Lente der Brouwerijen,
Smeulende Bibliotheek,

Weg zonder Lengte,
Geile Kip,
Wrattenkoning,
Eenzaam Kalf,
Onsterfelijk Trapezium,
Eeuwig Oog,
Sloot der Lendenen,
Toren van Europa,
Dikke Bril,
Braaksel der Belastingbetalers,
Smeerkaas der Eenlingen,
Trots der Zeelieden,
Oog der Breinaalden,
Idool der Halfbloeden,
Breuk van Apollo,
Snijtand der Nymfomanen,
Dure Dolk
Weelde van Oorsmeer,
Onstuimige Sjamaan,
Kleine trom,
Pepermolen,
Sociaal Sigarenroker,
Onmacht der Doofstommen,
Psycholoog,
Broek van Satan, sta ons bij.

Sander Bisselink
campusdichter

De nacht en ik zover
- Sander Bisselink, 2017

late uren vertalen
de herfst naar lange zinnen
door het bloeien van mijn handen
het gloeien van mijn vingers
dat fratsen worden frasen
op mijn kamer meer
geen witte muur

lange uren vertalen
de herfst naar late zinnen
herstelt mijn ongenoegen
over onvermogen alles
te verwoorden te verbeelden
wat op papier nog niet
geademd heeft

ook ik ga weleens slapen hoor
in de regen
aan het eind
van mijn laatste zin dan zijn
de nacht en ik zover

Sander Bisselink (Emmerich Dld, 1993), student filosofie en psychologie, schrijft liedjes en gedichten. Onder de naam *überhaupt* speelt hij poëtische Nederlandstalige liedjes in alternatieve rhythm & blues stijl. In 2016 won hij de singer-songwriter wedstrijd van de Radboud Universiteit en de wedstrijd van het Blues in Zyfflich festival. Hij is lid van het Liedjescollectief en bovendien mede-oprichter van het jonge Nijmeegse poëzie-collectief en -podium DichterBij. Eind mei 2017 werd hij verkozen tot campusdichter van de Radboud Universiteit.

Jazz onder ons
- Sander Bisselink, 2017

het is weer, onder ons gezegd, even geleden dat
jazz geen verleden en vervolg wilde zijn
maar nooit hetzelfde was door altijd
hetzelfde te doen: zichzelf niet herhalen;
altijd enkel tegenwoordig zijn
want, onder ons gezegd, is het weer
even geleden: een plaat met een verschil

vinyl moet blijven draaien,
Trane moet blijven zingen,
het koper kreunen, preken
tot het trillen van de ziel -

plagend
pijnigend
provocerend
puur

JALOERSE SCHRIJVER TREITERT ZIJN LEZERS

Hawinkels is een typische provocateur. Zijn kracht nowel als zijn zwakte etaleert hij met een onophoudelijkheid die geen andere kans op verweer biedt dan het boekje dichtdoen waarin hij met zijn brutale vingers teikens wijwijst, terecht wijst, en nog eens onderstreept. Dat begint al met de eerste zin, een uitroep, die nu eens niet, zoals overal elders bij hem, gericht is tot de dan nog argeloze lezer maar tot de gewaarschuwde schrijver self, die zich in die uitroep bij voorbaat gekarakteriseerd ziet in zijn onaangenaamste eigenschap, zoals hijzelf, dat blijkt later nog wel, maar al te goed weet.

Die beginkreet: 'Hawinkels, lig niet te ciiteren?' is hem, met uitroepteken en al, in zijn prille jeugd (nou ja, wat is pril?) eens toegeroepd door meester Koppes van wie wij enmiddellijk na de geciteerde opening, 'het narollen met zijn overdreven, lichtelijk uitpuilende ogen' mogen aanschouwen, maar van wie wij pas, en ook dat is provocatietaktiek, een complete pagina later: zelfde zin maar onderbroken door afhankelijke hoofd-, ja volzinnen (punten en hoofdletters», neven in getal de letwrt ontgoochelende eigennaam vernemen, alsmog met verdere gegevens over 's mans hals- en wangpartijen aangevuld.

De betrekkelijke onleesbaarheid van de zin die ikself daareven tot een redelijk eind heb gebracht (de stijl van Hawinkels is besmettelijk) karakteriseert enigszins zijn syntaxis, minus natuurlijk het maar al te zichtbare schriftfeiler dat hij, niet ik, in zulke constructieve benigheden vindt. Het is nog veel erger. Koppes doet zijn beklag bij wie anders dan de kapelaan, en die begrijpt het niet al te best. 'Hij had absoluut niet begrepen wat de meester nu eigenlijk tegen me had,' wil Hawinkels zeggen, maar het begin van die eenvoudige mededeling *Hij* had staat op blz 12 (niet helemaal onderaan), de rest volgt pas, na een aanloop op p 13, op blz 14 (echt niet helemaal bovenaan). Daartussenin schept de royale hand van de meester — en gebeurde het maar terzijde, maar de tussenzinnen maken zich zelfstandig en breed, want wat moet in dit nadrukkelijke proza **afhankelijkheid**? — volop ruimte enerzijds voor een invallend verhaal over een huwelijkszaak, anderzijds, en daar gaat het om, voor treiterende invectieven tegen de enthousiaste lezers die het allemaal zo goed niet meer kunnen volgen, leiterlijk aldus: *bent u de zin kwijt? ja ja en dat wil literatuurlijk hebben zeuen, en moeilijke boekjes* lezen.

Het mooie is natuurlijk dat Hawinkels self, almachtige god, het zo gewild heeft en dat hij raar op zijn neus nou kijken als nu eens iemand het draadje net zo stug had vastgehouden als Hawinkels, uitgeslapen construerend en klaarwakker doorvonddraerend, het intussen self heeft gedaan, gesteld al dat hij niet als een slim breistertje zijn steekje snel heeft opgerapt nadat hij het al schrijvend self had laten vallen, een verloop dat ik helemaal niet zou willen karakteriseren als onsympathiek. Integendeel, want kunnten als die van Hawinkels zijn alleen maar aardig vanuit het vermoeden dat ondanks alles stijf overleg het op een stiekem akkoordje gooit met vindingrijk improviseren.

KRACHTPATSERIJ

Genoeg lelijks daarom van dit proza, dat niet adembenemend is, maar op zijn manier toch telkens de adem afsnijdt. Het boekje dichtdoen zou ik inderdaad het juiste antwoord niet vinden op al die syntaktische fratsen, ook niet zelfs op het autobiografisch materiaal dat met zijn meesters, zijn kapelaans en zijn etterende snotjong een beetje beneden de maat lijkt van die constructieve krachtpatserij. Er is beters te beleven, dan dat. Op zijn best (en wiremgel op zijn flitsendst) wordt die prachtlievendheid inems in de passage waarin de syntactische krachtiger naar een heel poëtische top gevoerd wordt, helemaal in overeenstemming nu met zijn autobiografisch maar niet meer anecdotisch thema, de passage die men aantreft tussen p 33 en p 37. Daar krijgt ook dat niet

Jaloerse schrijver treitert zijn lezers

Hawinkels is een typische provocateur. Zijn kracht zowel als zijn zwakte etaleert hij met een onophoudelijkheid die geen andere kans op verweer biedt dan het boekje dichtdoen waarin hij met zijn brutale vingers telkens bijwijst, terecht wijst, en nog eens onderstreept. Dat begint al met de eerste zin, een uitroep, die nu eens niet, zoals overal elders bij hem, gericht is tot de dan nog argeloze lezer maar tot de gewaarschuwde schrijver zelf, die zich in die uitroep bij voorbaat gekarakteriseerd ziet in zijn onaangenaamste eigenschap, zoals hijzelf, dat blijkt later nog wel, maar al te goed weet.

Die beginkreet: ‘Hawinkels, lig niet te etteren!’ is hem, met uitroepteken en al, in zijn prille jeugd (nou ja, wat is pril?) eens toegevoegd door meester Koppes, van wie wij onmiddellijk na de geciteerde opening, ‘het narollen met zijn overdreven, lichtelijk uitpuilende ogen’ mogen aanschouwen, maar van wie wij pas, en ook dat is provocatietaktiek, een complete pagina later: zelfde zin maar onderbroken door afhankelijke hoofd-, ja volzinnen (punten en hoofdletters), zeven in getal, de ietwat ontgoochelende eigennaam vernemen, alsnog met verdere gegevens over 's mans hals- en wangpartijen aangevuld.

De betrekkelijke onleesbaarheid van de zin die ikzelf daareven tot een redelijk eind heb gebracht (de stijl van Hawinkels is besmettelijk) karakteriseert enigszins zijn syntaxis, minus natuurlijk het maar al te zichtbare schrijfplezier dat hij, niet ik, in zulke constructieve bezigheden vindt. Het is nog veel erger. Koppes doet zijn beklag bij wie anders dan de kapelaan, en die begrijpt het niet al te best. ‘Hij had absoluut niet begrepen wat de meester nu eigenlijk tegen me had,’ wil Hawinkels zeggen, maar het begin van die eenvoudige mededeling *Hij had* staat op blz 12 (niet helemaal onderaan), de rest volgt pas, na een aanloop op p 13, op blz 14 (echt niet helemaal bovenaan). Daartussenin schept de royale hand van de meester - en gebeurde het maar terzijde, maar de tussenzinnen maken zich zelfstandig en breed, want wat moet in dit nadrukkelijke proza afhankelijkheid? - volop ruimte enerzijds voor een invallend verhaal over een huwelijksmis, anderzijds, en daar gaat het om, voor treiterende invectieven tegen de onthutste lezers die het allemaal zo goed niet meer kunnen volgen, letterlijk aldus: *bent u de zin kwijt? ja ja en dat wil literatuurliefhebber wezen, en moeilijke boekjes lezen.*

Het mooie is natuurlijk dat Hawinkels zelf, almachtige god, het zo gewild heeft en dat hij raar op zijn neus zou kijken als nu eens iemand het draadje net zo stug had vastgehouden als Hawinkels, uitgeslapen construerend en klaarwakker doorconstruerend, het intussen zelf heeft gedaan, gesteld al dat hij niet als een slim breistertje zijn steekje snel heeft opgeraapt nadat hij het al schrijvend zelf had laten vallen, een verloop dat ik helemaal niet zou willen karakteriseren als onsympathiek, integendeel, want kunsten als die van Hawinkels zijn alleen maar aardig vanuit het vermoeden dat ondanks alles stijf overleg het op een stiekem akkoordje gooit met vindingrijk improviseren.

Krachtpatserij

Genoeg lelijks daarom van dit proza, dat niet adembenemend is, maar op zijn manier toch telkens de adem afsnijdt. Het boekje dichtdoen zou ik inderdaad het juiste antwoord niet vinden op al die syntaktische fratsen, ook niet zelfs op het autobiografisch materiaal dat met zijn meesters, zijn kapelaans en zijn etterende snotjong een beetje beneden de maat lijkt van die constructieve krachtpatserij. Er is beters te beleven dan dat. Op zijn best (en warempel op zijn flitsendst) wordt die prachtlievendheid ineens in de passage waarin de syntactische krachttoer naar een heel poëtische top gevoerd wordt, helemaal in overeenstemming nu met zijn autobiografisch maar niet meer anecdotisch thema, de passage die men aantreft tussen p 33 en p 37. Daar krijgt ook dat niet

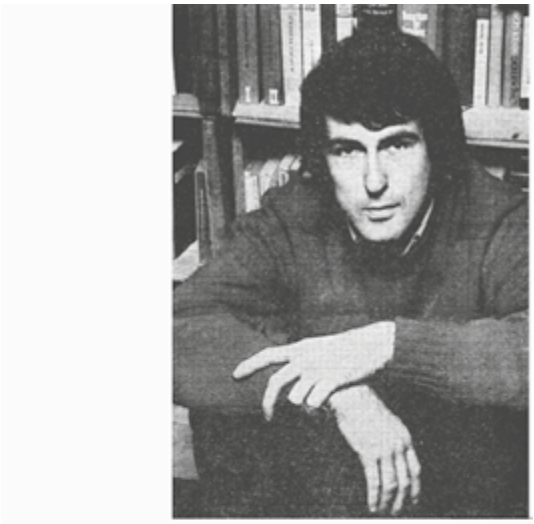

Pé Hawinkels

aflatend aanklampen van de lezer (op zichzelf zou ik denken eerder een symptoom van zwakte dan een bewijs van kracht) voor het eerst en dan ook meteen definitief zijn volle, eigenlijke betekenis, als plotseling blijkt dat zijn hinderlijk volgen alleen maar een hevige jaloezie is geweest, een typische schrijversjaloezie die niet verdraagt dat iemand van zijn lezers zich met hem identificeert, reden genoeg, vindt Hawinkels, om ze, zonder het zo uit te spreken, stilletjes te laten weten dat ze dood kunnen vallen, allemaal (waarop ik eerbiedig en veilig tussen haakjes applaudisseer, omdat ik dat zo in de twintigste eeuw, ook bij Van Deyssel niet, nog nooit heb meegemaakt). Het is in de bewuste passage, bijeengehouden door het zinschema: *alsof iemand anders dan ik zelf had kunnen ...*, dat ik mij voor het eerst gewonnen heb gegeven aan wat de flap nu 'rrecht 'syntactische golven' noemt (hier toch dichter bij Joyce dan Hawinkels zelf schijnt te beseffen: de flap noemt wel Kerouac en Coltrane) alsook aan de mythologische allure die zijn verhaal hier plotseling krijgt.

Dat krijgt nog maar eenmaal een volwaardige repliek. Maar dan is er al iets gebeurd met het boekje, dat nl. aanzienlijk verzoebard is. Het is nog niet mis, de gemiddelde ruimte tussen hoofdletters en punt, maar het bravoure is tot bedaren gekomen, de zinsbouw is niet meer zo pesterig, het lijkt wel of Hawinkels uit is op grotere helderheid. Hoofdstuk IV weidt uit over varkens, typisch Van Deyssel achtig onderwerp, en Hawinkels heeft wel wat van die waggelende pronkreus op lemen om niet te zeggen modderen voeten. Hoofdstuk IV is een hoogtepunt van precisie, van groot, kloek, bijder en evenwichtig proza, recht op het onderwerp af. Geveldig vast zeker kleuriger, maar in aanleg is hij net zo klassiek.

Pé Hawinkels

aflatend aanklampen van de lezer (op zichzelf zou ik denken eerder een symptoom van zwakte dan een bewijs van kracht) voor het eerst en dan ook meteen definitief zijn volle, eigenlijke betekenis, als plotseling blijkt dat zijn hinderlijk volgen alleen maar een hevige jaloezie is geweest, een typische schrijversjaloezie die niet verdraagt dat iemand van zijn lezers zich met hem identificeert, reden genoeg, vindt Hawinkels, om ze, zonder het zo uit te spreken, stilletjes te laten weten dat ze dood kunnen vallen, allemaal (waarop ik eerbiedig en veilig tussen haakjes applaudisseer, omdat ik dat zo in de twintigste eeuw, ook bij Van Deyssel niet, nog nooit heb meegemaakt). Het is in de bewuste passage, bijeengehouden door het zinschema: *alsof iemand anders dan ik zelf had kunnen...*, dat ik mij voor het eerst gewonnen heb gegeven aan wat de

flap nu terecht ‘syntactische golven’ noemt (hier toch dichter bij Joyce dan Hawinkels zelf schijnt te beseffen: de flap noemt wel Kerouac en Coltrane) alsook aan de mythologische allure die zijn verhaal hier plotseling krijgt.

Dat krijgt nog maar eenmaal een volwaardige repliek. Maar dan is er al iets gebeurd met het boekje, dat nl. aanzienlijk versoberd is. Het is nog niet mis, de gemiddelde ruimte tussen hoofdletters en punt, maar het bravoure is tot bedaren gekomen, de zinsbouw is niet meer zo pesterig, het lijkt wel of Hawinkels uit is op grotere helderheid. Hoofdstuk IV weidt uit over varkens, typisch Van Deysselachtig onderwerp, en Hawinkels heeft wel wat van die waggelende prozareus op lemen om niet te zeggen modderen voeten. Hoofdstuk IV is een hoogtepunt van precisie, van groot, kloek, helder en evenwichtig proza, recht op het onderwerp af. Geweldig vast zeker kleuriger, maar in aanleg is hij net zo klassiek.

PeHa-suite II
HaPé 1&2: Walzheimer Light / Werk aan Ha Winkels
- Pierre Courbois

‘Omdat Pé en ik elkaar zó dikwijls begroetten, zei hij meestal “HaPie” tegen mij, van “Ha Pierre”. Deze twee stukken heeft Pé al gehoord op accordeon en piano, door mijn moeder en mij gespeeld. Pé vond deze stukjes heel leuk, vooral het eerste stuk in 3/4 maat, dat wij toen al als grap “Walzheimer” noemden. Het rockachtige stuk vond hij heel inspirerend, vooral de kwart-akkoorden die veel jazzmuzikanten toen en ook nu nog steeds gebruiken. Van de zevenkwartsmaat waarin dat stuk staat begreep hij niets - dat was toen, met name in de rock, totaal nog ongebruikelijk.’

Pierre Courbois (Nijmegen, 1940) is een Nederlandse jazzdrummer, bandleider en componist. Pierre studeerde klassiek slagwerk aan het Muzieklyceum in Arnhem. Hij speelde met beroemde jazzmuzikanten zoals Jean-Luc Ponty, Eric Dolphy en Ben Webster. Hij was de allereerste Europeaan die experimenteerde met free jazz en jazzrock. Hij zat in diverse bands zoals het Free Jazz Quartet en Association PC, waarmee hij over de hele wereld toerde. Een aantal jazzprijzen werden aan hem toegekend: de Bird Award en de Boy Edgar Prijs. Hij heeft een groot aantal elpees en cd's op zijn naam staan. In 2015 toerde hij langs Nederlandse podia ter gelegenheid van zijn 75^{e} verjaardag.
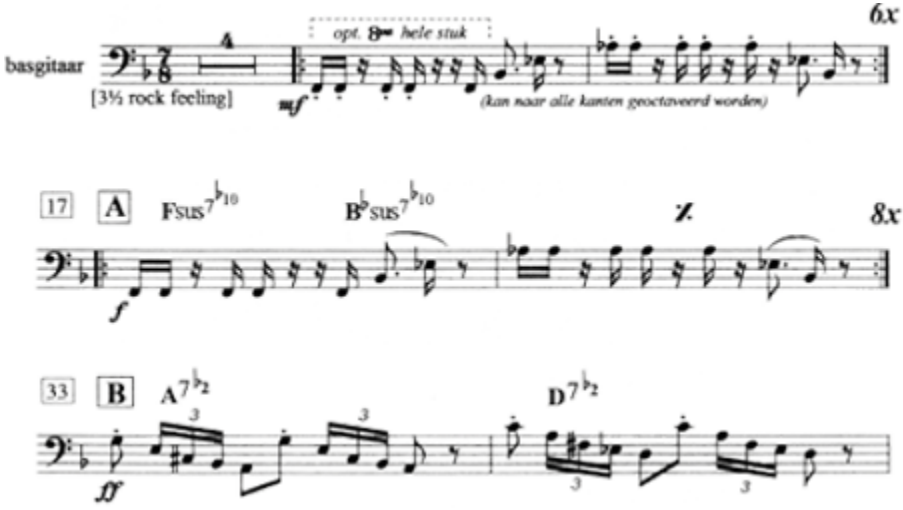
6x
basgitaar
4
opt. 8va hele stuk
[3½ rock feeling]
mf
(kan naar alle kanten geoctaveerd worden)
17
A
FSUS7♭10
B♭SUS7♭10
8x
f
33
B
A7♭2
D7♭2
3
ff

Gedoogd
- Pierre Courbois

Pé zei vaak tegen mij: ‘Ik word gedoogd door de jazzwereld maar hoor er nooit echt bij.’ Ik ken dat, want dat is bij mij namelijk ook zo - tot nu toe zelfs. Ben daar blij om want ik wil er ook niet echt bij horen. Als je niet uit de Randstad komt ben en blijf je een allochtoon. Pé ook dus. Je wordt nooit voor vol aangezien. Limburger? Nog erger dan een Nijmegenaar. Zeer naar. Ik heb zijn overstap van bijvoorbeeld Coltrane naar Brood trouwens nooit begrepen. Veel mensen vonden dat hij de jazz verraden had. Wellicht had het bovengenoemde er een ietsje mee te maken?

Ik heb van midden zestig tot midden zeventig bijna niet in Nederland mogen spelen. Ik haatte toen, en nu nog steeds, het in de mode zijnde muziektheater. En dat moest toen, luid aangemoedigd door de gehele schrijvende pers onder aanvoering van Rudy Koopmans, die er echt helemáál geen verstand van had. Niemand begreep wat hij schreef en bedoelde, maar dat was juist leuk toen. Ongein dus. Om Breuker tot twee keer toe de grote prijs van de Nederlandse Jazz te kunnen geven hebben ze de naam ervan veranderd, eerste-klas corruptie. Eerst de Wessel Ilcken-, daarna Boy Edgar Prijs. Iedereen geilde op Breuker, daar kon hij zelf nix aan doen, want hij was een van de aardigste mensen die ik ken. Heeft er overigens wel flink gebruik (misbruik) van gemaakt.

‘Vrije geluiden’ is ook een goed voorbeeld, sinds mijn goede vriend Han Reiziger er mee uitschee, heb ik nog slechts één keer in dat programma mogen optreden. Han wilde dat ik hem opvolgde, maar dat is volledig in de grond geboord. Toen ik een tijdje ziek werd in 1990 is het jazzprogramma van de VPRO onmiddellijk uit O42 in Nijmegen weggehaald. Want daar was iedereen al jaren boos over. Genoeg geklaagd, wordt vervolgd. O ja, ik ben uiteindelijk afgedankt bij de VPRO met de smoes dat er meer vrouwen zouden moeten gaan werken, de Voormalig Progressieve Radio Omroep dus.

Jazz was en is nog steeds, volgens mij, instrumentale muziek. In de begintijd trad er in de pauze wel eens een zanger(es) op (lees: domme blondjes, dat zijn dezelfden die onlangs Trump, een foute man want daar zijn ze dol op, hebben verkozen) om het publiek te vermaken. Vandaar dat Pé daar nix mee had, ik ook niet trouwens. Nu is jazz zonder vocalen momenteel bijna niet meer weg te denken, de huidige jazz is bijna altijd slechte popmuziek geworden. Of de door mij ontdekte Free Jazz van 55

jaar geleden. Daarom begrijp ik juist de overstap van Pé naar de popmuziek al helemaal niet meer. Kan het zijn omdat hij zijn teksten in de jazz niet kwijt kon? Hoe kan een man in korte tijd zo veranderen?

Alle idealen waarvoor wij gezamenlijk gevochten hebben ineens overboord zetten? Onbegrijpelijk. Voor mij nog steeds een mysterie. Meer weet ik niet. Altijd tot eventuele informatie bereid. Ik moet je eerlijk zeggen, ik was nooit een groot liefhebber van *Jazz and Poetry* zoals dat toen heette. Maar het hoorde er nou eenmaal bij. Net zoals *action painting* en allemaal van die zestiger-jaren-onzin. Zoals rap nu.

Schrijven als daad van liefde - Ben van Melick

I wish I could write you a melody so plain, that could hold you, dear lady, from going insane, that could ease you and cool you and cease the pain of your useless and pointless knowledge.

Deze hartekreet uit ‘Tombstone blues’ van Bob Dylan, het motto van Pé Hawinkels' dichtbundel *Het uiterlijk van de Rolling Stones* (1969), is voor mij het sjibbolet tot diens schrijverschap.

Is de keuze voor deze eigenzinnige zanger/dichter die in taal en muziek nieuwe registers bespeelde al veelzeggend, het citaat zelf vertolkt de kwintessens van Hawinkels' opvattingen over literatuur, verraadt zijn scepsis tegenover een rationeel wereldbeeld en ijle opvattingen over hoge cultuur, en illustreert zijn droom van een genezende, louterende kunst. Dit motto is te lezen als een metafoor voor zijn op tegenstellingen en paradoxen gebouwd oeuvre en voor zijn verscheurd gemoed. De motieven schrijven, muziek en toewijding zijn, als in Dylans verzuchting, in het werk van de dichter Hawinkels aaneen te rijgen tot één thema: het besef als kunstenaar/schrijver te kort te schieten.

Wat muziek volgens de jazzrecensent Hawinkels voor heeft op andere kunsten is de onmiddellijke expressie die, en dat is wezenlijk, de luisteraar kan delen. Al in de scriptie over Vestdijks *Symphonie van Victor Slingeland* (1964) spreekt hij over ‘de expressie van de allersubjectiefste ervaring die de grondslag is van de ontroering’; in een recensie van John Coltrane's elpee *A Love Supreme* (1965) noemt hij die ervaring ‘een uitdrukking van een groots lijden, aan het bestaan omdat het zo goed is, of beter dat lijden, die verrukking, die liefde zelf’.

Een complexe, paradoxale kenschets: Testamentisch en Romantisch, volgens het devies dat de wereld een zinvol geheel vormt maar de mens onmachtig en bijgevolg streven en liefde lijden is. Hawinkels dicht Coltrane de gave toe muziek te maken die ‘instaat voor de schoonheid, de juistheid van alles wat er in en buiten ons bestaat’: voor hem reden de jazzmusicus tot grootste genie van de twintigste eeuw uit te roepen.

Voor criticus Hawinkels is grote kunst blijkbaar *schoon*, *juist* en

goed. Omdat er geen aanleiding is aan te nemen dat het adagium voor de jonge dichter anders zou luiden, zie ik Hawinkels' verzencycli dan ook als realiseringen, of pogingen daartoe, van het goede, schone en juiste, waarbij de ‘condition’ van de wereld en van het Zelf in de weg staan.

Deze traditionele opvatting over de grondslag van kunst en kunstenaar leidt bij Hawinkels, die desondanks voortdurend in het ritme van de tijd, de jaren zestig, leeft, tot een opvallende en typische tegenstelling tussen vorm en inhoud. Thematisch en poëticaal past hij in de lijn van de grote Klassieke en Romantische schrijvers, maar het verlangen naar directe expressie en ‘communicatie’ - poëzie kan helen - brengt hem ertoe de in de traditie overgeleverde vormen en technieken open te breken.

Wat de benijde musici uit jazz en pop op hun instrument vermochten en bij hun publiek te weeg brachten, trachtte Hawinkels met literaire technieken klaar te spelen. Niet door als de bewonderde Simon Vestdijk romans te ontwerpen analoog aan muzikale composities, maar door syntaxis en semantiek van taal en genre te bewerken - zoals de moderne musicus de overgeleverde accoordenschema's en toonzettingen - door de grenzen van stijl en genre te doorbreken: direct, bezield en anticiperend op een publiek. Daarbij realiseert hij zich al vroeg dat met literatuur vergelijkbaar intense ervaringen oproepen als met muziek een ijdel streven is.

Blies de verafgode Coltrane de syntactische grenzen van de geïmproviseerde jazz op, Hawinkels poogde dat voor de poëzie en het autobiografisch proza. Hij legde grammatische structuren open, beproefde syntactische rek en semantische architectuur en ging daarbij evenals de bezielde saxofonist tot aan de grens van de verstaanbaarheid. Maar dat maakt Hawinkels geen stroef constructeur van experimentele teksten. Overigens ook doorzichtigheid, behendigheid, relativering en elegantie onderscheiden hem van uitgangspunten en doel van de experimentele auteurs uit de jaren zestig.

Het zichtbare plezier in de wedijver van solisten die elkaars kwaliteiten uitdagend beproeven, vindt zijn equivalent in het spel van de schrijver - die soms letterlijk schaterend - kunnen en uithoudingsvermogen van zijn lezer op de proef stelt. Hawinkels bespeelt zijn instrument de taal als de grote solisten in de jazz: met zorgvuldige nonchalance, wat het imago van technisch meesterschap versterkt, en met de allure van de ster die de grenzen van zijn kunnen steeds weer verlegt en zijn publiek met stomheid slaat.

Met deze parallellen zijn de mogelijkheden om het oeuvre als ‘werk in

uitvoering' te lezen niet uitgeput. In het streven naar directe expressie, past ook zijn variant van de écriture automatique. Zoals de bewonderde Bob Dylan in associatieve beeld- en intrigestapelingen telkens nieuwe, ambigue betekenissen genereert - vooral in het album *Highway 61 Revisited* (1965), waaraan het eerdergenoemde motto ontleend is - zo laat Hawinkels de lezer tuimelen van het ene in het andere beeld in gevarieerde, vaak originele, syntactische en semantische registers, met gebruikmaking van bouwvormen uit diverse tradities en genres.

Nog een ander belangrijk element uit de nieuwe Amerikaanse muziek komt in de gedichten tot leven. Jazz, rock en pop hebben zich niet ontwikkeld uit filosofische en esthetische uitgangspunten, maar vormen de uitdrukking van een ervaring die als vorm pas tot stand komt in de uitvoeringspraktijk, dat wil zeggen in het samenspel van componist/ musicus en publiek.

Zo gezien krijgt Hawinkels' uitdrukkelijke aanwezigheid in teksten als tweede stem, stoorzender, commentator, entertainer of paljas een bijzondere betekenis. Door directe inmenging van de schrijver wordt de tekst bij lezing als het ware uitgevoerd, is het gedicht een compositie waarin de maker letterlijk stemhebbend aanwezig is. De ingrepen van de schrijver in taal, intrige, versificatie en genre krijgen zo naast een retorische, een verrassende, nieuwe functie: de lezer betrekken bij de schrijver die slechts in samenspel met zijn publiek tot grote hoogte kan stijgen.

Ook deze medaille heeft een keerzijde: zijn schrijven is ondanks alle virtuositeit en elegantie een gevecht om een vorm, de geschreven tekst, die per definitie directe expressie in de wegstaat: retorische kunstgrepen, inbreken in taal en genre, ironiseren en parodiëren van structuren en stijlen zijn evenzovele sporen van het gevecht met het materiaal.

In deze strijd om de vorm moeten vooral overgeleverde genre-opvattingen het ontgelden. Met uitzondering van de in opdracht geschreven religieuze gedichten, hoewel hij zich ook daar vrijheden permitteert, en de nonsens-versjes, krijgt elke tekstsoort een eigenzinnige behandeling. De langere gedichten zijn lyrisch en episch tegelijk, zang, verhaal en commentaar ineen, kunst en anti-kunst beide en zitten intertekstueel vol valkuilen en vangnetten. De autobiografie is een tragikomedie, levensgeschiedenis en travestie, epos en jongensboek; zijn fratsen vormen een bizar en grotesk evenwicht tussen Homerus en Von Münchhausen. De columns zijn exercitieterrein voor tomeloze filippica's en arcadisch decor voor bezonken beschouwingen. Zijn vertalingen

waren rigoureuze keuzes: zijn meesterproef *De Toverberg* van Thomas Mann blijft tot op de dag van vandaag controversieel.

Dit grillige oeuvre laat zich moeilijk onder een noemer brengen. Mogelijk is er vat op te krijgen door het te kwalificeren als één samengestelde groteske. Het doorbreken van genre-codes, verwachtingshorizons, literaire modes, en vooral van de geijkte vorm-inhoudcongruentie krijgt hier op een bijzondere wijze gestalte; stijlbreuken, vermenging van het tragische, sublieme en vulgaire, van held en anti-held, zijn structuurprincipes in Hawinkels' werk en doolhof en hinderlaag voor argeloze lezers. De schrijver voert in vele van zijn teksten een strijd met de weergave, de verbeelding van de wereld en zichzelf: baldadige ongehoorzaamheid en groteske uitvergroting zijn voorwaarden om een hem passende vorm te krijgen. Dat dit geen stroef resultaat oplevert, ligt aan zijn talent, de virtuoze beheersing van de taal.

Zijn werk reduceren tot groteske, fantastisch, bizar en extravagant doet echter geen recht aan de drijfveren die leidden tot het bestaan ervan en die er op karakteristieke wijze in zichtbaar zijn.

Juist zijn ambivalente houding tegenover literatuur en taal, beide een beperkt (en dit slechts voor de allergrootsten) medium om wezenlijke ervaringen te delen, en zijn vermetel pogen toch op te roepen wat Bosch, Bruegel, Beatles en Stones, Haydn, Brood en Coltrane in andere vormen teweeg brachten, doen hem uitsteken boven al die generatiegenoten die toen aan hun gedichtjes en verhaaltjes breiden of vastliepen in onverstaanbare experimenten.

Hawinkels schreef niet voor de naïeve lezer die geamuseerd wil worden, ook niet voor de literatuurliefhebber die schoonheid, harmonie of vergetelheid zoekt. Dit oeuvre lezen is zich bezighouden met de mogelijkheden en onmogelijkheden van teksten, met de crisis in de kunst en de zin der schone letteren, is misbaksels voor lief nemen en immanente argwaan als stoorzender in de literaire communicatie accepteren - als zodanig biedt het de troost van de imperfectie. Serieus spel, op het scherp van de snede: ‘find yourself a crutch / only crippled ones can swing’. Hawinkels lezen is meegaan in een avontuur.

Pé Hawinkels heeft vele gezichten. Hij was een individualist pur sang, een kind van de turbulente jaren zestig en een speler verslaafd aan het spel met de taal, aan de spanning die elke uitdaging met zich meebrengt. Het veel geconstateerde ‘ongebreideld solistisch geweld’ domineert evenwel niet in al zijn werk. Dit wordt duidelijk in de in 1988

verschenen *Verzamelde gedichten*, een uitgave die ook alle verspreid gepubliceerde poëzie bevat waaronder een aantal relatief woordkarige gedichten met een opvallende toon: zingend als de alt van Johnny Hodges, Coltrane's muzikale tegenpool. Overigens, ook in de kaleidoscopische, lange verzen glinsteren fragmenten waar elk woord in het gelid staat en beeldsolo's van tegendraadse schoonheid, die geraffineerd geschikt in een bloemlezing maar weinig lezers onberoerd zullen laten.

Over de schrijver van regels als ‘Twee benen, in schitterende eenzaamheid / van uitzonderlijke asperges, over elkaar geslagen’ zijn nog geen Fensiaanse beschouwingen geschreven en elegante tekstimmanente bespiegelingen die een auteur een hoge plaats verzekeren in de literaire canon vielen deze gedichten nog niet ten deel. Toch zijn ze heel bijzonder, want zulke eenvoudige versjes zonder dubbele bodem of verbaal geweld, vaak speels - soms nog met studentikoze opsmuk - tonen de dichter, vermaard om zijn overgave aan de genietingen van het leven, als een tragische figuur.

Tragisch omdat er een ‘ik’ in spreekt die onomwonden twijfelt aan zichzelf en beseft te kort te schieten, die, in andere woorden, zeer betwijfelt of zijn gedichten inderdaad de lezer ‘voor waanzin behoeden, hem op zijn gemak stellen, zijn martelende onzekerheid verlichten of hem verlossen van betekenisloos weten.’

De bemoeienis in later jaren met rockmuziek is meer dan een vrijage. Schrijven voor de jonge Herman Brood moet hem enige tijd het gevoel gegeven hebben dat ervaring direct te verwoorden viel. De ‘way of life’ in de popscene, in die tijd vaak bepaald door stimulerende middelen, zal die illusie versterkt hebben.

Maar liedjes boden geen uitweg, ook al ging hij er tot aan de dood mee door. Hoe uitzichtloos hij z'n positie achtte, blijkt niet alleen uit zijn laatste teksten: ‘It's a bucket full of tears / and a sea full of rain’ heet het in een van de refreinen. Dat blijkt ook uit een radio-interview waar hij zich met moede stem laat ontvallen niet meer te weten wat de lezers met zijn gedichten moeten doen: ‘Ik ben een mijnwerkerszoon. Waar het verder op aan komt, is een beetje eerlijk en waar zijn’. Of spreekt hier een gelouterde Hawinkels, in het spoor van Coltrane's credo ‘you keep trying to get right down to the crux’, eindelijk doorgedrongen tot de kern?

Al veel eerder, begin jaren zestig, lijkt het besef het wezenlijke niet te kunnen verwoorden een cruciale kwestie. In een brief aan Michiel van

Nieuwstadt beschrijft hij hoe hij gezeten in een openbaar vervoermiddel een man op een lach betrapte ‘waarvan ik plotseling met echt schrijnende zekerheid wist dat hij nooit te beschrijven

Pé in zijn studenten-/werkkamer

zou zijn, dat er geen formule bestond, die hoe literair voldoening hij ook mocht schenken, dat zou vangen wat die lach in mij te weeg bracht’. Misschien was het dit voorval dat hij vertolkte in *Een notitie* (1964), een gedicht dat door zijn eenduidigheid en de willekeurige tweede en derde regel niet tot zijn beste behoort, maar dat wel typisch Hawinkels is.

Een notitie
In de bus zat ik naast een jongen
van een jaar of veertien. Vol plezier
keek hij me aan en zei:
‘Ik heb niet betaald.’ Ik knikte
hem toe, en hij zag hoe ik lachte.

Mij beving toen de felle wanhoop, die
als stille weemoed tevreden is: ik besefte
dat ik dit nooit zou kunnen beschrijven,
en niemand anders dit zou ervaren dan ik.

De 'stille weemoed' van een jonge dichter is in de radio-quote verworden tot de vertwijfeling van een door het leven getekende literaire duivelskunstenaar. Ik beluister in diens verzuchting, na jaren van gezochte intens beleefde vitaliteit, geen ingetogen aanvaarding van een gemis, maar veeleer een klacht en moedeloze berusting. Wanhoop klinkt door in de woorden van een gedesillusioneerd hemelbestormer, alles uitgeprobeerd en beleefd, alle registers van kunst en leven bespeeld en gaandeweg steeds meer de zinloosheid van die activiteiten beseffend.

Schrijven zoals Coltrane blies was een onbereikbaar ideaal gebleven. Ernstige gevoelens gepassioneerd vertolken, Hawinkels, ofschoon in *Job*-conditie aan het eind van zijn leven, was er niet aan toe gekomen.

Een van zijn laatste publicaties in het officiële literaire circuit, het verhaal 'Credito experto' (*De Revisor*, 1977) wijst ook in die richting: een weinig opwindende, technisch knap vertelde geschiedenis met slechts zwakke reminiscenties aan de oude Hawinkels. Het is literatuur zonder innerlijke noodzaak: maakwerk, geen spoor meer van 'de mens die zijn proporties over boord heeft gesmeten'.

Hawinkels als tragische illusionist, rusteloze zoeker en gedoemde mislukkeling is literair gezien het interessantst. Het aanvankelijk latente besef uiteindelijk te kort te schieten, het gevecht hiertegen en de vertwijfeling geven het werk van deze getormenteerde een heroïsche dimensie.

Hijzelf zag het laconieker: 'In elk geval, al het sperma dat Hölderlin deed verdampen in zijn poëzie en zijn hartstocht voor de natuur en de Griekse Oudheid, dat spaar ik uit omdat mijn innerlijk andere uitwegen kent dan de persoonlijkste'. De taalvirtuoos stonden alle genres ter beschikking, de tijdgeest bood hem een scala aan vergetelheid.

Voor mij is het complexer: de tijdens zijn leven gebundelde gedichten zijn wel degelijk zijn hoogste bod. Hawinkels was zich bewust van zijn positie en hij wist wat hij deed, altijd. Zijn ontregelende aanwezigheid in teksten krijgt hierdoor een extra betekenis. De vaak opzettelijk lelijke en provocerende beelden en ontnuchterende tegenstellingen, de pesterige, soms flauwe commentaren functioneren ook als rechtvaardiging van de literaire activiteit op zichzelf. Het doorbreken van de orde van de tekst

heeft hier ook een beschermende, misschien wel verhullende functie. Retorische ingrepen zijn ook het excuus om naar eigen hoge normen minderwaardig werk toch te kunnen accepteren en te publiceren. Zij werken als een alibi: dat niemand denke dat de schrijver niet weet waarmee hij bezig is, hoe de kwaliteit in te schatten is en vooral dat niemand in zijn hoofd hale te denken de ware H. te lezen. Wat de lezer voorgezet krijgt is in het gunstigste geval slechts voorspel: het definitieve werk moet nog komen. Een zware druk op de schrijver, mogelijk een te zwaar belaste wissel op de toekomst.

Zijn grote kennis van de westerse literatuur, het inzicht in de literaire mogelijkheden van de taal en ongetwijfeld ook zijn door ervaringen in alle lagen van de samenleving gegroeide zelfkennis moeten op den duur de vraag opgeroepen hebben wat door de mijnwerkerszoon Pé uit Hoensbroek nog toe te voegen viel aan de grote literatuur. Zijn intelligentie, tegendraadsheid en kritische zin behoedden hem voor het afscheiden van ‘lisible’ teksten, eenduidige, prettig leesbare literatuur waarmee veel van zijn generatiegenoten zich onledig hielden. Hawinkels vraagt om een actieve lezer.

Tot het laatst bleef hij zich als een kameleon door de literatuur bewegen, wel steeds minder publicerend, vrijwel geen poëzie meer en uiteindelijk resignerend: ‘Leave me, please leave me / with the scum and the junkies’. Wat de vraag rechtvaardigt of Hawinkels wel wat te ‘vertellen’ had.

De kritische houding, de twijfel aan de waarde van rationalistische analyses en oplossingen en de wanhoop zijn typisch voor de na 1950 opgroeiende intellectueel die zich moet los vechten uit religieuze opvoeding en kleinburgerlijk milieu, die voor de opgave staat een identiteit te vinden zonder religieus, ethisch en esthetisch houvast, in een politiek instabiele tijd, en die de verleiding van nieuwe eenkennige filosofische concepten, zoals Frankfurter Schule en neo-marxisme wil weerstaan.

Zijn werk is daarmee ook het verslag van een individu dat zich probeert staande te houden in dit vacuüm en het ontroert juist door die ondertoon van vergeefsheid, die in thema's, motieven en in vorm en taal uitdrukking vindt. De fundamentele eenzaamheid van de sceptische intellectueel en de daarmee samenhangende diepe emoties zijn neergeslagen in de ‘complete’ Hawinkels. Pas tegen deze achtergrond krijgen de delen van het geheel hun betekenis als poging het onmogelijke waar te maken en reflecteert elk fragment de essentie van dit

schrijverschap. Zelfs de overtuigendste gedichten krijgen de onvervreemdbare Pé-factor pas tegen de achtergrond van de schrijverspersoonlijkheid.

Om die reden vraagt dit oeuvre een actieve leeswijze: uit het kluwen van geschriften dient de lezer zijn Hawinkels te construeren. De lezer die in dit werk de paradox als ordenend principe erkent, ontwaart de contouren van de kunstenaar: de spelende en destructieve, de experimenterende en behoudende, de juichende en vertwijfelde, de moedige en wanhopige.

Voor deze ‘devil in disguise’, die de literatuur opblaast maar er ook zijn ziel en zaligheid inlegt, is deze tegenstelling de vermomming die het schrijven mogelijk maakt. De paradox staat de schrijver toe de literatuur naar zijn hand te zetten en laat de mens het besef, ondanks zijn ‘unieke bewerktuiging’, te kort te schieten. Voor zo lang als het duurt.

De in vorm en inhoud uitgedrukte twijfel aan het vermogen van de mens de werkelijkheid te kennen en zijn ervaring te beschrijven kan ook uitgangspunt zijn Hawinkels als post-modernist te beschouwen. Ondanks in titels en beschrijvende elementen aangeduide relatie met de werkelijkheid, ondanks herkenbare personages en brokstukken narratieve structuur refereren de grote episch-lyrische gedichten nooit direct aan een bestaande wereld. De taal is er geen middel meer om af te beelden, geen voertuig meer voor kennis en inzichten, voor ethische of esthetische beginselen, reden waarom close-reading hier te kort schiet, zij verwijst zelfs nauwelijks naar de verbeelde wereld die de lezer erin zoekt.

De schilderijen van Bosch en Bruegel en de composities van Haydn bijvoorbeeld zijn basis voor vrije associaties met ambigue beelden die de gecreëerde wereld tot een op zichzelf staande maken. Zij inspireren tot een metaforenamalgaam in fantastische grammatische constructies en vormen als het ware de accoordenpatronen die de improvisatie mogelijk maken die de lezer zal begeesteren.

Er zijn meer postmodernistische procédés herkenbaar in dit oeuvre. Ik denk aan de genre-travestieën, het intertekstuele spel, het fragmentarische vertellen, het door elkaar gebruiken van aan verschillende periodes en genres ontleende stijlen, motieven en thema's. Karakteristieke voorbeelden hiervan zijn de gedichtencycli en de autobiografie-travestie, waarin de intrige schijnbaar bepaald is door chronologie en causaliteit, terwijl vooral het spel met taal, met overgeleverde vormen, met literaire mode en lezersverwachtingen, het constituerende element vormt.

Of is het nieuwe en moderne in dit werk slechts aanwijsbare

oppervlakte? Is het een uit de hand gelopen literaire maskerade van een schrijverspersoonlijkheid die een kind was van de Nieuwe Tijd en een telg van het Avondland tegelijk en daarmee verankerd in humanistische waarden en normen en verstrikt in metafysische begoochelingen? Waren zijn uitwegen voorspelbare dwaalsporen en zien we hier de zoveelste variant van de condition humaine?

Hoe het ook zij, Hawinkels ontwikkelde zich tot een dichter die - losgeslagen van de traditie en van de correct-modernen van de tijd - door zijn hoge opvattingen een eenling werd, een ontheemde die geen troost meer vond en geen troost meer kon geven.

Schrijven als daad van liefde, de diepere betekenis van het motto dat de aanleiding vormde voor deze beschouwingen, is daarmee pas echt onbereikbaar geworden. Het inzicht te kort te schieten betreft dan niet alleen meer de schrijver, maar ook de persoonlijkheid Hawinkels. ‘Right down to the crux’ voor Coltrane het wezen van zijn kunst, betekende voor Hawinkels een onleefbaar einde.

Grote woorden. Maar Hawinkels begrijpen vanuit een traditioneel en normatief literatuurbeeld voert tot bijzetting in een stoffige hoek van het letterkundig museum; gemakzuchtig lezen leidt tot afwijzing en het ergocentrisch ontleedmes snijdt slechts in uitgebeende delen.

Hawinkels lezen kan ook betekenen meecreëren in werk waarin groei van een bewustzijn, euforie en deceptie zichtbaar worden in de verbeelding van een gevoelig observant en participant die als kunstenaar en mens er niet in slaagde boven zichzelf en zijn tijd uit te groeien, omdat hij te hoog greep, met niets minder genoegen wenste te nemen dan de essentie.

Hawinkels lezen is de klassieke mythe van de hybris herscheppen door een twintigste eeuwse te ontwerpen. De door De Stiel uitgegeven *Verzamelde gedichten*, vormen naast het bij de SUN verschenen *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* (1979), prachtig materiaal daarvoor.

En of Hawinkels wat te vertellen had? Wie zijn leven veil heeft voor de kunst, is het verhaal zelf.

Brief aan Michel van Nieuwstadt

[...] Het enige wat mij op de been houdt is mijn liefde voor jazz. Ik aarzel geen moment om John Coltrane een man te noemen die meer besef van het heelal in petto heeft dan Einstein of Merleau Ponty. Voor mij zijn, en ik ben ervan overtuigd dat zelfs enigermate onder woorden te kunnen brengen als ik tijd van leven heb, is John Coltrane meer God dan Christus, en evenveel als Bach.

En nu ik de avonden in ledigheid doorbreng zit ik bij mijn platen en beleef ogenblikken die mij openbaren waarvoor ik later op termen als geheim e.d. aangewezen zal zijn. De volstrekte miezerigheid van het menselijk leven, dat wetboek van de schepping, doorgrond ik volkomen en zij doet ook niet meer ter zake op momenten als die ik bedoel. Dan ben ik het terrein van gebeurtenissen die mij meer kracht opleveren om de dagen recht in de nietszeggende ogen te kijken dan... ja wat? In elk geval, al het sperma dat Hölderlin deed verdampen in zijn poëzie en zijn hartstocht voor de natuur en de Griekse Oudheid dat spaar ik uit omdat mijn innerlijk andere uitwegen kent dan de persoonlijkste. Dit is wellicht orakeltaal, maar dat kan mij niks schelen.

In elk geval: ik verdom het om deze brief op fouten of onduidelijkheden na te lezen je krijgt hem zo op je brood. Ik ben je er dankbaar voor dat ik me na jouw brief gerechtigd voel om tot in Nijmegen niks meer uit te voeren, en groet je rechtschapenerwijze in afwachting van je gedicht. Bevalt het me dan stuur ik het regelrecht in voor het eerste NUB dat eerstejaars bereikt en zo uitzichten op verleidingen opent.

P. Hawinkels

Een curiosum: Ik heb, wegens 'uitzonderlijke studieprestaties' een beurs gekregen van 2800.

Pé naast Michel van Nieuwstadt, aan wie hij de Haydngedichten heeft opgedragen

MINUETTO

de menuet uit de 94e Symfonie van Josef Haydn

Hier dansen zij; misschien zijn het boeren
of matrozen als kastelen. Ze glimlachen wellicht,
maar 't is net zo goed mogelijk dat ze huilen,
of elkaar doodgemoedereerd vermoorden.
Wie zal dat uitmaken? Bij Breughel kun je ze zien,
maar ik wed, dat, als je de pijn van honderd avonden doorstaat,
een vuur leegdrinkt en bezem als wattjes in je oren steekt,
je ze dan ook zelf kunt zien dansen,
alsof jouw leven op het spel staat,
en zonder stem kunt horen zingen... - was de dood maar zo!

14 maart 1964

Minuetto

De menuet uit de 94e Symfonie van Josef Haydn

Hier dansen zij; misschien zijn het boeren
of matrones als kastelen. Ze glimlachen wellicht,
maar 't is net zo goed mogelijk dat ze huilen,
of elkaar doodgemoedereerd vermoorden.
Wie zal dat uitmaken? Bij Breughel kun je ze zien,
maar ik wed, dat, als je de pijn van honderd avonden doorstad,
een rivier leegdrinkt en bergen als watjes in je oren steekt,
je ze dan ook zèlf kunt zien dansen,
alsof jouw leven op het spel staat,
en zonder stem kunt horen zingen... - was de dood maar zo!

14 maart 1964

Pé en Herman
- Theo Stokkink

Pé Hawinkels (1) was een leeftijdsgenoot van me en eigenlijk ook een goede vriend, al is die vriendschap voor altijd pril gebleven. We hebben samengewerkt in literaire programma's die toen nog bestonden. Zeker bij de KRO, waar de inmiddels overleden Jan Starink (2) hem goed kende. Hij bracht me met Pé in contact, omdat ik in die tijd bezig was met een serie over Amerikaanse literatuur. Daarin was ook een aflevering gepland over de Amerikaanse *Beat Generation*, met name over William Burroughs (3), een held voor zowel Herman Brood (4) (dat kwam later ook tot uitdrukking in zijn stijl van tekenen) als voor Pé. De kop van Burroughs is een soort van mascotte voor Herman geworden.

Later heeft Pé - vanwege zijn kennis op dat terrein - samen met mij aan een televisieprogramma over het boek *Job* meegewerkt. De regisseur van die documentaire, Paul Pouwels (5) liet voor één enkel shot een tien meter diepe kuil graven in de toen nog helemaal niet zo volgebouwde lap grond van het huidige Mediapark. Ja, toen groeiden de bomen nog tot in de hemel.

Met Herman Brood had Pé in feite meer gemeen dan met mij. Ik had niets met drugs... Hoe ik precies in contact ben gekomen met Herman weet ik niet meer. Misschien wel via Pé. Ik weet dat ik meteen in Hermans talent geloofde. We raakten bevriend, ook al hield ik mezelf altijd verre van drugs. Met Herman had ik een andere band dan ik met Pé had. Herman werd een trouwe metgezel tijdens mijn nachtprogramma's op Hilversum 3, in de jaren zeventig. Tevreden lag hij dan te slapen onder de dj-tafel van toen.

Pé en Herman in de studio bij de opnames van *Street* (voorjaar 1977).

Al midden jaren zestig had ik, naast Pé, een zwak voor Cuby and the Blizzards ontwikkeld. Dat kwam zo: elke week draaide ik in de uitzending op Hilversum 1 of 2 drie plaatjes van Nederlandse bands die een 45-toeren plaatje hadden gemaakt. De luisteraar mocht dan zijn of haar voorkeur uitspreken (via een briefkaartje). De Drentse band heeft dat op een of andere manier zo goed voor elkaar gekregen dat hun eerste singletje Stumble and fall weken achter elkaar op de radio werd gedraaid. Dat was in die tijd heel bijzonder. Aan Harry Muskee (6), ook al een leeftijdsgenoot, kan ik nu niet meer vragen hoe hem dat gelukt was. Ik nodigde de band in die tijd ook uit voor live optredens op de radio. Dat was allemaal vóórdat Hilversum 3 bestond. Herman sloot zich pas, zoals bekend, later aan bij de band van Muskee.

In de jaren zeventig ging Herman met een eigen band in de weer en werd Koos van Dijk zijn manager. Met succes. Het moet in die periode zijn geweest dat Herman en ik besloten samen een boekje te vervaardigen waaraan de intimi van Herman bijdragen zouden leveren. Fotograaf Anton Corbijn was meteen om en deed mee. Herman was ongekend populair en de oplage was snel uitverkocht.

In de ruim veertig jaar die volgden na de plotselinge dood van Pé,

die naar verluidt gevonden werd met een hoes van Elvis in zijn handen, heb ik me er niet meer mee beziggehouden. Niet met Herman en niet met muziek. Herman schilderde en kreeg andere vrienden. Daarbij komt dat mijn geheugen ook wat leegloopt. Daarom kan ik er weinig meer over vertellen. Ik denk bovendien dat ik weet waarom jullie bij mij terecht zijn gekomen: zes andere bronnen (ik heb ze voor het gemak even genummerd) zijn reeds hemelen.

Ik hoop natuurlijk wel dat jullie er een mooi feest van zullen maken.

Theo Stokkink (Venlo, 1941) was met name in de jaren zestig en zeventig (maar later ook nog) een bekende radio- en televisiepresentator, auteur en eindredacteur. Zijn omroep-carrière is zeer breed, zo werkte hij voor AVRO, KRO, NOS - ook voor Hilversum 3. Al zijn programma's werden veelbekeken of -beluisterd. Stokkink werkte met Pé Hawinkels o.a. samen voor een KRO-televisieprogramma over het bijbelverhaal *Job*, dat Hawinkels samen met de monnik Pius Drijvers vertaald had.

Literatuur en muziek

Pé Hawinkels in De Trapkes

(Van een onzer verslaggevers)

BREDA — Vanavond om 21.00 uur zal in vestzaktheater De Trapkes een soort literair-muzikale belevenis plaatsvinden, die wordt geleid door de Nijmeegse literator-vertaler Pé Hawinkels en begeleid door de Incredibly Stinking Band v.h. De Roovers, de enige groep die als „alternatief-democratisch" wordt beschouwd.

Pé Hawinkels, die zowel prozawerk als essays vertaalde — o.a. werk van Thomas Mann, Nietsche, Herman Hesse en Susan Sonntag — heeft ook als schrijver reeds een aantal publikaties op zijn naam staan. Twee dichtbundels verschenen van zijn hand: „Bosch en Bruegel" en „Het uiterlijk van de Rolling Stones" en een prozabundel: „Autobiografische flitsen en fratsen". Hij is columnist bij de Nieuwe Linie (Diabolo) en kriticus van het tijdschrift Jazzwereld. Binnenkort verschijnt zijn bundel cursiefjes onder de titel: Ik hou van Holland.

De Incredibly Stinking Band bestaat uit twee gitaristen, die normaliter spelen in de bluesgroep Corporation; Loetje Schievers en Karel van Rijn en de gitarist René Ollemuller, terwijl verder Jacco Cornelisse allerlei slaginstrumenten bespeelt, o.a. Marokkaanse bohgo's. Zij maken volledig geïmproviseerde muziek, waarbij zij Pé Hawinkels begeleiden, die praat, spreekt, voordraagt en eventueel zingt uit eigen werk.

Literatuur en muziek
Pé Hawinkels in De Trapkes

(Van een onzer verslaggeven)
BREDA - Vanavond om 21.00 uur zal in vestaaktheater De Trapken een soort literair-muzikale belevenis plaatsvinden, die wordt geleid door de Nijmeegse literator-vertaler Pé Hawinkels en begeleid door de Incredibly Stinking Band v.h. De Roovers, de enige groep die als ‘alternatief-democratisch’ wordt beschouwd.

Pé Hawinkels, die zowel prozawerk als essays vertaalde - o.a. werk van Thomas Mann. Nietsche, Herman Hesse en Susan Sonntag - heeft ook als schrijver reeds een aantal publikaties op zijn naam staan. Twee dichtbundels verschenen van zijn hand: ‘Bosch en Bruegel’ en ‘Het uiterlijk van de Rolling Stones’ en een prozabundel: ‘Autobiografische flitsen en fratsen’. Hij is columnist bij de Nieuwe Linie (Diabolo) en kriticus van het tijdschrift Jazzwereld. Binnenkort verschijnt zijn bundel cursiefjes onder de titel: Ik hou van Holland.

De Incredibly Stinking Band bestaat uit twee gitaristen, die normaliter spelen in de bluesgroep Corporation: Loetje Schievers en Karel van Rijn en de gitarist René Oliemuller, terwijl verder Jacco Cornelisse allerlei slaginstrumenten bespeelt. o.a. Marokkaanse bohgo's. Zij maken volledig geïmproviseerde muziek, waarbij zij Pé Hawinkels begeleiden, die praat, spreekt, voordraagt en eventueel zingt uit eigen werk.

On the road
On the road met de enige 'alternatief democratische' popgroep
- Jacco Cornelissen

Ook de Three Imaginary Boys, organisatoren van de popquiz tijdens het Naked Song festival in het Muziekgebouw te Eindhoven, hadden geen antwoord op de vraag wie naast Herman Brood co-writer was van in totaal tien songteksten op Brood's albums *Showbizz Blues*, *Street*, *Shpritz* en *Cha Cha.*

'Pé Hawinkels dus! Wie, Pé Hawinkels?'

'En weten jullie hoe de band heette waarmee Hawinkels on the road ging?'

'Band van Hawinkels?'

'Ja, de enige groep die als "alternatief-democratisch" werd beschouwd!'

'Zegt ons niets, Hawinkels, die gaan we eens *googlen.*'

Google je lang, dan vind je mogelijk ook het stukje in dagblad *De Stem* van woensdag 13 januari 1971:

Pé Hawinkels in De Trapkes
Vanavond [...] *zal een soort literair-muzikale belevenis plaatsvinden, die wordt geleid door de Nijmeegse literator-vertaler Pé Hawinkels en begeleid door de Incredibly Stinking Band v.h. De Roovers (sic), de enige groep die als 'alternatief- democratisch' wordt beschouwd.* [...] *Zij maken volledig geïmproviseerde muziek, waarbij zij Pé Hawinkels begeleiden, die praat, spreekt, voordraagt en eventueel zingt uit eigen werk.*

De Trapkes was goed gevuld, het publiek dacht aan een swingend, dansbaar optreden van die Hawinkels en zijn band. Pé declameerde vol verve zijn gedichten, de band improviseerde erop, eronder, ernaast en ertussen. In de band speelden Loek Schrievers, Carel van Rijn, Rene Oliemuller gitaar en ik trommelde op de uit Marokko meegebrachte trommels. Ook al had Pé niet het ritmegevoel en de bühne-performance

van een Linton Kwesi Johnson, het maakte zijn enthousiasme en ook de lengte van zijn nummers er niet minder door.

Het publiek keek afwachtend toe. Op enig moment kwam een van de organisatoren de bühne op en fluisterde Pé in het oor dat het tijd was voor de pauze. De huisplatendraaier zette iets swingends en soulfull op en de zaal kwam in beweging. Het werd een lange pauze en aan ons optreden na de pauze hadden we vooral zelf veel plezier. Het was mijn enige optreden met de band.

Loek Schrievers en Carel van Rijn weten dat ze in 1971 nog meerdere optredens hebben gehad in diverse schouwburgen en theaters in het land. Dat kon omdat Pé een behoorlijk relatienetwerk in die wereld had gekregen door zijn samenwerking met o.a. de Haagse Comedie. Aan die optredens blijven de herinneringen vaag, wel overheerst het gevoel dat er met veel plezier in volkomen vrijheid gemusiceerd werd en met steeds een publiek dat in verbazing achterbleef.

Voor Pé werd het uiteindelijk wel duidelijk dat zijn talenten elders lagen en er voor hem geen rol was weggelegd als *rock & roll animal.* Zijn liefde voor muziek en de wereld van sex, drugs en rock & roll en zijn vriendschap sinds 1966 met Herman Brood kon hij kwijt als co- writer van Herman in de tien songs die zij samen schreven.

Helaas zijn er geen opnames bewaard gebleven van de enige alternatief-democratische groep en hun herkenningsmelodie:

Baby, baby hold you tight, the roof is on the rock tonight.
Baby, baby hold me tight v.h. en de Roovers are going to rock tonight.

VESTZAKTHEATER DE TREKPLEISTER

De Pé Hawinkels Wandelroute - Jacco Cornelissen, René van Hoften, Han Rouwenhorst en Frits Robeerst

Deze wandeling is gecentreerd rond twee stadswijken waar Pé het meest actief was. De eerste wijk is Nijmegen-Oost waar we vanuit het station en via de Oranjesingel naar toe lopen. De tweede wandelwijk is het Nijmeegse centrum, waar we vanuit Nijmegen-Oost naar toe lopen.

1. De start van de wandeling naar Nijmegen-Oost begint bij het CS van Nijmegen, Stationsplein. De plek waar Pé Hawinkels in Nijmegen arriveerde na treinreizen vanuit Limburg, de Randstad, Ravestein (waar hij in de zomer badmeester was van het zwembad aldaar). En vandaar ook vertrok naar alle windrichtingen, in de tijd dat hij nog geen auto reed.
2. Huize Diogenes, Van Schaeck Mathonsingel, studentensociëteit met een voor het conservatief-katholieke milieu van de jaren zestig een wat modernere inslag. Pé kwam er als nuldejaars student in 1960 bij en was er een hele tijd lid van. Hij werd zelfs praeses van het Diogenesbestuur, al duurde dit niet al te lang.

3. Het gebouw op de hoek van de Van Schaeck Mathonsingel vlakbij de Stadsschouwburg. Hier stond in Pé's studententijd het gebouw Stella Maris, de universiteitsbibliotheek. Het pand is later door brand verwoest en door nieuwbouw vervangen.
4. De Stadsschouwburg. Hierin werd door Nederlandse toneelgezelschappen zoals de Haagse Comedie en het Zuidelijk Toneel Globe menig maal een toneelstuk opgevoerd dat door Pé Hawinkels uit het Grieks, Latijn, Engels of Duits vertaald was, zoals Antigone van Sophokles.
5. Via het Keizer Karelplein links de Oranjesingel op. Een van de eerste panden is de voormalige boekwinkel van Dekker v.d. Vegt, tegenwoordig hotel-restaurant Manna. Pé betrok van Dekker v.d. Vegt boeken voor zijn bibliotheek, zijn 'boekenspelonk' aan de Mr. Franckenstraat.
6. Oranjesingel nr. 16. Hier woonde Pé Hawinkels in 1961 enkele maanden in bij zijn vriend Gerard Pekelharing. Op de bovenste verdieping is een mooi schrijfbalkon.
7. Oranjesingel 42, thans Villa Lux. Het is het voormalige politiek-cultureel centrum O42 en daarvoor de studentenmensa. Pé was hier in de drukbeklante ruimtes menigmaal gast of zelfs spreker bij allerlei bijeenkomsten en manifestaties. Hier ging hij ook naar het studentenrestaurant. Hij klaagde nogal eens over de kwaliteit van het eten:

‘[...] de paardendiarrhee die hier voor spinazie doorgaat, de voze schapenkloten die men hier aardappelen noemt, de zeugmoederkoek die op het menu als rode bieten staat omschreven en het koeiengeil waar men ijskoud jus, zjuu of saus tegen zegt.’

8. De Van Schevichavenstraat oversteken, links de Oranjesingel blijven volgen. Het eerste gebouw links, met de gele bakstenen, is het Nijmeegse kantongerecht. Of Pé hier wel eens moest zijn is onbekend. Wel was hij eens te gast bij het gerechtshof in Arnhem.
9. Oranjesingel verder aflopen, oversteken en de Berg en Dalseweg inlopen. Aan de linkerkant op de hoek van de Berg en Dalseweg en de Mr. Franckenstraat had Pé op nr. 88-90 (in Pé's tijd was daar huisnummer 82) zijn studenten- en werkkamer. In dit grote pand van huisarts dokter Craenendonck woonden veel studenten op kamers, ook Pé. Links naast de garage ziet men twee ramen aan de voorkant van zijn kamer, op de eerste verdieping. Pé had daar ook een gezamenlijk keukentje, waar hij met vrienden wel eens tomatensoep of nasi klaarmaakte. Hij at meestal buitenshuis, onder andere in de reeds genoemde mensa van O42.
10. Tegenover Pé's kamer, op de Mr. Franckenstraat 21-23-25 (nu een antiekwinkel en een makelaardij), was vroeger onder andere een kruidenierszaak waar Pé zijn dagelijkse boodschappen deed. De eigenaars waren niet altijd even vriendelijk tegen de langharige Pé! Gelukkig lachte hij erom.
11. Doorlopend op de Berg en Dalseweg is links een van de eerste panden café Trianon, met terras, mooie inpandige lambrizeringen en gastvrij. Jarenlang was dit Pé's stamcafé, immers vlakbij zijn studenten- en werkkamer gelegen.
12. Iets terug aan de rechterkant op de hoek van de Berg en Dalseweg en de Dominicanenstraat, voorbij de Maria Geboortekerk, ziet men de restaurants resp. Lodewijk en Van Dam. Op deze plek verkocht een mevrouw in een café-achtige ruimte ook rookwaren en sterke drank. Pé was daar regelmatig klant. Soms ook samen met zijn vriend Herman Brood, als die bij hem op bezoek was. Loopt men de Dominicanenstraat in, dan ziet men na zo'n honderd meter links de Dominicanen-kleuterschool. Hier speelde Pé Sinterklaas voor de kindertjes, maar viel toen ook nog even flauw vanwege te strak gespannen haarspelden waarmee zijn eigen kapsel was verborgen onder de Sinterklaaspruik.
13. Loop nu een stukje in de richting van het Traianusplein over de Mr. Franckenstraat. Na zo'n zestig meter ziet men rechts een zijstraat, de Regentessestraat. Loop die straat in. Halverwege rechts, bij veel bomen in de tuin, bevindt zich het ‘huis met het muurtje’. Pé viel van een vrij hoog muurtje van de woning aldaar (of misschien wel van een dak - het was donker, want nacht), waar hij klimmenderwijs op weg was naar een amoureuze ontmoeting met een jonge dame, onverhoeds naar beneden. Het feest ging dus niet door. Pé raakte gewond en moest zich onder doktersbehandeling stellen. Loop na deze plaats des onheils rechtdoor en buig dan af naar rechts, zodat men na zo'n tachtig meter weer op de Berg en Dalseweg komt.

14. Iets hogerop op de Berg en Dalseweg het voormalige prachtige gebouw van de school en het internaat Canisius College. Vroeger een echt rooms-katholiek bolwerk. Op de terreinen eromheen zijn veel vindplaatsen van Romeinse oorsprong. Het oude Museum Kam, met veel Romeinse vondsten, ligt hier vlakbij. Pé studeerde in zijn eerste studiejaar in Nijmegen Klassieke talen. Een mooie plek om bij in de buurt te wonen! Niet voor niets vertaalde Hawinkels vaak Griekse dramateksten.
15. Verder de Berg en Dalseweg op kan men naar rechts de Dommer van Poldersveldtweg inslaan. Hier was aan de linkerkant het café van Baas Thieke, waar Pé en zijn vrienden vaak bijeen kwamen. Thans is hier een restaurant, ooit Zusje Oost geheten.
16. Tegenover het café van Baas Thiecke, aan Minister Elandstraat 90, was Pé's eerste studentenkamer in Nijmegen. Het bijzondere was dat zijn kamertje zo klein was dat zijn bed overdag rechtop in een muurkast moest staan. Anders kon hij zich nauwelijks bewegen!
17. Doorlopend naar de Daalseweg ligt daar op het pleintje het Badhuis aan de Koolemans Beynenstraat. De eenvoudige studentenkamers van toen hadden nog geen eigen douche en men ging dan toch wel één keer per week naar het badhuis.
18. Verder naar beneden richting centrum op de hoek van de Daalseweg en de Groesbeeksedwarsweg zat vroeger de autohandel van Ronnie en Tonnie. Pé kocht er zijn eerste Citroën DS, een 'snoek'. Misschien ook omdat hij gecharmeerd was van Ingrid, de verloofde van of Ronnie of Tonnie of afwisselend. Pé kwam er zo geregeld dat er gesproken werd over 'Ronnie, Tonnie en Pé' als drie-eenheid.
19. Schuin daar tegenover lag vooraan in de Van den Havestaat smulrestaurant annex cafetaria Moeke Nas, voor een snelle en nachtelijke portie nasi of bitterballen.
20. Verder lopend over de Daalseweg sla je rechts de Jacob Canisstraat in. Op de hoek stond een protestants- christelijke kleuterschool. Daar was Pé wel eens Sinterklaas voor de kinderen, samen met zijn vriend Jacco Cornelissen die uiteraard een ludieke Zwarte Piet speelde.
Vanaf hier lopen we terug over de Daalseweg en Prins Hendrikstraat naar het centrum, de tweede wijk uit deze wandelroute, we steken de Oranjesingel schuin over en starten op:
21. De Hertogstraat. Aan het einde van de Hertogstraat ligt rechts café-restaurant Credible. Een pand eerder is het café waar de Vereniging van studenten Nederlands genaamd Achter het Vercken haar domicilie had. Pé was daar ook vaak, onder andere samen met zijn vriend en medestudent Jo Bertram. Weer enige panden daarvóór lag het gebouw van de studentenvereniging Telemachus. Jo Bertram was daar lid van en ook enige jaren praeses van deze vereniging.
22. Vanaf het einde van de Hertogstraat steken we schuin over naar de Ridderstraat bij cultureel centrum De Lindenberg. We gaan op Ridderstraat de eerste straat rechts in en komen op de Sint Anthoniusplaats met de woning van Pé's vrienden Elzo Dibbets en Marianne Janssen (veel feesten!)
23. Vanuit de Ridderstraat vervolgen we de weg rechtsaf naar de

Muchterstraat waar in de jaren zestig de fameuze Stellakelder van Pa van Boxtel was gelegen en waar Pé een vaste klant was, met name bij de jazzconcerten in het begin van de jaren zestig (o.a. Johnny Griffin en Donald Byrd) en de popconcerten van midden jaren zestig (o.a. The Golden Earrings).
24. Een stukje omlaaglopend in de Muchterstraat gaan we links omhoog de Grotestraat op en belanden op het einde daarvan op de Platenmakersstraat, bij het pand op nr. 14, boven de Bongobar. Woonhuis van vrienden bij wie Pé vaak op bezoek kwam en waar hij ook zijn befaamde houten banken vervaardigde, onder de verzuchting: 'Ik had eigenlijk het liefst timmerman willen worden. Dan doe je iets echt met je handen. Niet al die intellectuele flauwekul!'
25. Vanuit de Platenmakerstraat lopen we weer de Grotestraat links op en daar lag voorheen in het derde pand bovenaan rechts op nr. 5 de Malandobar van eigenaar/kastelein Bert van Maassen en zijn echtgenote Truus. Onder de kop: 'Jazz in Malando' vonden daar vanaf 1972 ook jazzconcerten plaats met o.a. drummer Wim Arentsen en saxofonist Peter van de Locht. Echte free jazz, iedereen mocht op zijn niveau meedoen.
26. Iets verder naar beneden op de Grotestraat links lag en ligt nog steeds café Extase, oorspronkelijk een nachtclub genaamd In Extase waar Pé en Frits Robeerst met zijn vrouw Miep van Heeswijk, naar toe gingen. Later werd het een soort jeugdhonk, volgens een beetje chique Franse stijl. Uiteindelijk de nachtkroeg, de discotheek en het hash-hol.
27. We lopen de Grotestraat verder naar beneden en slaan dan vervolgens de eerste straat links in, de Pepergas (even flink klimmen) en komen dan bij de Commanderie van St. Jan. In de jaren zestig nog een oorlogsruïne, maar ook een ontmoetingsplaats van dichters, muzikanten, kunstenaars.
28. Vanuit de Commanderie steken we schuin de Korenmarkt over en komen op de Grote Markt van waaruit de Stevenskerk is te zien. Pé had een origineel verzoek aan het toenmalige kerkbestuur, om de gerestaureerde kerk niet alleen te gebruiken voor erediensten, maar ook voor concerten, hondenshows, daklozen en vierdaagseslapers. Het kerkbestuur was niet geamuseerd. Enige jaren later zou Pé naam maken met veelbesproken bijbelvertalingen.
29. Vanaf de Grote Markt lopen we de Stikke Hezelstraat in, vervolgen onze weg over de Lange Hezelstraat en komen aan het einde daarvan aan het Joris Ivensplein, waar links het Café Chez Jo was gelegen, de bakermat van Pé's jaarkring Avalokitesvara, waar hij ook de praeses van was en het clublied componeerde.
30. Van hieruit slaan we af via de Parkweg de Doddendaal in en arriveren op Plein '44, waar links voormalig café Centrum Expres, met befaamd terras was gelegen. Daar ontmoetten de vrienden en studenten elkaar om bij te kletsen en meisjes te versieren. Op een dag kwam er een groep nuldejaars van een rechts studentencorps langs, een lied zingend over de Nederlandse communist Marinus van der Lubbe 'dat ie maar zou verrekken'. Pé ergerde zich daar enorm aan. Hij schreef er *Smulcusje 78* over.
31. En ook op Plein '44, tegenover café Centrum Expres, het woonhuis

van Pé's vriend, jazz-slagwerker Pierre Courbois. In de kelder van dat aan de zuidzijde van het plein gelegen pand vond de Nederlandse en Europese free jazz haar oorsprong en waren er bijeenkomsten met kunstenaars o.a. met Ted Feelen.
32. Het einde van deze centrumwandeling vindt heel toepasselijk plaats bij Hothouse Het Kroegje. Vanaf Plein '44 lopen we daartoe naar de Molenstraat en slaan op die straat de eerste straat links in, de Vlaamse Gas, fameus horecastraatje. Aan het einde daarvan aan de linkerkant lag het kroegje, gedreven door Jacco Cornelissen en Elzo Dibbets. Pé was hier vaak te gast, draaide jazz- en popplaten, voerde het hoogste woord en imponeerde de aanwezige dames met zijn eruditie en charmes.

Herfst in het oosten
Fragmenten
- Thomas Verbogt

In 2010 was de van oorsprong Nijmeegse schrijver Thomas Verbogt *artist in residence* in het Besiendershuis in Nijmegen. Door de stad lopend herinnerde hij zich veel van zijn jeugd en studiejaren in de stad. Het resultaat was het boek *Herfst in het Oosten* (2011). Met toestemming van de schrijver publiceren wij enige aan Pé Hawinkels gerelateerde fragmenten uit dit boek.

Uit hoofdstuk 'Mr. Franckenstraat', p. 57 e.v.

[...] Lopend door de Mr. Franckenstraat denk ik natuurlijk aan hem. In het grote huis op de hoek met de Berg en Dalseweg dat ooit een studentenhuis was, woonde hij, ook toen hij al lang niet meer studeerde. Frans Kusters woonde er ook, ook toen hij al lang niet meer studeerde. Was het eigenlijk wel een studentenhuis? Over de dood van Pé schrijf ik in het volgende hoofdstuk meer. Ik dacht aan iets anders toen ik voor het huis stond. Een heldere herfstmiddag in 2010 werd de middag van Goede Vrijdag 1976. Ik ben in de kamer van Pé. We luisteren naar de *Matthäus Passion* die op vol volume staat. Dat hadden we de avond daarvoor afgesproken in café Trianon.

De deur gaat open en daar staat Herman Brood, over wie Pé me weleens verteld heeft. Ik wist dat hij ooit bij Cuby + Blizzards had gespeeld en ook dat Pé teksten met hem en voor hem schreef. Hij heeft een pyamabroek aan, een ouderwetse gestreepte

Pé naast zijn DS in de Mr. Frankckenstraat

die hem veel te groot is, en een rafelig colbert, verder niets. Hij houdt een fles Bokma onder zijn arm geklemd, oude jenever, zo'n vierkante fles dus, en zegt: ‘De heren zitten hier wel erg veel lawaai te maken.’ En voorts dat hij die fles zojuist aan de overkant in de slijterij van Jetta de Groot heeft gehaald. ‘Er moet wel nog even afgerekend worden.’ Hij sluit zijn ogen en steekt dan zijn vinger omhoog: ‘Dit is dus het mooiste wat er is.’ Hij schudt langzaam zijn hoofd: ‘Wie dat niet hoort, kan net zo goed ophouden.’ En hij draait zich om en sluit de deur achter zich. Waar hij naar toe ging, geen idee. Die middag zag ik hem niet meer. [...]

Uit hoofdstuk ‘Always On My Mind’, p. 63 e.v.

[...] Vanavond treedt Herman Brood & His Wild Romance op. Hun plaat *Street* is pas uit. Die vind ik erg goed. Ik verheug me op het optreden. Het is niet eens stampvol in Diogenes. Brood loopt tussen het publiek door

naar het podium. ‘Pérsoneel!’ roept hij lacherig. Hij heeft een glas in zijn handen waarin een lichtgroene drank zit. De rest van de band staat al klaar, gretig, energiek. Ze beginnen met het stomende titelnummer van hun eerste plaat. Daarna loopt Brood naar de rand van het podium. Hij zegt: ‘Ik betreur vanavond twee doden. Elvis Presley en Pé Hawinkels.’ Van Elvis wist ik natuurlijk. Mijn vrienden en ik hadden het er de afgelopen dagen bijna voortdurend over gehad. Pé Hawinkels, de dichter en vertaler, befaamd local hero in Nijmegen, ken ik, niet goed, maar wel een beetje. Ik zat vaak in een café bij hem om de hoek. Soms ging ik mee naar zijn kamer in het studentenhuis waar hij al ik weet niet hoe lang woonde. Daar draaide hij platen, veel jazz, veel vluchtige hitjes, joint erbij of jonge jenever. Ook veel Elvis, hoewel hij, meen ik, alleen maar in de vroegere Elvis geïnteresseerd was, wat ik wel snapte, want dat was ik ook. [...]

De band treedt een kleine twee uur op. Daarna fiets ik naar de Mr. Franckenstraat, naar het huis waar Pé Hawinkels woont. Dat huis ziet er onrustig uit. Ik bel bij Frans aan. Hij vertelt dat een andere huisgenoot het raar vond dat de post voor Pé's deur zich bleef ophopen. Die opende de deur van zijn kamer om de stapel op zijn bureau te leggen. En daar zat Pé. Hij was dood. Al een paar dagen, dat was goed te zien. Voor hem lag de krant waarin stond dat Elvis was overleden. Dat was dus het laatste wat hij had gelezen. Ik vind het allemaal erg veel. Ik merk dat ik niet goed kan denken. Ik zeg iets onbenulligs als: ‘Dan kan hij nu teksten voor Elvis schrijven.’ Frans: ‘Ik weet niet of Elvis daar iets mee kan.’ [...]

Uit hoofdstuk ‘Onder de dekens’, p. 103 e.v.

[...] Hank the Knife & The Jets kwamen in april 1975 met een dijk van een single: *Guitar King.* Ik hoorde het nummer voor het eerst in d'Olde Heerd. Pé Hawinkels zat aan de bar toen ‘Guitar King’ op de radio werd uitgezonden. Ik vond het lekkere, stampende muziek. De bas dreunde in je lichaam. Het was natuurlijk wel vaker vertoond, maar toch vond ik het spannend: een bas in de hoofdrol. Pé stak zonder zijn ogen af te wenden van het boek dat hij las zijn vinger op en zei: ‘Hoor je? Arnhem.’ En hij schudde nauwelijks merkbaar zijn hoofd. Pé kwam uit de diepte van Zuid-Limburg en was in Nijmegen een *local hero.* Zij meningen had je wel te respecteren. [...]

PeHa-suite III
Smulcusjes: Eten in de mensa / Plein '44 / De zonde / Liefde voor jazz / Orakeltaal / De grote moeder / Ziezo
- Bo van de Graaf

‘P.H. heb ik nooit (bewust) ontmoet. Waarschijnlijk was hij wel aanwezig bij een van de vele jazz- en popconcerten die ik ook al bezocht. Ik hoorde over hem als zijnde een querulant en dit soort mensen inspireren mij. Analoog aan de vaak chaotische uitvoeringen waarbij Pé zijn poëzie verbond met geïmproviseerde muziek werkte ik aan een compositie waarbij het verrassingsmoment ook voor de uitvoerende musici hoog is: men kent slechts zijn eigen partij en wat de anderen spelen horen ze pas bij de uitvoering. Als uitgangspunt gebruik ik teksten van en over Pé die te horen zijn tijdens de uitvoering van *Smulcusjes*.’

Bo van de Graaf (Nijmegen, 1957) begon midden jaren zeventig op muzikale manier invulling te geven aan ‘orde brengen in de chaos’ en ‘chaos brengen in de orde’. Als beginnend saxofonist richtte hij groepen op waarmee hij steeds op andere eigenzinnige manieren werkte aan improvisatie en compositie, zoals het Neptet of Bo's Art Trio. Veleren later zijn deze uitgangspunten nog steeds actueel. Zijn jazz- en filmmuziekensemble I Compani vormt al 33 jaar een rode draad door zijn muzikale ontwikkeling.
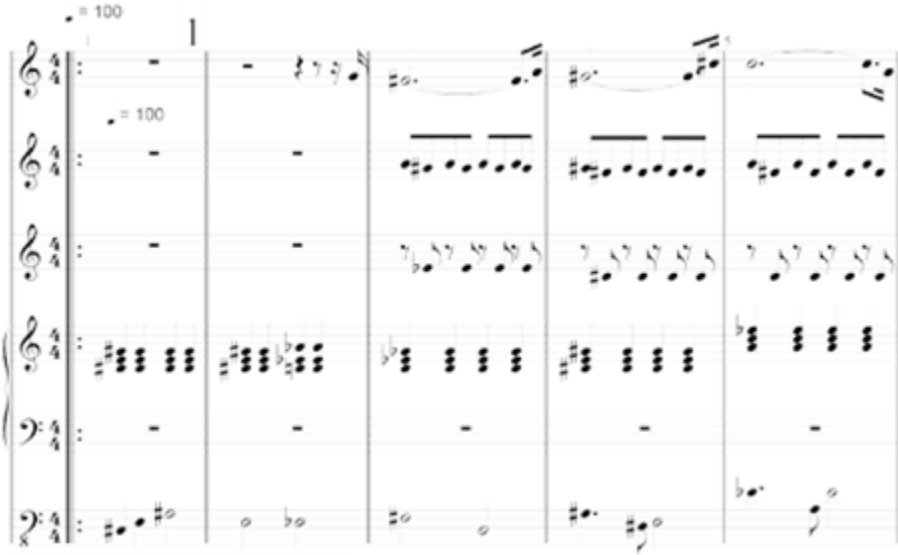
= 100
1
= 100

Verstaanbare vertaling van de bijbel

Bijbelfragmenten, in de vertaling van Pé Hawinkels. 180 p., uitg. Gooi en Sticht, Hilversum. Prijs ƒ 25,-.

Job. Prediker, vertaling Pé Hawinkels. 231 p. Uitg. Ambo, Baarn. Prijs ƒ 19,50.

Zomer 1977 overleed, 34 jaar oud, Pé Hawinkels. Een plotselinge dood, die abrupt en vroegtijdig een einde maakte aan een veelbelovende letterkundige loopbaan binnen ons taalgebied.

Hawinkels had een opvallende reputatie opgebouwd, als dichter, muziekcriticus en columnist – maar in het bijzonder als vertaler. Een onvoorstelbare belezenheid, in de gehele wereldliteratuur, legde geen belemmeringen op aan zijn geheel eigen, uiterst genuanceerde beheersing van de Nederlandse taal. Integendeel. Hij vertaalde Shakespeare, Nietzsche, Thomas Mann en Sophocles.

„Vertalen was voor Hawinkels een ambachtelijk bezig-zijn, hetgeen hij deed met een creativiteit zonder weerga". Met deze karakteristiek wordt de uitgave ingeleid van de vertaling waarmee hij bezig was op het moment van zijn dood – vertalingen van 'bijbelfragmenten ter voorlezing in liturgische diensten'. Dit werk zal onvoltooid blijven, maar uit wat wel tot stand kwam, is nu een keuze gemaakt en in druk verschenen. Het heet kortweg *Bijbelfragmenten*.

Die keuze werd gemaakt door de bijbelexegeten, die de vertaler Hawinkels terzijde stonden – Pius Drijvers voor het Oude Testament, en Piet van Boxel, Frank van Helmond en Harrie Manie voor het Nieuwe Testament.

In hun Voorwoord tot deze uitgave schrijven zij: "Niet de taaltheoreticus of de exegeet, maar de taalkunstenaar Pé Hawinkels vertaalde deze bijbelfragmenten. Hij schreef Nederlandse teksten om naar te luisteren. Als taalkunstenaar maakte hij de taal in de creativiteit, die hem eigen was... Het scheppen van een adequate taal heeft de vertaler steeds gebaseerd op de meest oorspronkelijke betekenissen van het originele vocabulair". Omdat Hawinkels geen theoloog was, zijn er in zijn vertaling geen theologische noties en reflexies binnen geslopen. Zodoende kan deze vertaling "voor hen, die niet met theologisch jargon vertrouwd zijn, verstaanbaar geacht worden".

Wie deze bijbelvertaling, al luisterend, 'aan den lijve' wil ondergaan, kan daartoe het beste een presentatie ervan bezoeken – zoals bijvoorbeeld door Henk van Ulsen, die het boek Prediker voordraagt, onder de titel *De mens heet mens*. De voordracht van het boek Job heeft hij in voorbereiding.

Begin november bracht Ambo beide vertalingen in één uitgave op de markt. Pius Drijvers tekent voor het commentaar en de verklarende aantekeningen bij de tekst. In feite is deze uitgave een herdruk van de al eerder verschenen vertaling – van Prediker in 1969, van Job in 1971. Zij waren de 'voorlopers' op de al genoemde *Bijbelfragmenten*.

Drijvers schrijft hierover: „Het ontstaan van de Prediker- en Job-vertaling was een gebeurtenis op zich. Pé Hawinkels was niet, zoals bij bijbelvertalingen gebruikelijk, de literaire redacteur van een door een bijbelgeleerde vertaalde tekst. De rollen waren hier omgekeerd". De bijbelman leverde Hawinkels de losse woorden, in hun originele betekenis. Die werden door hem bestudeerd. Daarna herschiep hij ze tot Nederlandse taal.

Juist nu in onze tijd velen – eindelijk los van kerk en traditie – hun eigen toegang zoeken tot de bijbel, zijn zulke on-theologische vertalingen als van Hawinkels bij uitstek welkom.

N. VAN GELDER

Verstaanbare vertaling van de bijbel

Bijbelfragmenten, in de vertaling van Pé Hawinkels. 180 p., uitg. Gooi en Sticht, Hilversum. Prijs *f* 25,-.
Job. Prediker, vertaling Pé Hawinkels. 231 p. Uitg. Ambo, Baarn. Prijs *f* 19,50.

Zomer 1977 overleed, 34 jaar oud, Pé Hawinkels. Een plotselinge dood, die abrupt en vroegtijdig een einde maakte aan een veelbelovende letterkundige loopbaan binnen ons taalgebied.

Hawinkels had een opvallende reputatie opgebouwd, als dichter, muziekcriticus en columnist - maar in het bijzonder als vertaler. Een onvoorstelbare belezenheid, in de gehele wereldliteratuur, legde geen belemmeringen op aan zijn geheel eigen, uiterst genuanceerde beheersing van de Nederlandse taal. Integendeel. Hij vertaalde Shakespeare, Nietzsche, Thomas Mann en Sophocles.

'Vertalen was voor Hawinkels een ambachtelijk bezig-zijn, hetgeen hij deed met een creativiteit zonder weerga'. Met deze karakteristiek wordt de uitgave ingeleid van de vertaling waarmee hij bezig was op het moment van zijn dood - vertalingen van 'bijbelfragmenten ter voorlezing in liturgische diensten'. Dit werk zal onvoltooid blijven, maar uit wat wel tot stand kwam, is nu een keuze gemaakt en in druk verschenen. Het heet kortweg *Bijbelfragmenten.*

Die keuze werd gemaakt door de bijbelexegeten, die de vertaler Hawinkels terzijde stonden - Pius Drijvers voor het Oude Testament, en Piet van Boxel, Frank van Helmond en Harrie Manie voor het Nieuwe Testament.

In hun Voorwoord tot deze uitgave schrijven zij: 'Niet de taaltheoreticus of de exegeet, maar de taalkunstenaar Pé Hawinkels vertaalde deze bijbelfragmenten. Hij schreef Nederlandse teksten om naar te luisteren. Als taalkunstenaar maakte hij de taal in de creativiteit, die hem eigen was... Het scheppen van een adequate taal heeft de vertaler steeds gebaseerd op de meest oorspronkelijke betekenissen van het originele vocabulair'. Omdat Hawinkels geen theoloog was, zijn er in zijn vertaling geen theologische noties en reflexies binnen geslopen. Zodoende kan deze vertaling 'voor hen, die niet met theologisch jargon vertrouwd zijn, verstaanbaar geacht worden'.

Wie deze bijbelvertaling, al luisterend, 'aan den lijve' wil

ondergaan, kan daartoe het beste een presentatie ervan bezoeken - zoals bijvoorbeeld door Henk van Ulsen, die het boek Prediker voordraagt, onder de titel *De mens heet mens.* De voordracht van het boek Job heeft hij in voorbereiding.

Begin november bracht Ambo beide vertalingen in één uitgave op de markt. Pius Drijvers tekent voor het commentaar en de verklarende aantekeningen bij de tekst. In feite is deze uitgave een herdruk van de al eerder verschenen vertaling - van Prediker in 1969, van Job in 1971. Zij waren de 'voorlopers' op de al genoemde *Bijbelfragmenten.*

Drijvers schrijft hierover: 'Het ontstaan van de Prediker- en Job-vertaling was een gebeurtenis op zich. Pé Hawinkels was niet, zoals bij bijbelvertalingen gebruikelijk, de literaire redacteur van een door een bijbelgeleerde vertaalde tekst. De rollen waren hier omgekeerd'. De bijbelman leverde Hawinkels de losse woorden, in hun originele betekenis. Die werden door hem bestudeerd. Daarna herschiep hij ze tot Nederlandse taal. Juist nu in onze tijd velen - eindelijk los van kerk en traditie - hun eigen toegang zoeken tot de bijbel, zijn zulke on-theologische vertalingen als van Hawinkels bij uitstek welkom.

N. VAN GELDER

Het leven is lucht
Pé Hawinkels als vertaler van religieuze teksten
- Cees Koster

Pé Hawinkels was een man van vele gezichten; in zijn korte carrière als literator heeft hij zich met vele genres beziggehouden. Hij was dichter van lange reeksen exuberante poëzie (*De Haydn Gedichten*, *Bosch & Bruegel*), richtte als medewerker van het *Nijmeegs Universiteitsblad (NUB)* met evenveel gemak zijn studentikoos polemische pijlen op de 'diarree' die aan de Katholieke Universiteit Nijmegen in de mensa werd opgediend als dat hij lange, licht horrorachtige verhalen publiceerde. Als columnist voor *De Nieuwe Linie* boog hij zich over zo'n beetje alles wat het leven hem voorschotelde en als vertaler draaide hij er zijn hand niet voor om uit het Grieks Sophokles, uit het Duits Thomas Mann, uit het Engels Shakespeare te vertalen en uit het Hebreeuws de Bijbelboeken *Prediker* en *Job* en vele losse fragmenten uit andere Bijbelboeken ten behoeve van de katholieke liturgieviering.

Het dominante beeld in de receptie van Hawinkels is altijd dat van de kameleon geweest, iemand die zich kleurde naar de omgeving waarin hij zich bevond, en Hawinkels hield zich in veel verschillende omgevingen op. Waarom hij zich zo uitvoerig met religieuze teksten heeft beziggehouden, is een van de grote raadsels van zijn loopbaan. Zijn hedonistische imago van man van drugs en seks en rock & roll (zie Koster 2010) lijkt in het geheel niet te stroken met enige ambitie tot spiritualiteit en religiositeit. Wie een beeld wil krijgen van deze paradox moet vragen beantwoorden die uiteenlopen van Hawinkels' persoonlijke biografie tot de kerkgeschiedenis van de jaren zestig.

Katholieke kindertijd

Als kind van de Mijnstreek (hij was geboren in Hoensbroek, onder de rook van staatsmijn Emma waar zijn vader als machinist werkte) kreeg

Hawinkels het katholicisme met de paplepel ingegoten. De greep van de kerk op het dagelijks leven was in de jaren vijftig uiterst groot[1]. Zonder toestemming van de pastoor kwam niemand aan het werk in de mijn, woningen werden verhuurd door woningbouwverenigingen die door mijn en kerk geleid werden en ook vrijetijdbestedingen (schutterij, harmonie, biljarten, voetbal, noem maar op) vonden plaats in door de kerk geleid verenigingsverband. Uiteraard was ook het onderwijs voor het grootste deel in handen van de Katholieke Kerk.

Het gezin Hawinkels stond enigszins aan de rand van deze orde. Het huis waarin ze woonden was eigendom van de familie van moeder Hawinkels, de Heijboers, en dat gaf enige mate van onafhankelijkheid. Geen van de leden van het gezin was lid van een vereniging, ze waren nogal op elkaar gericht[2], wat nog sterker werd nadat vader Hawinkels in 1952, Pé was toen negen, plotseling overleed. De wekelijkse kerkgang gebeurde gezamenlijk, tijdens de middelbareschooltijd ging Hawinkels vaak met broer Herman en zus Jeanne naar de Grote Sint-Jan, al bleven ze ook wel eens op de Markt steken en dronken dan koffie van het collectegeld[3]. In zijn studententijd daarentegen, als hij in het weekend zijn moeder bezocht, was hij nog geregeld in de kerk te vinden, in een strak zwart pak gestoken, rusteloos staand, achterin, tussen de laatkomers en de kaarters[4].

Voor Hawinkels was de katholieke cultuur dus ingeweven in het dagelijks leven. Tussen zijn negende en twaalfde, toen hij in de hogere klassen van de St. Petrusschool zat, fungeerde hij als misdienaar en nam hij dus zo goed als elke dag aan de kerkdiensten deel. Het misdienaarschap werd vaak toebedeeld aan de betere leerlingen, die wel wat lessen konden missen wanneer ze bij een trouwerij of begrafenis moesten assisteren. Na de lagere school ging Hawinkels in Heerlen naar de gymnasiumafdeling van het St. Bernardinuscollege, waar bijna uitsluitend door paters Franciscanen werd lesgegeven. De dag begon met een mis, al heeft Hawinkels er, getuige zijn schoolrapporten, een flink aantal van gemist. In de lessen was aan de ijzeren greep van de kerk en haar dogma's niet te ontkomen. Bij Nederlands bijvoorbeeld werd de eind negentiende-eeuwse poëtische revolutie goeddeels aan Guido Gezelle toegeschreven en was er wat betreft de twintigste eeuw bijna uitsluitend aandacht voor de schrijvers en dichters rond het katholieke literaire tijdschrift *De Gemeenschap*[5].

‘Ik ben een rationalist’

Een studie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen lag voor wie aan het Bernardinus als gymnasiast eindexamen deed (alfa voor Hawinkels) het meest voor de hand. Hawinkels heeft wel even overwogen om in Leiden Klassieke talen te gaan studeren, maar koos uiteindelijk toch voor Nijmegen, vermoedelijk uit loyaliteit aan zijn moeder (met wie hij een bijzonder hechte band had), die hem liever wat dichter in de buurt had. De keuze voor Klassieke talen plaatste hem weliswaar midden in de pre-christelijke wereld, maar in 1960 was de KUN nog een bolwerk van traditionele katholieke waarden. Na zijn eerste jaar stapte Hawinkels over naar het Nederlands Instituut, waar hij kwam te studeren bij prof. Willem Asselbergs, die hij op het Bernardinus al had leren kennen onder de naam Anton van Duinkerken, de belangrijkste katholieke dichter van *De Gemeenschap*. Tussen de oudere en de jongere dichter zou een warme band ontstaan.

In Hawinkels' eigen werk speelt godsdienst of geloof geen grote rol. In zijn prozabundel *Autobiografische flitsen en fratsen* (1969) wijdt hij er een aantal verhalen aan, al is het referentiekader in die verhalen vooral dat van de schelmenroman - het leven van de misdienaar wordt daarin als een groot avontuur geschetst. Ook in een verhaal als *Divertimento*[6] is de wereld van de kerk vooral als achtergrond aanwezig. *Divertimento* is een horrorachtig, sterk plotgericht verhaal dat zich afspeelt in en rond de kerk in het fictieve dorp Woerthnem, waar grafschennis plaatsvindt, mensen verdwijnen en de held uiteindelijk de boosdoener te pakken krijgt, ‘ongeveer van de grootte van een rat, naakt, geslachtloos’: de antichrist. Het is beslist mogelijk het verhaal als een parodie op het genre en op de kerk te interpreteren. De stijl van het verhaal, geschreven op zijn 21e, is exuberant - de beschrijvingen van kerk en kerkhof roepen het beeld op van de Grote Sint Janskerk en omgeving in Hoensbroek.

In een interview in *Maatstaf* in 1970 met Ben Bos (zijn voornaamste contactpersoon bij het progressief-katholieke opinieblad *De Nieuwe Linie*, waarin hij een column had en over jazz schreef) laat Hawinkels zich expliciet uit over zijn verhouding met religie en met de God van zijn jeugd. ‘De kosmos en de godsdienst interesseren me niet,’ zo stelt hij met veel aplomb. ‘Het leven heeft voor mij te maken met de “Aufklärung”; ik ben een rationalist en daarom lach ik me ook de pleuris om het leven’ (Bos 1970: 788).

Op de vraag of zijn jeugd in het roomse Limburg ‘zijn zelfervaring nog bepaalt’, stelt hij: ‘Ik heb nooit zo intens geleden onder dat roomse verleden. In de puberteit had ik er last van, net als bij Joyce zal ik maar zeggen. [...] Het katholicisme interesseert me helemaal niet meer. [...] Natuurlijk houd je er klappen aan over. Het geloof in god dat je is

bijgebracht maakt je romantisch in de cultuur-historische betekenis van het woord; je wilt achter de tijdelijke gedaanten van mens en dier een ware gedaante opsporen' (Bos 1970: 790). Met God houd hij zich niet bezig, zegt hij, 'je moet je niet bezig houden met iets waar je niets van kunt weten; je moet je bezig houden met het leven op aarde. [...] God heeft nooit bestaan; hij is wel gebruikt als pressiemiddel; hij heeft mijn jeugd vergald met gewetensproblemen rond masturbatie en zo...' (idem: 791)

Toch had Hawinkels wel degelijk een gevoel voor het religieuze, maar hij plaatst dat elders, bijvoorbeeld in de jazz, bij John Coltrane. In een bespreking van het album '*A Love Supreme*' ziet hij in de muziek van Coltrane de 'uitdrukking van een groots lijden, aan het bestaan omdat het zo goed is, of beter, dat lijden, die verrukking, die liefde zelf' (Hawinkels 1965). Coltranes muziek is 'een uiterst persoonlijke, mystieke religie, zijn muziek staat in voor de schoonheid, de juistheid van alles wat er in en buiten ons bestaat' (idem). Hawinkels spoort zijn lezers aan: 'Luister naar zijn muziek, laat alles varen wat u tot nu toe aan verstandelijkheid en gevoeligheid van het wonder afgehouden heeft, en ervaar, naar de zuiver organische functie verstand en gevoel, onderga deze muziek: *A Love Supreme*' (idem).

Aan de grond

Hawinkels mag zich dan niet zo met God en aanverwante zaken hebben beziggehouden, toch vindt Pius Drijvers bij hem een willig oor wanneer deze in 1968 met het verzoek komt om samen het Bijbelboek *Prediker* te vertalen. Drijvers behoorde tot de orde van de Trappisten, was in Rome opgeleid tot Bijbelwetenschapper en hebraïcus en had de jaren daarvoor in samenwerking met onder meer Huub Oosterhuis gewerkt aan een vertaling in toegankelijk Nederlands van de Psalmen. Hij wilde verder met andere Bijbelboeken maar omdat Oosterhuis niet meer beschikbaar was, zocht hij een nieuwe co-vertaler. Hawinkels was hem aangeraden door Karel Meeuwesse, destijds hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde aan de KUN. Drijvers bezocht Hawinkels in Hoensbroek, waar hij bij zijn moeder thuis aan het revalideren was na een val van een dak in Nijmegen. Drijvers kwam op een gunstig moment.

1968 was een moeilijk jaar voor Hawinkels. Hij werd in september 26, stond nog altijd ingeschreven als student Nederlands (achtstejaars

inmiddels), maar haalde zo weinig tentamens dat zijn studiebeurs in het gedrang kwam en hij bovendien het gevaar liep in dienst te moeten. Literair gesproken ging zijn loopbaan de goede kant op. In januari was de gedichtencyclus *Het uiterlijk van de Rolling Stones, een lyrisch-episch leerdicht* in Raster opgenomen; in februari kwam bij De Arbeiderspers een bloemlezing uit van stukken uit het *NUB*, *Waarom kinderen altijd willen dat de Indianen winnen*, waaraan hij ruim had bijgedragen; in maart was zijn eerste dichtbundel, *Bosch & Bruegel*, uitgekomen, bij de progressief-katholieke uitgeverij Ambo; in het (nog vaag katholieke) literaire tijdschrift *Raam* verscheen bijna elke maandelijkse aflevering poëzie en/of proza van hem en hij schreef regelmatig over jazz voor *De Nieuwe Linie* en *Jazzwereld.* Maar financieel was de overgang van studie naar een werkzaam leven als literator vooralsnog geen onverdeeld succes. Op 21 mei schrijft hij tamelijk wanhopig in zijn agenda 'Hoe moet dat nou, beste H.? Wordt het onderhand niet eens tijd dat er iets gebeurt, jongen? Of moesten we er maar mee nokken? Het antwoord is: werk, godverdomme[7].'

Hawinkels was dus op zoek naar werk dat binnen zijn literaire activiteiten paste en het aanbod van Drijvers moet welkom zijn geweest. Het boek *Prediker* had zijn belangstelling, aldus Drijvers: 'Het bekende "ijdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid", waarmee het boek *Prediker* aanvangt en de kritische, vragende en relativerende opstelling die uit het boek naar voren kwam, spraken hem wel aan' (Drijvers 1979: 455). Het was in elk geval het begin van een vruchtbare samenwerking en vriendschap met Drijvers, die tot het eind van zijn leven zouden voortduren.

Prediker: De mens heet mens

Bij het werken aan *Prediker* was de verdeling duidelijk: Drijvers deed het voorwerk, maakte bij de Hebreeuwse tekst een document waarin per woord een hele reeks gegevens werd verzameld over mogelijke betekenissen, etymologie, syntactische kwesties, samenhang in de context en theologische implicaties. Op basis van die gegevens moest Hawinkels een Nederlandse tekst maken; Drijvers zou als vraagbaak dienen en de Nederlandse tekst toetsen aan het Hebreeuwse origineel (zie idem en ook Drijvers & Hawinkels 1969). In het voorjaar van 1969 ging Hawinkels met de basistekst aan de gang. Aanvankelijk ging hij een week naar

Eindhoven, waar hij logeerde in het huis waar Drijvers destijds met enkele medebroeders als stadsmonnik verbleef. Overdag was hij aan het werk, van acht uur in de ochtend tot laat in de middag en 's avonds werd in bredere kring over het resultaat gesproken. Na die week zagen Drijvers en Hawinkels elkaar om de paar weken een dag of wat om de vertalingen en het commentaar van Drijvers met elkaar door te nemen - alles bij elkaar een intensief proces waarin de finesses van het Hebreeuws en de subtiliteiten van het Nederlands met elkaar verzoend moesten worden. Uitgangspunt was dat: 'niet zozeer woord voor woord vertaald wordt, er geen woord-overzetting plaats heeft, maar dat de Hebreeuwse gedachtengang zo zuiver mogelijk gepeild wordt en dat men dan probeert deze gedachtengang zonder onnodige toevoegingen en zonder onverantwoorde weglatingen in eigentijds Nederlands weer te geven' (Drijvers & Hawinkels 1969: 117). Levende, nieuwe taal is dus het streven: 'Het zoeken naar genuanceerder, Nederlandse equivalenten en naar de kracht van het Nederlandse taaleigen levert vaak verrassend frisse teksten op, die zo zuiver mogelijk (iedere vertaling pleegt op een of andere manier verraad) het origineel weergeven en die onmiddellijker en sprekender zijn. [...] Belangrijk is dat de tekst nú gaat spreken, tot leven komt, overkomt' (idem: 117-118). Het Bijbelboek wordt als een literair werk beschouwd. De taak van Hawinkels was het om zijn poëtische sensibiliteit in te brengen. De dichter moest de tekst 'op zich laten inwerken en zoeken naar Nederlandse uitdrukkingsmogelijkheden' (idem: 119). En: 'Bovendien was zijn [de dichter] benadering allereerst een literaire benadering. [...] De dichter heeft meer oog voor literaire gegevens, literaire verbanden, hedendaags levensbesef en mogelijkheden van Nederlandse expressie' (idem).

Hawinkels legt in een interview met een speciaal aan het vertalen van de Bijbel gewijd nummer van het tijdschrift *Schrift* (samengesteld door Pius Drijvers) nog eens de nadruk op het literaire karakter van de Bijbel: 'Daarvoor is het nodig dat er helderheid wordt gebracht in een onafzienbare filosofische verwarring, maar vooral dat de teksten als zodanig, dus literair, benaderd worden, en niet met de traditionele religieuze *pudeur*, en alle verdraaiingen en willekeurige interpretaties van dien' (Drijvers 1971: 113). Die gerichtheid op de literaire kwaliteiten van de Nederlandse tekst plaatst de theologie op de achtergrond, een opvatting die hij op militante toon verwoordde: 'Vertalen betekent iets uit de oorspronkelijke taal herschrijven in een andere, zoveel mogelijk alsof het oorspronkelijk in die laatste taal geschreven was. En dan komt het in ons geval, hoe sacrilegisch dit massa's exegeten ook in de masoretische oren zal klinken, evenveel, zo niet meer, aan op de

beheersing van het Nederlands dan die van het Hebreeuws. Als preekstoel of etymologenkabinet andere eisen stellen, is dat hun zaak' (idem: 117).

Deze opvattingen leidden tot een toegankelijke vertaling waarin er niet voor werd teruggeschrokken om met de traditie te breken. Het bekende 'ijdelheid der ijdelheden' uit het tweede vers van *Prediker* 1 werd aldus omgezet:

[...] Het leven is lucht,
Vluchtig als een ademtocht,
Alles vervliegt zoals adem
Verdwijnt, opgaat in lucht.

En het elfde vers wordt:

Niemand die ooit geleefd heeft,
Leeft in herinnering voort;
En ook jegens hen, wier leven
Thans nog in het verschiet ligt, zal ooit
Het geheugen der mensen tekortschieten.

In november 1969 verschijnt de vertaling onder de titel *De mens heet mens* bij Ambo, die eerder dat jaar ook zijn dichtbundel had uitgegeven. In datzelfde jaar vertaalde hij voor Ambo overigens ook een gebedenboekje van de Franse cisterciënzer monnik F. Chagneau, *Blijf bij ons.* Hij gebruikte daarvoor het pseudoniem Casper Bernalis, dat hij eerder had gebruikt voor parodistische bijdragen aan het *NUB.*

De samenwerking beviel beiden zo goed dat Hawinkels en Drijvers het jaar daarop besloten een vertaling van het boek *Job* te maken. Ze gingen volgens hetzelfde stramien te werk en trokken zich begin 1971 voor een week of vijf terug in een klooster in de buurt van het plaatsje Eygalières in de Provence. De omstandigheden waren betrekkelijk primitief, er was bijvoorbeeld geen stromend water en de kamers waar ze verbleven waren uiterst klein. De kamer van Hawinkels, aldus Drijvers, 'was ongeveer drie bij twee en een halve meter. Daar kregen we een grote tafel, een extra lamp en een elektrisch kacheltje en hebben we weken lang stug zitten werken' (Drijvers 1979: 457). De monnik Drijvers was een dergelijke omgeving niet onbekend, maar voor een hedonist als Hawinkels zal het toch een offer geweest zijn om de geneugten van zijn dagelijks leven opzij te zetten. De columns in *De Nieuwe Linie* bleven verschijnen en hij is één weekend terug naar Nederland gegaan om de première van de voorstelling *Antigone* van De Haagse Comedie bij te wonen, waarvoor hij de vertaling had geleverd. Het geeft wel aan dat hij erg gemotiveerd moet zijn geweest, al was de identificatie minder groot dan bij *Prediker.* Drijvers wijst erop dat Hawinkels' traditionele

katholieke referentiekader hem niet altijd ten dienste stond bij het vertalen van theologisch beladen passages. Aldus Drijvers: 'Hij had eigenlijk vrij simpele godsdienstige opvattingen over God en kerk, die hem van de ene kant irriteerden en van de andere kant verhinderden om onbevangen te luisteren. Vastgeroeste opvattingen uit een ouder, soms wat scheefgegroeid bijbelverstaan waren ook hem niet vreemd. Hij was vaak blij en zichtbaar opgelucht als de Hebreeuwse achtergrond van woorden als "zonde", "vergeving", "gehoorzaamheid" en "wetten" hem duidelijk werden. Bij het vertalen vocht hij dan met de teksten om die afgesleten woorden te vermijden en de betekenis ervan in helder, hedendaags Nederlands om te zetten. De woorden "zonde" en "schuld" komen in zijn [sic] *Job*-vertaling niet zonder meer voor, maar kregen verwoordingen als "tekortkoming", "misstap", "rebellie", "macht van het kwaad" al naargelang de achtergrond van de Hebreeuwse woorden aangaf' (Drijvers 1979: 458). Ook moest Hawinkels af en toe over zijn weerzin tegen de wrede houding van God jegens Job geholpen worden. Tijdens het werk in Eygalières aan een van de laatste hoofdstukken roept Hawinkels Drijvers opeens bij zich en barst uit in een tirade: '"Dit kan niet. Hier pas ik voor. Mijn naam niet op dit boek. Morgen ga ik naar huis... Een zo despotische God die Job kleineert en als kleine jongen behandelt, daar kan ik niet mee overweg"' (idem).

Drijvers weet hem om te praten, met het argument dat het antwoord van God alleen geldt binnen de normen van het geloof. Terug uit Eygalières werkten ze nog een aantal maanden verder en in september 1971 kwam *Job* uit, ook in een uitgave van Ambo.

Vruchtbare grond

Beide boeken vielen in vruchtbare grond. Van beide titels verscheen hetzelfde jaar nog een tweede druk en de boeken vonden ook anderszins hun verspreiding. *De mens heet mens* haalde nog een afzonderlijke derde druk in 1974. Vier jaar later bracht Ambo de beide titels in één band uit, een uitgave die het in 2003 nog tot een vierde druk bracht die werd uitgegeven door Ten Have, een van oorsprong protestantse uitgeverij.

Dankzij de contacten van Pius Drijvers bij de KRO kon een lezing van de tekst door Hawinkels in het radioprogramma Nieuw Zicht geregeld worden. Op 12 augustus 1969 toog Hawinkels samen met Drijvers naar een Hilversumse studio om vijftig minuten tekst in te

spreken, die op zaterdag 24 en 31 augustus in twee helften werd uitgezonden. Ze kregen er allebei honderd gulden voor.

Zelf trok Hawinkels het land in met jazzdrummer en vriend Pierre Courbois die hem begeleidde tijdens het voorlezen van eigen werk. In de *Leeuwarder Courant* van 27 april 1970 wordt gewag gemaakt van een optreden in Galerie van Hulsen in de Friese hoofdstad waarin Hawinkels voor de pauze uit *Prediker* voordroeg en na de pauze gedichten uit *Het uiterlijk van de Rolling Stones.* Het moet een echte jazz-en-poëzie-happening geweest zijn: 'Ritme en woord vulden elkaar aan, ondersteunden elkaar, inspireerden elkaar' (De Wit 1970). Ook aan de vertaling wijdt de recensent een aantal woorden: 'Prachtig modern Nederlands, gewoon recht van de heup geschreven, zonder enige neiging tot platvloerse anachronismen' (idem). Courbois herinnerde zich later van de voorstelling vooral de kettingbotsing waarin ze op de terugreis terechtkwamen en waarbij Hawinkels' auto total loss raakte, zodat ze met al hun spullen de trein in moesten.

Ook acteur Henk van Ulsen reisde langs vele Nederlandse theaters en kerken met de voordracht van teksten uit *Prediker* (en later ook uit *Job*), waarbij plaatselijke musici vaak voor de muzikale omlijsting zorgden. Hij heeft dat jarenlang volgehouden, tot aan het eind van de twintigste eeuw toe. Hij heeft de teksten ook voorgedragen tijdens de begrafenis van Hawinkels op 27 augustus 1977. De voorstelling was een uitvloeisel van een tv-uitzending van de KRO op 21 oktober 1973, waarin de teksten vanaf allerlei locaties in heel Nederland werden uitgesproken (Huizing 1973).

Ook van *Job* werd door de KRO een tv-bewerking gemaakt (uitgezonden op 1 april 1972), met in de hoofdrol Jérôme Reehuis. Hawinkels is bij die productie zelf nauw betrokken geweest. Uit een onkostennota in de nalatenschap blijkt dat hij van begin januari tot en met 23 maart zo'n twintig keer naar Hilversum is gereisd voor voorbesprekingen en opnames. Hij is zelfs bij de montage aanwezig geweest, maar het meest heeft hij zich, samen met KRO-medewerker Theo Stokkink, met de muziek beziggehouden. Hij heeft zelf de musici uitgezocht, waaronder Pierre Courbois en jazzpianist Jasper van 't Hoff, maar ook rockgitarist Eelco Gelling, die hij kende uit de entourage van Cuby and the Blizzards.

In de pers was eveneens aandacht voor de vertalingen, zij het vooral in de katholieke pers. In *de Volkskrant* van 7 juni 1969 bespreekt kunstredacteur Gabriël Smit de vertaling. Smit gaat in op de actualiteit van het boek in zijn tijd en op de menselijkheid van de levenshouding die *Prediker* uit: 'Oude verklaarders van de tekst hebben met die

levenshouding soms weinig raad geweten. De eigenlijke zin ervan is ook vaak door min of meer plechtige vertalingen verzwakt. Daarvan is in deze bewerking gelukkig geen sprake' (Smit 1969).

In de *Provinciaalse Zeeuwse Courant* van 28 maart 1970 neemt Hans Warren min of meer hetzelfde standpunt in over de betekenis van het boek: '*Prediker* [...] treft ons zo, omdat we er, sterker dan in welk ander bijbelboek ook, een levend en zoekend mens in ontmoeten, een man met wie je had kunnen praten, discussiëren' (Warren 1970). Over de vertaling zegt Warren: 'Deze vertaling is erg actueel. Hij mist veel van de barokke pracht van de statenvertaling, maar heeft iets bijzonder bruikbaars voor de mens van nu, en dat is heel belangrijk' (idem). Theoloog en exegeet Ben Hemselsoet bespreekt aan de vooravond van de tv-uitzending uitgebreid de vertaling van *Job* in het katholieke (dan nog) dagblad *De Tijd.* Hemelsoet is erg kritisch, vooral over de poging om Job te plaatsen buiten het 'verband waarin ook het boek *Job* ons te verstaan is gegeven' (Hemelsoet 1972), buiten het verband van de oorspronkelijke context van de Joodse geschriften. Ook het moderne karakter van de vertaling kan hem niet altijd bekoren, wat hij illustreert met detailvoorbeelden, al is zijn eindoordeel wel positief: 'Gods dienaren heten zijn assistenten, en Gods omgeving is de vertaling van "zijn heiligen". Het hemd is nader dan de rok kon er net niet af, het is geworden: de huid is nader dan het hemd. Maar ik weet dit zijn de rand- en de bijverschijnselen die bij iedere vertaling zijn te signaleren. Dat deze vertaling haar weg zal gaan is duidelijk. Zij laat zich goed en gemakkelijk lezen, zij stokt op haar tijd, is hier gewild en daar trefzeker. Ze is toegeschreven naar de welwillende gangbare hoorder' (idem).

Smit merkt op dat *De mens heet mens* zijn plaats heeft tussen andere vertalingen die net zijn verschenen of in voorbereiding zijn. Hij doelt daarmee op *Groot Nieuws voor U*, de protestantse vertaling in de omgangstaal die in 1972 gepubliceerd werd en de katholieke Willibrordvertaling die in 1975 zou uitkomen. De activiteiten op het gebied van katholieke Bijbelvertalingen moeten ook gezien worden in het licht van het besluit van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) dat de katholieke liturgieviering voortaan ook in de landstaal gehouden mocht worden en van de moderniseringsbeweging die in die tijd in de Nederlandse katholieke kerk op gang was gekomen en die op allerlei gebied tot uiting kwam. Hawinkels voelde zich kennelijk thuis in progressief-katholieke kringen, zoals ook blijkt uit zijn medewerking aan *De Nieuwe Linie* en *Raam.* Eigen Bijbellezing door gelovigen was in katholieke kringen natuurlijk niet onomstreden, maar het Tweede Vaticaans Concilie schiep de ruimte om dat wel te doen. Hawinkels'

opvatting, die hij later bijvoorbeeld ook bij het vertalen van *Der Zauberberg* van Thomas Mann toepaste (zie Koster 2013 en 2014), dat het de taak van de vertaler was om teksten te ontsluiten voor een hedendaags publiek en dat daar ook contemporain taalgebruik bij paste, sloot goed aan bij deze ontwikkelingen. Met de *Groot Nieuws*-vertaling had *De mens heet mens* de gerichtheid op de omgangstaal gemeen, al hadden Drijvers en Hawinkels zoals vermeld literaire pretenties. Gillaerts deelt hun tekst dan ook terecht in bij de literaire Bijbelvertalingen (zie Gillaerts 2015).

Bron van christelijke geest

De samenwerking met Pius Drijvers is niet beperkt gebleven tot deze twee projecten. Op voorspraak van Drijvers trad Hawinkels in oktober 1969, net voor het verschijnen van *De mens heet mens*, toe tot de redactie van het tijdschrift *Bron van christelijke geest* dat werd uitgegeven door de progressief-katholieke uitgeverij Gooi & Sticht. In *Bron* verschenen wekelijks de teksten die gebruikt werden in de katholieke liturgie zoals gebeden, liederen en voor te lezen passages uit de Bijbel. In feite betrof het de volledige liturgie voor de betreffende zondag en in vele kerken werd het blad tijdens de mis gebruikt. In de redactie bestond behoefte aan een deskundige op het gebied van het Nederlands (Beex 1979: 465). De exegeten en theologen die tot dan toe de redactie vormden, waren allemaal geschoold in de traditionele Latijnse benadering van de liturgie en voelden zich niet toegerust voor bovenvermelde consequenties van het Tweede Vaticaanse Concilie. De taak van Hawinkels bestond uit het herschrijven en redigeren van de teksten en ook het vertalen van Latijnse bronnen. De redactie kwam minstens een keer per week bijeen, meestal in Eindhoven bij een van de redacteuren thuis. De teksten die uiteindelijk in *Bron* werden gepubliceerd waren in feite het resultaat van een collectieve inspanning.

Heel soms schreef Hawinkels ook zelf teksten voor het blad. In 1970 werd hij gevraagd een aantal liederen te schrijven voor de liturgische periode voorafgaand aan Pasen, De Veertig Dagen, omdat daarvoor geen teksten in het Nederlands beschikbaar waren. Het eerste lied van de cyclus van drie, op muziek gezet door componist Jan Raas, was ‘Bij wijze stenen wil ik slapen’:

Het eindpunt van de sterkste dromen

Is een hooggelegen top
Waar alle lijnen samenkomen,
Als leidsels wachtend op een God.

Maar als wij daar als vogels landen en
Iemand naar de teugels graait,
Dan groeten die als vuur zijn handen,
Dan zijn de rollen omgedraaid.

Bij wijze stenen wil ik slapen en
Dromen van mijn aard als klei;
Dan wordt het koude vuur ontwapend
En wordt de aarde één in mij.

Voor het *Gregoriusblad*, een tijdschrift van Gooi & Sticht ter bevordering liturgische muziek, schreef hij nog een uitleg bij de cyclus onder de titel 'Dromen van mijn aard als klei' (Hawinkels 1970). Het zijn met name deze liedteksten die bij menig Hawinkelsvolger hebben geleid tot verwondering, scepsis of zelfs afkeer. Michel van Nieuwstadt (zijn boezemvriend uit de tijd dat hij begin jaren zestig redacteur was bij het *NUB* en met wie hij later om ideologische redenen gebrouilleerd raakte) wijst, in sceptische, marxistische termen, op de paradox dat zijn religieuze werk hem 'in het institutionele hart terugplaatst[e] van een apparaat, het religieuze apparaat van de Kerk, van de uitwassen waarvan hij in de vroege zestiger jaren de zwierige bestrijder was geweest' (Van Nieuwstadt 1979: 135). De samenstellers van de uitgave van zijn verzamelde gedichten zijn er ronduit cynisch over: 'De ambachtsman Hawinkels ging in die identificatie [met de auteurs van zijn bronteksten, ck] zo ver, dat hij als afgezworen katholiek en erkend agnosticus moeiteloos kerkelijke gebeden en gezangen schreef in opdracht van uitgeverij Gooi & Sticht, zoals Huub Oosterhuis dat gedaan zou hebben wanneer hij over het talent van Hawinkels had kunnen beschikken. Je krijgt achteraf de indruk dat het niet meer uitmaakte waarover hij schreef, hij kon alles aan en als het maar geld opleverde voor mooie auto's en andere genotmiddelen, was het hem niet te min zijn talent ter beschikking te stellen' (Van der Pluijm et al. [eds.] 1988: 13)

Dat zijn medewerking aan *Bron* deels ook door financiële motieven werd gestuurd lijdt geen twijfel. De persoonlijke financiële crisis uit 1968 was een jaar later goeddeels opgelost. In december 1968 had hij al optimistisch uitgerekend wat hem het jaar erop aan inkomsten te wachten stond, zo blijkt uit zijn agenda: 'Nu in een razende krachtsinspanning Hesse en Sontag vertalen! Denk eens aan het

honorarium te boeken in 1969 ± *f* 4500, -!!' noteert hij op 6 december. En: 'Als ik bovendien die *f* 3000, - additioneel honorarium krijg met mam naar Parijs rond Pasen.' Met evenveel gemak nam hij zich voor rijlessen te nemen en een tv en een bandrecorder aan te schaffen. Voor zijn inspanningen voor *Bron* kon hij vanaf november 1969 rekenen op 200 gulden per week. Uit in de nalatenschap aangetroffen bijlages bij belastingaangiftes blijkt dat Gooi & Sticht in de jaren daarna zijn grootste opdrachtgever was (vaak de helft van zijn inkomsten) en het werk aan *Bron* dus de financiële kurk is waarop zijn literaire praktijk drijft. Halverwege de jaren zeventig kreeg hij per maand 1450 gulden voor zijn redacteurschap, maar dan heeft hij al een veel uitgebreidere praktijk als vooral toneelvertaler waarin hij honoraria van 3000 tot 6000 gulden kon bedingen. In die tijd ging hij nog een andere grote verplichting aan voor Gooi & Sticht: het vertalen van alle perikopen uit het Romeins lectionarium (de Bijbelfragmenten die wekelijks in de dienst werden voorgelezen) voor gebruik in de eucharistie. Volgens het contract kreeg hij daarvoor het zeer forse bedrag van 35.000 gulden, in maandelijkse termijnen van 1000 gulden. Bij het vertalen van de perikopen werd dezelfde methode gehanteerd als bij *Job* en *Prediker*, al waren er nu behalve Pius Drijvers nog drie andere exegeten bij betrokken, voor het Nieuwe Testament. Hawinkels kon dus drie jaar uittrekken voor het vertalen van de perikopen, maar door zijn plotselinge overlijden op 16 augustus 1977 heeft hij het werk niet kunnen afmaken. In 1978 bracht Gooi & Sticht postuum een selectie van de vertalingen uit onder de titel *Bijbelfragmenten* (Hawinkels 1978).

Alles bij elkaar genomen lijkt de verklaring van een financiële drijfveer voor Hawinkels' vertalingen van religieuze teksten mij te eendimensionaal. Ik kan me moeilijk voorstellen dat hij alleen om het geld acht jaar lang meerdere dagen per week werk zou hebben verricht waarmee hij geen enkele affiniteit had. Hij moet het werk en de samenwerking oprecht interessant hebben gevonden. Pius Drijvers laat niet af aan te geven hoe bijzonder hijzelf de ervaring van het samenwerken heeft gevonden. Hij werd getroffen door het respect dat Hawinkels voor hem als priester en monnik had en de 'ongelofelijk[e] trouw in echte kameraadschap' (Drijvers 1979: 460). Hawinkels zelf heeft zich hier nooit over uitgelaten, maar hij liet zich eigenlijk nooit uit over persoonlijke zaken. We kunnen speculeren dat Drijvers ook voor de zeventien jaar jongere Hawinkels een vriend was; ze hebben elkaar acht jaar lang bijna wekelijks ontmoet en gesproken. Hij heeft Drijvers tijdens de Eindhovense vertaalsessies nog een keer overgehaald marihuana te roken, maar daar werd de pater niet warm of koud van (Van

Willigenburg 2006: 164).

De samenwerking met Drijvers heeft Hawinkels veel gebracht. Naast de financiële zekerheid van een vast inkomen, vooral de mogelijkheid om te werken aan vertalingen waarmee hij eer kon inleggen en die uiterst succesvol waren. Ze hebben niet de resonantie gehad van zijn *Toverberg*, maar velen, in katholieke kringen en daarbuiten, hebben het nodige kunnen ontlenen aan de vernieuwende vertalingen van *Prediker* en *Job*.

Bibliografie

- Beex, Jan. 1979. 'Pé Hawinkels: een gewijde schrijver?', in: Hugues C. Boekraad et al. (eds.), *Moet dit een wereldbeeld verbeelden? Van en over Pé Hawinkels.* Nijmegen: SUN, p. 465-472.
- Boekraad, Hugues C, P.H.H. Hawinkels & Michel J. van Nieuwstadt. 1968. *Waarom kinderen altijd willen dat de Indianen winnen.* Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Bos, Ben. 1970. 'Pé Hawinkels: mijn poëzie is strooizout op een bevroren weg', *Maatstaf*, 17: 12, p. 781-793.
- Chagneau, F. 1969. *Blijf bij ons* (vertaling: Casper Bernalis [pseudoniem van Pé Hawinkels]). Bilthoven: Ambo.
- Drijvers, Pius. 1971. 'Zoveel hoofden, zoveel zinnen. Bijbel vertalen nu', *Schrift*, 15, p. 112-117.
- Drijvers, Pius. 1979. 'Bijbel vertalen', in: Hugues C. Boekraad et al. (eds.), *Moet dit een wereldbeeld verbeelden? Van en over Pé Hawinkels.* Nijmegen: sun, p. 455-460.
- Drijvers, Pius & Pé Hawinkels. 1969. *De mens heet mens. Het boek Prediker: Nieuwe vertaling en verklarende essays.* Bilthoven: Amboboeken.
- Drijvers, Pius & Pé Hawinkels. 1971. *Job.* Bilthoven: Amboboeken.
- Hawinkels, Pé. 1965. 'John Coltrane's Love Supreme en twee andere hoogtepunten in de jazz', *De Nieuwe Linie*, 29 mei 1965.
- Hawinkels, Pé. 1970. 'Dromen van mijn aard als klei', *Gregoriusblad*, 94: 1, p. 53-54.
- Hawinkels, Pé, 1978. *Bijbelfragmenten.* Hilversum: Gooi & Sticht.
- Hemelsoet, Ben. 1972. 'Man Job herontdekt. Nieuwe vertaling van Pius Drijvers en Pé Hawinkels', *De Tijd*, 31 maart 1972.
- Huizing, Harry. 1973. 'Als een gek 250 km. rondjes lopen op het toneel. Henk van Ulsen's 100ste voorstelling van "Dagboek"', *Nieuwsblad van het Noorden*, 13 april 1973.
- Gillaerts, Paul. 2015. 'Literaire bijbelvertalingen', in: Paul Gillaerts et al. (eds.), *De Bijbel in de Lage Landen. Elf eeuwen van vertalen.* Heerenveen: Royal Jongbloed, p. 837-861.
- Koster, Cees. 2010. 'Pé Hawinkels - vertalen, drugs en rock & roll. Korte

proeve van een vertalersprofiel', *Filter, tijdschrift over vertalen*, 17:4, p. 25-41.
- Koster, Cees. 2013. '"Het boek moet opnieuw geschreven worden". Ontstaan en ontvangst van Pé Hawinkels' *De Toverberg*', *Filter, tijdschrift over vertalen*, 20: 2, p. 52-60.
- Koster, Cees. 2014. '"Leuk hè?" Waarom Pé Hawinkels' *Toverberg* níét met de Martinus Nijhoffprijs werd bekroond', *Filter, tijdschrift over vertalen*, 21: 2, p. 34-42.
- Luyten, Marcia. 2016. *Het geluk van Limburg.* Amsterdam: De Bezige Bij.
- Scheepmaker, Nico. 1973. 'Kastje kijken met Nico Scheepmaker', *Nieuwsblad van het Noorden*, 22 oktober 1973.
- Smit, Gabriël. 1969. 'Frappante vertaling van boek *Prediker*', *de Volkskrant*, 7 juni 1969.
- Warren, Hans. 1970. 'De mens heet mens, het boek *Prediker*', *Provinciale Zeeuwse Courant*, 28 maart 1970.
- Willigenburg, Theo van. 2006. 'Stad en klooster, Schrift en mens. Broeder Pius', in: idem (samensteller), *Goudzoekers, portretten uit Abdij Koningshoeven.* Vught: Skandalon, p. 158-165.
- Wit, Klaas de. 1970. '*Prediker* op een zondagachtermiddag', *Leeuwarder Courant*, 27 april 1970.

Interviews

- Interview met Pius Drijvers, 10 februari 2012
- Interview met Jeanne Hawinkels, 22 juni 2013
- Interview met Koos Hawinkels, 16 december 2011
- Interview met Manuel Kneepkens, 8 juli 2015
- Interview met Ben van Melick, 13 oktober 2016

Pieter Theunissen
Campusdichter

Requiem voor P.H.H. Hawinkels
- Pieter Theunissen, 2017

In de oude stad, vrij en verbeten,
klinkt een eenzame trompet door de nacht:
een serenade voor de man die wacht,
sereen aan zijn schrijftafel gezeten.

Nu eens niet door een godin geflankeerd;
ook de nieuwe Citroën Déesse,
als een mobiele delicatesse,
staat in een straat verderop geparkeerd.

De dagen willen hem wachten laten
totdat blijkt dat hij van al zijn platen
de Negende van Mahler op had staan.

Wanneer de achtste dag de klokken slaan
fluisteren de mensen in de straten:
'Hoor je 't? Er is een dichter heengegaan.'

Pieter Theunissen (Beek L, 1995), student wijsbegeerte, is een uit het zuiden van Limburg afkomstige dichter. Sinds hij actief werd met zijn poëzie heeft hij, naast op verschillende kleinere podia, meerdere malen gesproken op de jaarlijkse Avond van de Poëzie in Poppodium Volt te Sittard. Ook heeft hij meegewerkt aan verscheidene projecten waarbij poëzie een verbond sloot met de beeldende kunst. Daarnaast verricht hij vertaalwerk. Bij deelname aan de campusdichterverkiezing van de Radboud Universiteit in 2017 eindigde hij in de top drie.

Vox Petri
- Pieter Theunissen, 2017

Vanuit de heuvels komt een stem -
glijdend, galmend, gonzend, gebiedend -
aanwaaien op de zuidenwind
die rammelt aan de poorten van de geest
en neemt het woord, zo ongehoord
dat de anders zo volgzame satyrs ondeugend lachend
wegspringen tussen de bomen:
de wereld heeft immers
aan een half woord niet genoeg.

De stem verheft zich tot stempel op de tijd
en sijpelt in ieders oor als sublieme gal
gespuwd op vlijmscherpe zweren
op de huid van het bestel
om vervolgens te luwen en waardig,
majesteitelijk de nacht te regeren
als een heldere ster aan het firmament
van roes en rook en uitspatting.

Al galmende door de marmeren hallen,
waar de busten der grootheden
bemoedigend toekijken hoe vertaal-
slag geleverd wordt,
laat de stem zich gelden in
machtsvertoon: oreert en zingt
verzwakt dan en zinkt
neder en spreekt teder en bloeiend
over heuvels en goudrood ruisende bossen
en zwijgt.

PeHa-suite IV
Myfth (HaPé)
- Stef Meilink

‘Hoe lang blijft een vertaling eigenlijk te pruimen? Een hippe vertaling leeft kort, een langer levende vertaling maken is geen sinecure. Dit overwogen hebbende besloot ik om Myfth (HaPé) te componeren in een beknopte symfonische vorm, met twee thema's en overgangsgroepen in het eerste deel, met een langzaam middendeel en een uitgelaten finale, afgerond door de doorwerking die eigenlijk bij het eerste deel hoort. Als basismateriaal koos ik de melodie van *My Favorite Things*, een hit van Richard Rogers, subliem “vertaald” door John Coltrane. De compositie is een zoektocht naar die melodie. Zal het lukken? Ter oriëntatie: de bas vertolkt dat vastlopen.’

Stef Meilink (Groesbeek, 1950) heeft het conservatorium in Zwolle gevolgd voor het hoofdvak fluit en compositie. Medio jaren zeventig werd hij docent fluit o.a. aan muziekschool de Lindenberg en was tevens medeoprichter van de Werkgroep Improvisatiemuziek (de WIM). Hij speelde in diverse jazz- en improvisatiegroepen zoals Stef's Big Band en Winawan en schreef daarvoor ook de arrangementen. Hij schreef een aantal leermethodes voor fluit, popmuziek en gitaar en componeerde een aantal grote (koor)werken, zoals het oratorium *Treblinka* en de cantate *Lied*, die een Unesco-nominering kreeg.
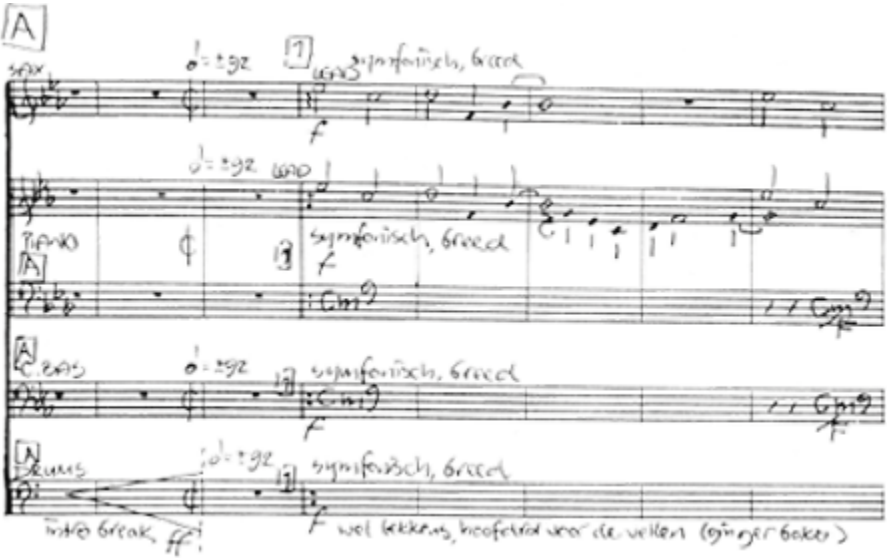
A
sax
symfonisch, breed
Piano
A
C bas
A
Drums
symfonisch, breed
solo break
wel bekkens, hoofdrol voor de vellen (ginger baker)

Schrijven zoals Coltrane speelt - fragment uit III. Daarna

De uitspraak ‘schrijven zoals Coltrane speelt’ refereert aan de schrijfproblemen waar Pé zich van tijd tot tijd mee geconfronteerd zag, als het schrijven (weer eens) een keer niet lukte. Een jazzmuzikant was volgens hem in het voordeel t.o.v. een schrijver die zijn emoties en gedachtes veel indirecter kon uiten.

mijn maag strijkt met een gloeiend ijzer
een spiraal als van Coltrane glad -
- oranje lampen op een zwarte heuvel -
wacht...
pinksterbloemen, onwennig trillend als een meisje
dat haar ogen half sluit.

Over Pé en over jazz
- René van Hoften

Pé Hawinkels was in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw een bekend gezicht in Nijmegen. Hij publiceerde gedichten, beschouwingen, essays en columns en was vertaler van Engelse, Duitse en Griekse literatuur. Ondanks dat hij een enorme productie had, wist Pé zijn teksten altijd in virtuoos Nederlands te verpakken. Hij was ook een groot muziekliefhebber en -kenner. Hij schreef talloze concert- en plaatrecensies en hoesteksten, veelal op het gebied van jazz. Maar ook een artiest als Herman Brood, toen woonachtig in Arnhem en veelvuldig aanwezig in het Nijmeegse uitgaansleven, mocht op zijn creativiteit rekenen; voor hem schreef Pé enkele songteksten.

Pé Hawinkels kwam in 1960 naar Nijmegen om Klassieke talen te studeren, maar switchte al snel naar Nederlands. Hij schreef in 1968 zijn eindscriptie over Simon Vestdijk, zonder daarna af te studeren. Als jong student was hij als praeses al actief in studentenvereniging Diogenes en schreef voor universiteitsbladen *Vox Carolina* en het *Nijmeegs Universiteitsblad (NUB).* Bij het *NUB* was hij redactiesecretaris en schreef hij tussen 1961 en 1967 meer dan driehonderd bijdragen in de vorm van o.a. Ulcusjes en Diabolo's. En dat was een rebelse Pé, die keer op keer de universiteits-gemeenschap deed opschrikken, een voorloper, die gevoelens en gedachtes die in de lucht hingen verwoordde. En misschien ligt daar wel zijn belangrijkste betekenis, daar had hij maatschappelijke invloed, stond hij aan het begin van een storm van sociale veranderingen.

Hawinkels was een opvallende figuur, wist te imponeren met grote auto's (Citroën DS, Jaguar Mark X, NSU Ro 80 en een BMW 2500), was prominent aanwezig in de studentenwereld en in het caféleven (Extase, Trianon, Stellakelder), experimenteerde met drugs en had altijd mooie vrouwen om zich heen. Jacco Cornelissen, in de jaren zestig met Elzo Dibbets ‘uitbaters’ van Hot House 't Kroegje in de Vlaamse Gas, herinnert zich dat zijn kroeg van juli 1965 tot september 1966 een ontmoetingspunt was voor de Nijmeegse culturele elite. Kunstenaars als Ted Feelen, Joos van der Velde en Rob Terwindt waren er geregeld, net als muzikanten zoals Boy Raaymakers en studenten zoals Jan Lenferink en Pé Hawinkels. De gedraaide muziek was The Rolling Stones, Dylan, The Who en, dankzij Pé, veel jazz. Pé was, zo zegt Jacco Cornelissen, een

versierder en het middelpunt van discussies. Hij was in elk geval altijd duidelijk aanwezig in de kroeg.

Pé Hawinkels had ook een andere kant. Hij was soms niet makkelijk in de omgang. Hij was wispelturig en bekritiseerde werkelijk iedereen, ook zijn beste vrienden. En Hawinkels was een werkpaard. Soms tikte hij zijn vingers kapot op de schrijfmachine en moest hij pleisters omdoen om door te kunnen gaan.

In het plaatselijke culturele leven deed Hawinkels ook van zich spreken. Zo was hij in oktober 1968 betrokken bij de expositie IK van de Gemeenschap Beeldende Kunstenaars (GBK) in de Waag. Daarbij waren twintig kunstenaars uit Nijmegen en regio betrokken. Onder hen bekende namen zoals Theo Elfrink, Hubert Estourgie, Ed van Teeseling en Rob Terwindt. Pé droeg samen met andere dichters, ook allemaal leden van de GBK, zoals Daaldreef, Peto en Swidbert, voor uit eigen werk.

In januari 1969 was Pé woordvoerder van een groep lokale kunstenaars voor het verkrijgen en opzetten van een café ‘voor uiteenlopende individuen’ zoals het mooi werd geformuleerd in een brief aan B en W. Mogelijk door de sluiting van de Stellakelder was er een gat gevallen in de uitgaans- en doorzakmogelijkheden in de stad. Pé lichtte het plan ook toe tijdens een fractievergadering van de PvdA, waarin hij aangaf de exploitatie, mogelijk samen met mede-initiatiefnemer Eef Franssen, zelf ter hand te nemen, eventueel met de steun van een brouwerij. Een pand dat men op het oog had was het oude Poortwachtershuis aan het Kelfkensbos.

In de zomer van dat jaar trad Pé ook toe tot de Nijmeegse Werkgroep Kultuurpolitiek. De Werkgroep protesteerde in een brief aan de Centrale Kerkenraad van de Nederlandse Hervormde Gemeente tegen het eenzijdig gebruik van de gerestaureerde St. Stevenskerk. In de brief kwamen zij tot voorstellen voor een universeler gebruik van de kerkruimte, zoals voor Vierdaagseslapers, voor daklozen, voor concerten van Johnny Hoes en The Cats, voor volkstoneel, tv-kijken en hondenshows. Het gebruik van het gebouw uitsluitend als godshuis vonden de schrijvers asociaal: de restauratie had negen miljoen gulden overheidsgeld gekost en slechts een zeer klein hervormd deel van de Nijmeegse gemeenschap maakte er gebruik van. Wordt de kerk een tempel voor de elite of een centrum voor 150.000 Nijmegenaren, was de vraag. De Hervormde Gemeente, de eigenaar van de kerk, reageerde zeer gepikeerd.

Het schrijven was toen al zijn hoofdbezigheid. In een aan hem gewijde boekrecensie in De Gelderlander van twee van zijn uitgaven in juli 1970 wordt als belangrijk kenmerk van zijn poëzie en proza de

volzin genoemd. Zijn sublieme taal, zijn rijkdom aan woorden, de overvloed aan beelden, de ironie, de taalperfectie: dit is een schrijver die zich geschoold heeft aan eeuwenoude literaire traditie, aldus recensente Jet Bruinsma. Als dichter maakte hij deel uit van een Nijmeegs/ Arnhemse dichtersgroep waarin ook Hugues C. Boekraad, Josef Bouma, Michel van Nieuwstadt, Jacques Firmin Vogelaar, Koos van Zomeren, Johnny de Selfkicker, Huub Oosterhuis en Daaldreef zaten.

Pé trad met zijn literaire werk ook op. Op 13 januari 1971 leidde hij in vestzaktheater De Trapkes in Breda een - volgens de lokale krant - ‘soort literair-muzikale belevenis’, waarbij hij werd begeleid door de Incredibly Stinking Band v.h. en de Roovers. In dat laatste gezelschap zaten in de herinnering van Jacco Cornelissen onder meer de Nijmeegse popmuzikanten Loek Schrievers, Carel van Rijn en René Oliemuller.

Vanaf 1971 noemde Pé zich ‘beroepsvertaler’. Tussen 1974 en 1976 vertaalde hij in opdracht van Het Publiekstheater Griekse tragedies. Voor de Haagse Comedie en voor het Zuidelijke Toneel Globe zette hij moderne Engelse stukken om naar het Nederlands. Maar het liefst vertaalde hij Shakespeare: *Measure for Measure* (*Leer om Leer*), *Julius Caesar* en *As You Like It* (*Naar 't u lijkt*). Beroepsvertaler Hawinkels wierp zich op boeken van Herman Hesse, Aldous Huxley, Friedrich Nietzsche en een aantal werken van Thomas Mann, van wie hij voor zijn vierentwintigste al het complete oeuvre had gelezen. Ook van Bertold Brecht, Sir Arthur Conan Doyle, en klassieken van Euripides en Sophokles verschenen vertalingen van zijn hand. Het niet toekennening 1977 van de Marinus Nijhoff-vertaalprijs aan Hawinkels voor de vertaling van Thomas Mann's *De Toverberg* leidt ook vandaag nog tot veel discussie en controverse. In 1988 verscheen bij uitgeverij De Stiel zijn *Verzamelde gedichten*, die door literatuurkenner en publicist Ben van Melick werden betiteld als poëzie tussen levensdrift en wanhoop, passend bij een modern dichter bij uitstek.

Jazz

Gedurende ruim een decennium was zijn grootste liefde misschien wel jazzmuziek. Daar wist Pé Hawinkels onnoemelijk veel van. Hij was groot liefhebber van onder andere John Coltrane en de beroemde Blue Note-jazzsingles. Al tijdens de middelbare schoolperiode (1954-1960) schreef hij in het schoolblad *Binden en Bouwen* van het St. Bernardinuscollege in

Heerlen opvallende artikelen over jazz. Frits Robeerst, een klasgenoot van de middelbare school, schreef in *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?*, een kruising tussen biografie en vriendenboek, over Hawinkels: ‘Wat mij wel intrigeerde, was het feit dat die Hawinkels belangstelling had voor jazz. Ik was erg geïnteresseerd in rock 'n' roll. Pé zeer zeker ook, zoals wij bijna allemaal trouwens, maar dat jazz-gefluit van hem tijdens de pauzes bij de fietsenstalling gaf hem weer iets aparts. Het waren bijvoorbeeld de nagefloten beginmaten van *Moanin*', later in de Nijmeegse straten ons herkenningsmelodietje.’

In januari 1965 werd hij jazzcriticus voor het opinieweekblad *De Nieuwe Linie*, en publiceerde hij in dat eerste jaar bijna twintig artikelen over onder meer Coltrane, Monk, Nina Simone, Ella Fitzgerald, Oscar Peterson en het Modern Jazz Quartet. Daarnaast schreef hij ook over het Belgische jazzfestival Comblain-la-Tour, waar hij naar toe was geweest met Willem Breuker en Bert Vuijsje. Het jaar erna waren er weer zo'n twintig artikelen van zijn hand, onder andere over de jazzfestivals in Roermond en het Belgische Bilzen, en veel plaatbesprekingen. En hij schreef over Pierre Courbois, die hij op het jazzfestival van Hammerveld had ontmoet en met wie hij later optrad tijdens radiovoordrachten van door hem vertaalde Bijbelteksten. De volgende jaren nam zijn productie in *De Nieuwe Linie* iets af, maar hij kwam nog wel met mooie verhalen over Ornette Coleman, Arnhem als jazzstad, Newport Festival Europe en Count Basie.

In 1966 ging Pé ook voor *Jazzwereld* werken, het Nederlandse jazztijdschrift. Zijn eerste verhaal was een lang stuk onder de titel Magiërs en Mystici. In 1967 publiceerde hij een lang verhaal over zijn held John Coltrane onder de titel *Meditations.* Verder recenseerde hij de jaren erna de platen Free Music One en Two van het Free Music Quartet van Pierre Courbois, en albums en optredens van Miles Davis, Willem Breuker, Ronald Kirk, de Gunter Hampel Group en Misha Mengelberg. Merkwaardigerwijs schreef hij in het *Nijmeegs Universiteitsblad*, waar hij redactiesecretaris van was en vele tientallen bijdragen in schreef, nauwelijks over jazz. Pé schreef ook voor lp's van verschillende muziekgroepen de hoestekst, zoals voor het Quintet Boy Raaymakers in 1974 voor hun naamloze album.

Hawinkels' biografie/vriendenboek *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* kwam tot 748 literaire bijdragen - in boekvorm, als tijdschriftpublicatie of platentekst - die hij had nagelaten. In datzelfde boek werd ook uitvoerig stilgestaan bij zijn artikelen over jazzmuziek en de betekenis van hem als jazzrecensent in Nederland. Daar werd nogal verschillend over gedacht.

Rudy Koopmans, socioloog en jazzcriticus van de *Volkskrant*, vond dat Pé eigenlijk ‘geen kaas had gegeten’ van jazz, zoals hij het uitdrukte. Ze zaten samen in de jury voor de Wessel Ilcken-prijs, de Nederlandse jazzprijs. Koopmans had een voorkeur voor slagwerker Bennink en Hawinkels voor drummer Pierre Courbois. Hij vond Bennink maar een charlatan. Koopmans over Pé: ‘Iemand die Bennink een charlatan vindt heeft naar mijn mening niet een ander, maar helemaal geen idee van geïmproviseerde muziek. Ik vond mijn mening daarna vele malen bevestigd door de platenrecensies en andere stukken die hij schreef voor het roemruchte tweemaandelijkse tijdschrift *Jazzwereld*.’ Pé liep boos weg uit de jury, hij vond dat hij als niet-Randstedeling niet serieus werd genomen.

Pierre Courbois kon dat laatste bevestigen: ‘Als Pé dat gekonkel, gefoezel, handjeklap en noem maar op van onder andere de hoofdstedelijke jazz-scene bespeurde, werd hij er kotsmisselijk van.’ Volgens Pierre was Pé uitzonderlijk goed geïnformeerd over de ontwikkelingen in jazzland, via platen en radioprogramma's, maar ook door het bezoeken van jazzfestivals, zoals Hammerveld-Roermond, waar hij op de bromfiets vanuit zijn ouderlijk huis in Hoensbroek naar toe reed. Pé was ook een van de eersten die het ontstaan van de free jazz in Nederland in de gaten had, omdat die zich afspeelde vlak onder zijn neus in Nijmegen en omgeving, de Stella Jazz Kelder. Pé was volgens Pierre ook een van de eersten die de jazzrock van Association PC op haar waarde wist te schatten. Over hun gezamenlijke muziekopvattingen zei hij: ‘En we zochten beiden iets in de muziek wat je de koude rillingen bezorgt, maar niet op een goedkope manier, [...] op een bijna mystieke manier.’

Ben Boersema nam het volledige jazzoeuvre van Pé in *De Nieuwe Linie* en *Jazzwereld* door en kwam met een opzienbarende conclusie. Enerzijds zag hij dat Hawinkels eisen stelde aan de jazzcriticus met name wat betreft de verstaanbaarheid voor de lezer en daarom andere jazzcritici kapittelde voor hun voor niet-ingewijden afstotend taalgebruik. Maar Hawinkels zondigde tegen zijn eigen regels, aldus Boersema. Hij gebruikte vaak een taal die alleen begrijpelijk was voor gelijkgezinde jazzfanaten, maar tegenstanders irriteerde en buitenstaanders juist geheel van jazz vervreemdde. Met name het taalgebruik in *Jazzwereld* was vaak badinerend, snerend, snijdend, zuur, afbrekend en op de persoon gericht (‘de trekzalfmuziek van het Loosdrechtse didactische trio van Pim Jacobs en Rita Reys’) Daarnaast zag hij bij Pé een zoektocht om jazz geaccepteerd te krijgen. Niet als muziekstroming voor een massaal publiek, want juist de

uitzonderingspositie maakte haar sterk. Pé zag jazz als een volwaardige eigentijdse vorm van muzikale expressie.

Volgens Bert Vuijsje kenmerkten de jazzrecensies van Pé zich door eruditie, Bourgondische charme, spiritualiteit, breedheid en openheid van visie. Hij had de sierlijkste jazzstijl van alle jazzcritici, inzicht in jazzontwikkelingen en polemisch talent. In *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* heeft Bert Vuijsje een viertal grote artikelen van Pé opgenomen die kenmerkend en representatief waren voor zijn recensentschap: over John Coltrane, Miles Davis, Han Bennink en de rockjazz van Weather Report. In twee van die artikelen liet hij zien dat hij lyrisch kon zijn over jazzmuzikanten, maar ook dat hij het geven van ongezouten kritiek niet uit de weg ging. Onder de titel De Bach van de Jazz beschrijft Pé het album *A Love Supreme* van Coltrane. Hij benoemde het als een hoogtepunt in het werk van Coltrane en zag Coltrane als het grootste genie van de twintigste eeuw. Onsterfelijk mooie muziek, mystieke religie, muziek die instaat voor de schoonheid, de juistheid van alles wat er in en buiten ons bestaat. Kortom, van een goddelijke dimensie. In het artikel Han Bennink Solo werd de solo-elpee van percussionist Han Bennink van een flinke kritische noot voorzien. Pé was sowieso niet echt onder de indruk van Bennink als begeleidend drummer, maar vond de solo-optredens volstrekt waardeloze flauwekul. ‘Het zijn allemaal geluiden die in het beste geval ergens aan doen denken: aan hagel op een ouderwetse vuilnisbak, een zeeolifant met tuberculose in het allerlaatste stadium, een nokkenas die uit de lagers slingert, een leeglopende zwanenhals of een vertraagde tandartsboor.’ Volgens Pé was er geen enkele structuur in te ontdekken en dat was volgens hem wel een belangrijk kenmerk van muziek. Verder: ‘Wat ik wel denk is, dat hij zo rigoureus heeft willen vermijden iets te maken wat al eerder gemaakt is, dat hij niets heeft overgehouden.’

Had Pé nou verstand van jazz of niet? In elk geval had hij een eigen geluid, anders dan jazz-critici zoals Hans Dulfer, Martin Schouten, Rudy Koopmans en Bert Vuijsje. Vast staat in elk geval dat hij al vanaf de middelbare school met jazz bezig was en een geweldige verzameling jazz-lp's bezat, waar hij ook veel naar luisterde. Veel platen werden hem door platen-maatschappijen opgestuurd, omdat die zijn oordeel wel op prijs stelden.

Op 16 augustus 1977 overleed Pé Hawinkels achter zijn bureau in de Mr. Frankenstraat 82 te Nijmegen aan een hartstilstand. Pas enige dagen later werd hij door huisgenoten gevonden, niemand had hem gemist. Hij was wel eens vaker een aantal dagen weg, zo wisten vrienden. Nijmegen heeft Pé uiteindelijk geëerd door in de Nijmeegse

wijk Neerbosch een straat naar hem te vernoemen. De Pé Hawinkelsstraat ligt tussen de Godfried Bomansstraat en de Nesciostraat.

Nijmeegse Nieuwigheden

Op 29 januari is in het gebouw van de Studentenvereniging Diogenes uit Nijmegen het *Free Music 4-tet* van *Pierre Courbois* opgetreden samen met een respectabel aantal strijkers, die zichzelf betitelden als „leden van het Nijmeegse Studenten Orkest", een organisatie waarvan de gemiddelde Nijmegenaar anders uiterst weinig hoort. Courbois *cum suis* mogen op enige ervaring bogen op het stuk van samenwerking met min of meer contemporaine musici en/of orkesten: ze hebben, naar ik meen voor een of ander religieus merk, eens een keer een plaat gemaakt met de Duitse organist *Oscar Back*, en zijn ook wel eens opgetreden, geheel uitgeschreven partijen ten gehore brengend, met het *Fries Filharmonisch Orkest* onder leiding van een of andere *Ketting*.

In tegenstelling tot dat concert stond het optreden in Nijmegen veel meer in het teken van de collectieve improvisatie, dus ook wat de strijkers betreft. Die oriënteerden zich, onder aanvoering van de als „primas" optredende eerste violist, op een grafische figuur die op een blad voor hun collectieve neus was opgesteld. De leden van het 4-tet voegden daar met de nodige virtuositeit c.q. ferventie het een en ander aan bovenbouw aan toe.

Ik persoonlijk ben niet zo'n voorstander van alles wat aan „third-stream" doet denken, en als je een aantal getalenteerde amateur strijkers samenbrengt met een viertal geanimeerde free-jazz-musici, dan kun je hoog of laag springen, maar het resultaat zal aan third stream doen denken. Je kunt die jongens en meisjes van goeden huize met nog zo veel klem confronteren met het imperatief van de maximale vrijheid aan de hand van een paar minimale gegevens, *Dimitri Shostakowitsch* ligt onvermijdelijk op de loer. Maar afgezien daarvan, dat krijg je natuurlijk altijd, moet ik zeggen dat ik deze poging om weer eens twee uiteenlopende idiomen met elkaar te verzoenen best wel onderhoudend vond. Als je een crescendo aangeeft of een mars en verder maar alles op zijn beloop laat, dan krijg je in het beste geval een soort abstract crescendo, los van allerlei anders ook vaststaande elementen als harmonie, tempo, melodiek enzovoorts, en zoiets bevalt me wel.

Ik zou er als ik goeie zin had wel eens een parallel in kunnen opmerken met de conclusies van de moderne linguistiek, waar men tot het inzicht begint te komen dat woorden afgezien van hun inhoud en hun gevoelswaarde ook een element in zich bevatten van werkzaamheid als signaal, als structureel element in een taalgeheel dat zich van de op het eerste gezicht letterlijk te noemen informatie vrij weinig aantrekt, tenzij op een manier die wel een eindje afstaat van wat met betrekking daartoe doorgaans wordt aangenomen. Toegepast op de muziek zou je dan krijgen dat het crescendo of de mars een soort waarde kan worden toegekend op zichzelf, en dat de melodie en alle andere vormen van muzikale informatie aan het toeval worden overgelaten, naar het tweede plan gedrongen. En dat was tenslotte, afgezien van alle tekortkomingen als gevolg van allerlei determinaties, wat het Free Music 4-tet en de Nijmeegse strijkers probeerden.

PE HAWINKELS

Nijmeegse Nieuwigheden

Op 29 januari is in het gebouw van de Studentenvereniging Diogenes uit Nijmegen het *Free Music 4-tet* van *Pierre Courbois* opgetreden samen met een respectabel aantal strijkers, die zichzelf betitelden als 'leden van het Nijmeegse Studenten Orkest', een organisatie waarvan de gemiddelde Nijmegenaar anders uiterst weinig hoort. Courbois *cum suis* mogen op enige ervaring bogen op het stuk van samenwerking met min of meer contemporaine musici en/of orkesten: ze hebben, naar ik meen voor een of ander religieus merk, eens een keer een plaat gemaakt met de Duitse organist *Oscar Back*, en zijn ook wel eens opgetreden, geheel uitgeschreven partijen ten gehore brengend, met het *Fries Filharmonisch Orkest* onder leiding van een of andere *Ketting*.

In tegenstelling tot dat concert stond het optreden in Nijmegen veel meer in het teken van de collectieve improvisatie, dus ook wat de strijkers betreft, Die oriënteerden zich, onder aanvoering van de als 'primas' optredende eerste violist, op een grafische figuur die op een blad voor hun collectieve neus was opgesteld. De leden van het 4-tet voegden daar met de nodige virtuositeit c.q. ferventie het een en ander aan bovenbouw aan toe.

Ik persoonlijk ben niet zo'n voorstander van alles wat aan 'third-stream' doet denken, en als je een aantal getalenteerde amateur strijkers samenbrengt met een viertal geanimeerde free-jazz-musici, dan kun je hoog of laag springen, maar het resultaat zal aan third stream doen denken. Je kunt die jongens en meisjes van goeden huize met nog zo veel klem confronteren met het imperatief van de maximale vrijheid aan de hand van een paar minimale gegevens, *Dimitri Shostakowitsch* ligt onvermijdelijk op de loer. Maar afgezien daarvan, dat krijg je natuurtijk altijd, moet ik zeggen dat ik deze poging om weer eens twee uiteenlopende idiomen met elkaar te verzoenen best wel onderhoudend vond. Als je een crescendo aangeeft of een mars en verder maar alles op zijn beloop laat, dan krijg je in het beste geval een soort abstract crescendo, los van allerlei anders ook vaststaande elementen als harmonie, tempo, melodiek enzovoorts, en zoiets bevalt me wel.

Ik zou er als ik goeie zin had wel eens een parallel in kunnen opmerken met de conclusies van de moderne linguistiek, waar men tot het inzicht begint te komen dat woorden afgezien van hun inhoud en hun gevoelswaarde ook een element in zich bevatten van werkzaamheid als signaal, als structureel element in een taalgeheel dat zich van de op het

eerste gezicht letterlijk te noemen informatie vrij weinig aantrekt, tenzij op een manier die wel een eindje afstaat van wat met betrekking daartoe doorgaans wordt aangenomen. Toegepast op de muziek zou je dan krijgen dat het crescendo of de mars een soort waarde kan worden toegekend op zichzelf, en dat de melodie en alle andere vormen van muzikale informatie aan het toeval worden overgelaten, naar het tweede plan gedrongen. En dat was tenslotte, afgezien van alle tekortkomingen als gevolg van allerlei determinaties, wat het Free Music 4-tet en de Nijmeegse strijkers probeerden.

PÉ HAWINKELS

Oninteressante Nina

Er is eigenlijk nauwelijks nog een aanleiding om in Jazzwereld over Nina Simone te schrijven. Werd deze zangeres vroeger nog wel eens bij tijd en frisse gelegenheid als „jazz-zangeres" geafficheerd, tegenwoordig doet zij onder het misplaatste etiket „High Priestess of Soul" een gooi naar een steeds hogere bankrekening. Met soul heeft haar werk overigens even weinig te maken als dat van Mahalia Jackson of Hendrik Belafonte, — die dan nog allebei verre boven deze crooner te prefereren zijn. Alleen, — bij vorige concerten was er nog aanleiding mevrouw Simone nauwlettend in het oog te houden, daar zij op basis van haar zogenaamde occupatie met de strijd tegen discriminatie in haar concerten niet zelden een sfeer van ongeremde communicatie wist op te roepen. Waakzaamheid was geboden: haar glamourengagement werkte, vonden velen, zij het weinigen, averechts.

Ook op het concert dat zij vrijdagnacht 14 maart in het A'damse Concertgebouw gaf, vond aankondiger Michiel de Ruyter het nog nodig vooral de woorden „Black Power" te laten vallen. Welnu, daarvan kwam alleen in zoverre iets terecht dat de blanke bassist van Nina's kwartet voortdurend met de rug naar haar en de rest toe speelde. Voor de rest had deze muziek zelfs uiterst weinig power van welke aard dan ook, laat staan zwarte. Nina Simone heeft, waarschijnlijk naar aanleiding van haar recente successen in het tophit- en musicalwezen, het engagement resoluut overboord gekieperd, en zingt nu alleen nog maar vrijblijvende deuntjes, die door de matig gewiekste muzikanten in de geijkte Kerststeer begeleid worden. Orgeltje, triltertje, roffeltje, boem. Men kan zich in ernst afvragen waarom iemand als Nina Simone niet in staat is een beter kwartet te formeren, — al was dit al iets draagliiker dan wat zij vorig jaar bij zich had.

Verder is er eigenlijk niets te vertellen. Het optreden van Nina Simone is onschuldig geworden, dus oninteressant, want haar stem en muzikaliteit op zichzelf zijn de moeite van een tocht naar de muziektempel niet waard. Zij zingt haar tophits matig, en als zij af en toe onverwachts eens een goele stoot op haar stem geeft, schrikt zij er zelf van, roept iets als „oh yeah", en valt weer terug in de dreun. Misschien verdient nog vermelding dat zij voor het eerst een backing-group van twee zangeressen bij zich had, matige chicks met dunne stemmetjes, en dat zij twee nummers van Bob Dylan zong — „The Times They Are A 'Changing" en „I shall be released" — het lijkt wel of zij een hekel aan die jongen heeft.

PÉ HAWINKELS

Oninteressante Nina

Er is eigenlijk nauwelijks nog een aanleiding om in Jazzwereld over Nina Simone te schrijven. Werd deze zangeres vroeger nog wel eens bij tijd en frisse gelegenheid als ‘jazz-zangeres’ geafficheerd, tegenwoordig doet zij onder het misplaatste etiket ‘High Priestess of Soul’ een gooi naar een steeds hogere bankrekening. Met soul heel! haar werk overîgens even weinig te maken als dat van Mahalia Jackson of Hendrik Belafonte, - die dan nog allebei verre boven deze crooner te prefereren zijn. Alleen, - bij vorige concerten was er nog aanleiding mevrouw Simone nauwlettend in het oog te houden, daar zij op basís van haar zogenaamde occupatie met de strijd tegen discriminatie in haar concerten niet zelden een sfeer van ongeremde communicatie wist op te roepen. Waakzaamheid was geboden: haar glamourengagement werkte, vonden velen, zij het weinigen, averechts.

Ook op het concert dat zij vrijdagnacht 14 maart in het A'damse Concertgebouw gaf, vond aankondiger Michiel de Ruyter het nog nodig vooral de woorden ‘Black Power’ te laten vallen. Welnu, daarvan kwam alleen in zoverre iets terecht dat de blanke bassist van Nina's kwartet voortdurend met de rug naar haar en de rest toe speelde. Voor de rest had deze muziek zelfs uiterst weinig power van welke aard dan ook, laat staan zwarte. Nino Simone heeft, waarschijnlijk naar aanleiding van haar recente successen in het tophit- en musicalwezen, het engagement resoluut overboord gekieperd, en zingt nu alleen nog maar vrijblijvende deuntjes, die door de matig gewiekste muzikanten in de geijkte Kerstsfeer begeleid werden. Orgeltje, trillertje, roffeltje, boem. Men kan zich in ernst afvragen waarom iemand als Nina Simone niet in staat is een beter kwartet te formeren, - al was dit al iets draaglijker dan wat zij vorig jaar bij zich had.

Verder is er eigenlijk niets te vertellen. Het optreden van Nina Simone is onschuldig geworden, dus oninteressant, want haar stem en muzikaliteit op zichzelf zijn de moeite van een tocht naar de muziektempel niet waard. Zij zingt haar tophits matig, en als zij af en toe onverwachts eens een goeie stoot op haar stem geeft, schrikt zij er zelf van, roept iets als ‘oh yeah’, en valt weer terug in de dreun. Misschien verdient nog vermelding dat zij voor het eerst een backing-group van twee zangeressen bij zich had, matige chicks met dunne stemmetjes, en dat zij twee nummers van Bob Dylan zong - ‘The Times They Are A Changing’ en ‘I shall be released’ - het lijkt wel of zij een hekel aan

jongen heeft.

PÉ HAWINKELS

ASSOCIATION PC

„Erna Morena"

Frau Theunissen's Kegel - Erna Morena: a) Space Erna, b) Erna in India, c) Erna Audi Maximal, d) Only Grass in my Stomach, e) Schnoor 8

Toto Blanke (gtr), Jasper van 't Hoff (p, org), Siggi Busch (b, bgtr), Pierre Courbois (drs), Karl H. Wiberny (altki, as, ts).

BASF/MPS 2121542 3 (stereo) / 21,—

★ ★ ★ ★

De eerste BASF-plaat van Association heb ik indertijd vrij uitvoerig besproken (JW 39). *Erna Morena* is een live-plaat, opgenomen op 25 april 1972 in Freiburg. De groep heeft nog dezelfde samenstelling, al werkt er een gastsolist mee, en de stukken die gespeeld worden zijn, getuige bijvoorbeeld het hernieuwd opduiken van de mysterieuze mevrouw Theunissen, ditmaal vergezeld van „*Kegel*" (losse koters, zouden wij zeggen), nauw verwant aan het materiaal op *Sun Rotation*. Op achtergronden, formules en individuele capaciteiten in te gaan is dus vrij overbodig - wat ik daarover te vertellen heb, kan de eventuele belangstellende negaan in zijn stapel oude JW-nummers. Al moet ik hier meteen bijvoegen, dat gitarist *Toto Blanke* mij live een stuk meer weet te overtuigen dan op de studio-elpee het geval was. Zowel de percussieve *(Sonny Sharrock)* als de meer conventionele elementen van zijn instrumentbehandeling komen beter uit de verf en in de groef. De gastsolist is een uiterst capabele Duitser, die zich heel behoorlijk waar weet te maken tegen de achtergrond van eventuele herinneringen aan of vergelijkingen met zijn collega's in het rock-jazz-idioom.

Het enige bezwaar, dat ik indertijd tegen *Sun Rotation* had, het wat gesoigneerde, gladde van de muziek, wordt door deze live-uitvoering behoorlijk ondervangen. Vooral de messcherp spelende Courbois demonstreert hoorbaar dat het hem er nog steeds om te doen is van moment tot moment naar beste kunnen creatief te zijn, en dat geacheveerdheid, arrivé-schap wat hem betreft niet gauw een kans zullen krijgen. Het enige wat mij aan zijn tegenwoordige spel blijft storen is het sobere arsenaal aan klankmogelijkheden dat hij benut. Ik vind dat iemand die ritmisch en technisch zo veelzijdig is juist de aangewezen persoon is om eens met wat meer trommels en bekkens, al was het maar met wat meer verschillende stokken, te gaan werken. Dit bezwaar, tegen een klankkleur die zo consequent wordt vastgehouden en doorgetrokken dat het gevaar van monotonie de kop opsteekt, geldt trouwens voor de muziek in haar geheel Maar juist op deze live-elpee is er verder afwisseling genoeg: geliefde maatsoorten als $3^{3}/_{4}$ staan naast „vrije" passages, collectieven gaan naadloos over in solo's en tussen de polen jazz en rock komt het voortdurend in beide richtingen tot verrassende ontladingen.

Association had op 25-4-'72 veel van een *Soft Machine*, waarvan de leden konden spelen. Voor zover ik weet is er na Miles Davis en de Weather Report van de tweede elpee geen enkele groep ter wereld die de rock-jazz uitgangspunten zo origineel en vruchtbaar gebruikt.

Po H.

Association PC

‘Erna Morena’

Frau Theunissen's Kegel - Erna Morena: a) Space Erna, b) Erna in India, c) Erna Audi Maximal, d) Only Grass in my Stomach, e) Schnoor 8

Toto Blanke (gtr), Jasper van 't Hoff (p. org), Siggl Busch (b. bgtr), Pierre Courbois (drs), Karl H. Wiberny (altkl, as. ts).

BASF/MPS 2121542 3 (stereo) *f* **21,-**

* * * *

De eerste BASF-plaat van Association heb ik indertijd vrij uitvoerig besproken (JW 39). *Erna Morena* is een live-plaat, opgenomen op 25 april 1972 in Freiburg. De groep heeft nog dezelfde samenstelling, al werkt er een gastsolist mee, en de stukken die gespeeld worden zijn, getuige bijvoorbeeld het hernieuwd opduiken van de mysterieuze mevrouw Theunissen, ditmaal vergezeld van ‘*Kegel*’ (losse koters, zouden wij zeggen), nauw verwant aan het materiaal op *Sun Rotation.* Op achtergronden, formules en individuele capaciteiten in te gaan is dus vrij overbodig - wat ik daarover te vertellen heb, kan de eventuele belangstellende nagaan in zijn stapel oude JW-nummers. Al moet ik hier meteen bijvoegen, dat gitarist *Toto Blanke* mij live een stuk meer weet te overtuigen dan op de studio-elpee het geval was. Zowel de percussieve *(Sonny Sharrock)* als de meer conventionele elementen van zijn instrumentbehandeling komen beter uit de verf en in de groef. De gastsolist is een uiterst capabele Duitser, die zich heel behoorlijk waar weet te maken tegen de achtergrond van eventuele herinneringen aan of vergelijkingen met zijn collega's in het rock-jazz-idioom.

Het enige bezwaar, dat ik indertijd tegen *Sun Rotation* had, het wat gesoigneerde, gladde van de muziek, wordt door deze live-uitvoering behoorlijk ondervangen. Vooral de messcherp spelende Courbois demonstreert hoorbaar dat het hem er nog steeds om te doen is van moment tot moment naar beste kunnen creatief te zijn, en dat geacheveerdheid, arrivé-schap wat hem betreft niet gauw een kans zullen krijgen. Het enige wat mij aan zijn tegenwoordige spel blijft storen is het sobere arsenaal aan klankmogelijkheden dat hij benut. Ik vind dat iemand die ritmisch en technisch zo veelzijdig is juist de aangewezen persoon is om eens met wat meer trommels en bekkens, al was het maar met wat meer verschillende stokken, te gaan werken. Dit bezwaar, tegen een klankkleur die zo consequent wordt vastgehouden en doorgetrokken dat het gevaar van monotonie de kop opsteekt, geldt trouwens voor de

muziek in haar geheel Maar juist op deze live-elpee is er verder afwisseling genoeg: geliefde maatsoorten als 3½/4 staan naast ‘vrije’ passages, collectieven gaan naadloos over in solo's en tussen de polen jazz en rock komt het voortdurend in beide richtingen tot verrassende ontladingen.

Association had op 25-4-'72 veel van een *Soft Machine*, waarvan de leden konden *spelen.* Voor zover ik weet is er na Miles Davis en de Weather Report van de tweede elpee geen enkele groep ter wereld die de rock-jazz uitgangspunten zo origineel en vruchtbaar gebruikt.

Pé H.

Eric Dolphy is dood

30 juni 1964

Van tussen de tenen van de wereldstad –
de zwartste hoeken, grote nagel, schoot
er, spastisch krampend haast, iets op: van zilver,
'n kogeltje, een druppel kwik, een balletje in 'n gok-
automaat, dat 't verdomt de goede kant op, omlaag, te vallen.
Het blikkende, stuikende, viel omhoog, werkte zich de hoogte in,
als een bliksemsnelle bloem, naar de blauwte rond de zon,
als een groteske leeuwerik, en stond toen daar,
organisch geval, te kwetteren, schreeuwde, dreinde
kraaide dat 't niet mooi meer was, gierde, alsof ... waarom ... (opgenomen)
jongen als de zonneschijn, die door autospiegeltjes
met messteken omhoog gejaagd wordt langs de donkerte,
't grafzwarte zwijgen van de gevels – en dan,
en dan enkele ogenblikken, lieve ogenblikken van
metaphysisch kokhalzen.
Mijn hart, ach, mijn hart,
warm kloppend, een muis in de hand
van steden, vars zeeën en continenten – maar
verwaarloosd als een vat port, o mijn hart,
och mijn wezen, mijn breken, ach mijn god.

2 juli 1964

Eric Dolphy is dood

30 juni 1964

Van tussen de tenen van de wereldstad -
de zwartste hoeken, grote nagel, schoot
er, spastisch krampend haast, iets op: van zilver,
'n kogeltje, een druppel kwik, een balletje in 'n gok-
automaat, dat 't verdomt de goede kont op, omlaag, te vallen.
Het blikkende, stuiterde, viél omhoog, werkte zich de hoogte in,
als een bliksemsnelle bloem, naar de blauwte rond de zon,
als een groteske leeuwerik, en stond toen daar,
organisch geval, te kwetteren, schreeuwde, dreinde
kraaide dat 't niet mooi meer was, gierde, alsof... waarom...
Opgeschoten
jongen als de zonneschijn, die door autospiegeltjes
met messteken omhoog gejaagd wordt langs de donkerte,
't grafzwarte zwijgen van de gevels - en dan,
en dan enkele ogenblikken, lieve ogenblikken van
metaphysisch kokhalzen.
Mijn hart, ach, mijn hart,
warm kloppend, een mus in de hand
van steden, van zeeën en continenten - maar
vewaarlijk als een vat port, o mijn hart,
och mijn wesen, mijn breken, ach mijn god.

2 juli 1964

Eregalerij
- Pienie Zwitserlood

What kind of house is this,
he said, where I have come to roam?
It's not a house, said Judas Priest
It's not a house, it's a home

In Pé's spitse, penibele handschrift hing deze tekst van Bob Dylan een tijdlang op de deur van zijn kamer aan de Mr. Franckenstraat. Pé had een goed taalgeheugen, en citaten kwamen vaak goed van pas. Daarover later meer.

Pé en ik zijn dorpsgenoten, we komen uit Hoensbroek, in 'het wormvormig aanhangsel dat Limburg heet' (Diabolo 'Accent en centralisme'). We kenden elkaar niet toen we daar woonden, ik was elf toen Pé eindexamen deed en naar Nijmegen ging. Wel zijn broer Koos, die aan de voorbereidende klas lesgaf en die ik samen met mijn vriendin Vera met kinderlijke verve adoreerde. Wat liepen we toch vaak door de Mgr. Lebouillestraat in de hoop een glimp op te vangen van Koos. Ik hoop dat hij het nooit heeft gemerkt. Zoals *tout Hoensbroek* ging ook ik in Nijmegen studeren - aanvankelijk Nederlands. Mijn eerste ontmoeting met Pé moet in 1968 zijn geweest. Ik kende hem natuurlijk uit verhalen, zijn stukjes in het *NUB* en *De Nieuwe Linie.* Van Nijmegen naar Hoensbroek met de trein, in Sittard overstappen op de bus. Een tas met vuile was zeulend, botste ik bovenaan de stationstrap tegen een slanke donkerharige man: Pé.

Vrienden bij elkaar: (met de klok mee) Mieke van Hulsel, Pé Hawinkels, Pienie Zwitserlood, Theo Melis, Elzo Dibbets en Marianne Janssen

‘Ha, het Zwitserloodje’, zei hij, hielp me de vuile handdoeken bijeenrapen. En weg was hij. Ik was verbaasd dat Pé me kende, maar met zo'n achternaam... iedereen in de westelijke mijnstreek had wel les gehad van mijn vader of mijn oom.

Misschien had hij me ook in een Nijmeegs café gezien. Eind jaren zestig ging ik vaak dansen in Extase, met de twee Maaikes - bij Maaike S. woonde ik in huis. Maaike H. was toen de vriendin van Pé, met haar heb ik geweldig veel schik gehad, we hebben nog steeds af en toe contact. In ultrakorte rokjes en streepjestruitjes dansten we de sterren van de hemel. In-A-Gadda-Da-Vida, van Iron Butterfly - goed om op te dansen, verder niet mijn muziek. ‘I got my eyes on you sugar, cause you dance so good’ (uit Carol, van de Rolling Stones) - weer zo'n typisch Pé-citaat, arrogant grijnzend met zijn wat scheve tandjes ten gehore gebracht. Hij zat graag met een tequila vanaf de barkruk toe te kijken. Vaak gingen we later naar Pé's kamer, waar je ogen te kort kwam. Overal boeken, foto's, knipsels, langspeelplaten, zijn werkplek, een paar stoelen, een smal bed, en een prima geluidsinstallatie (een Sansui AU555 versterker - ik had er toen verstand van). Muziek luisteren - Stones, rock, reggae, Ry Cooder, later ook Herman Brood - luidkeels meezingend als het even kon. Liever

niet bij Bob Dylan, hoewel we alle teksten van buiten kenden - en nu nog. Als het hem te druk was, zette Pé Bach of Haydn op, dan werd zijn kamer snel leger. En de avonden met live muziek, met Loetje, Carel of Johan op de gitaar, met mondharmonica's en trommels. Altijd had wel iemand aan drank gedacht, en er werd vaak geblowd. Gezellig was ook het biljarten bij 'oude Pierre' in café Markzicht, waar ik vaak de score bijhield omdat ik niet speelde, met Elzo, Theo, Mieke, Marianne. Er waaide altijd wat volk aan, Jacco en Marijke, Frits en Miep, aan de grote tafel werd over van alles gesproken, over muziek, mensen, stadsnieuws, kunst en literatuur. Soms was er daarna soep bij de oma van Jacco, die op luttele vierkante meters een invasie van jongelui gastvrij ontving. En dan waren er de feestjes bij Elzo en Marianne, bij Ad en Gertie, die wat ruimer woonden. De destijdse drank heeft zijn tol geëist aan het geheugen, details zijn verloren, maar de emotionele kant blijft overeind. Het was zeer gezellig.

Ik studeerde intussen psychologie - wat Pé een frons ontlokte - maar kreeg toch af en toe wat werk toegeschoven, zoals het corrigeren van drukproeven. Ik herinner me 'Narziss en Goldmund' van Hermann Hesse, knap vertaald maar 'not my cup of tea'. Hij vond dat ik een goed taalgevoel had, we hadden het vaak over literatuur, ik las ook veel Duits en Engels. En ik had alles gelezen van Vestdijk, dat schept een band. Ik heb nog steeds de tweedelige 'Dikke van Dale', die ik in 1970 van Pé cadeau kreeg. In deel 1 lag de rekening van uitgeverij Gooi en Sticht, waarin vermeld dat het verschuldigde bedrag ad *f* 75,50 op het eerstkomende honorarium in mindering gebracht zal worden. Hij vond toch wel dat ik moest weten wat ik kreeg.

Overdag zag je Pé zelden. Hij schepte nooit op over zijn werk, maar zijn grote productie en succes, als schrijver en vertaler, zegt genoeg. Tussen twee projecten maakte hij graag dagtochtjes, de auto in - de Citroën snoek, later de Jaguar - even zwemmen in de Maas, terrasje pakken, wat eten in Kleef. Soms vond je jezelf terug in een Diabolo, als we iets hadden meegemaakt wat Pé noemenswaard vond. Ook nam hij de tijd om op vakantie te gaan; ik vond nog postkaarten uit Arles, Bern, Memphis, Palermo.

De laatste kwam in 1977 uit Portugal. Ik wist dat Pé en Renate op vakantie waren; op 18 augustus ging ik bij Pé langs om eens te horen hoe het was. Er deed niemand open. Pé was toen al dood. Op 27 augustus zat na de begrafenis in Hoensbroek bij mijn ouders het huis vol met Nijmeegse vrienden, er heerste grote verslagenheid. Een week later kocht ik een knalrode racefiets, die ik me niet kon permitteren. Maar wat doet geld ertoe; Pé had gespaard voor een wereldreis die hij nooit meer zou

maken.

Pé is geen moment uit mijn leven verdwenen. Op mijn werkkamer staan zijn foto's, gemaakt door Jan van Teeffelen, in de eregalerij van de oude glorie, tussen mijn andere geliefden, die er niet meer zijn. Ik kijk er elke dag naar.

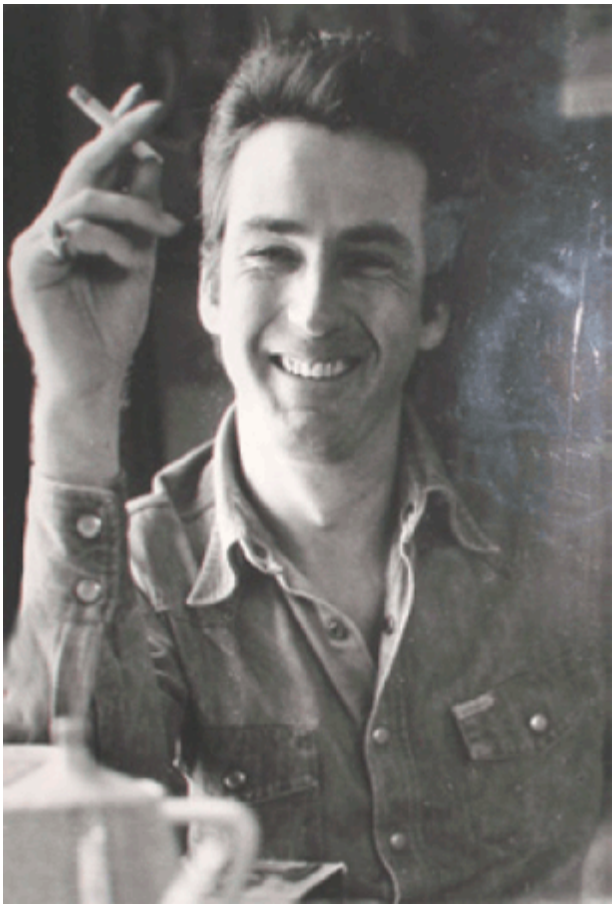

PeHa-suite V
Another Dream
- Carel van Rijn

‘Rond 1975 gaf Pé mij een paar door hem geschreven songteksten, met de vraag of ik deze op muziek zou willen zetten. Ik herinner mij dat ik toen met een van die teksten, getiteld *Time Connotation*, aan de gang ben gegaan, maar kan daar helaas niets meer van terugvinden. De tekst die ik voor deze compositie heb gebruikt, is getiteld *Another Dream* en gaat over een tragisch eindigende liefdesgeschiedenis, waarin hij het leven schetst als een zeer vreemde droom. Ik denk dat hij voor deze tekst geïnspireerd is door de song *The Dream I Had Last Night* van Randy Newman, van wie hij een groot bewonderaar was.’

Carel van Rijn (Nijmegen, 1951) studeerde klassiek gitaar en contrabas aan het conservatorium te Arnhem, waar hij in 1975 afstudeerde. Hij speelde voor, tijdens en na zijn studie in diverse rock- en jazzgroepen met o.a. Loek Schrievers, Boy Raaymakers, Pierre Courbois, Joop van Erven, Guus Tangelder en Bo van de Graaf. In die periode componeerde en arrangeerde hij af en toe stukken voor die betreffende groepen. Sinds 1990 componeert hij regelmatiger, ook voor films en documentaires.
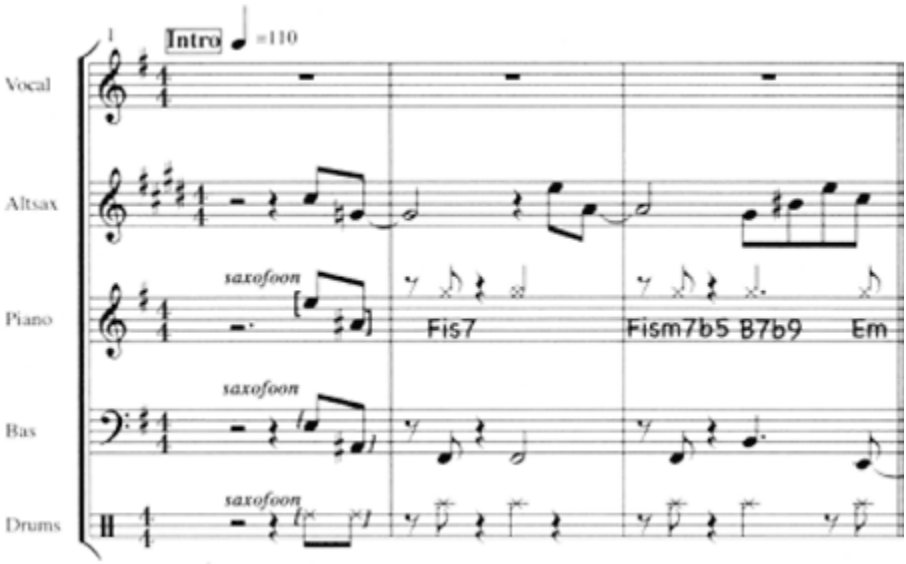
1
Intro
=110
Vocal
Altsax
saxofoon
Piano
Fis7
Fism7b5 B7b9
Em
saxofoon
Bas
saxofoon
Drums

PSYCHOSOMATIC DREAM (Another dream)

I went with my loved one to the sea,
to watch the rising sun.
The surf at my toes kept telling me
that life is just another dream,
so weird because it's real.

She told me she thought about the time
our love would be ~~xhx~~ gone, rest all
she told me that she could not rhyme
that life is just another dream,
so weird because it's real.

The shellfish were lying on the beach,
the waves they made their bed,
the gulls up above me gave a screech,
that life is just another dream,
so weird because it's real.

I'm not alive as I would be,
my life is a living death,
but I am the closest I can be,
for life is just another dream,
so weird because it's real.

She said she would never let me free,
be with me till the end,
my thoughts were always haunting me
with - life is just another dream,
so weird because it's real.

I drove with my Mustang to the sea,
and wept for my true love's death,
the waves in her curls were signings me
that life is just another dream,
so weird because it's real.

I mourned for my loved one by the sea,
not knowing what I had done.
Her broken eyes agreed with me
that life is just another dream,
so weird because it's real.

I went for my loved one to the sea
and watched the setting sun.
The tears in my eyes kept telling me
that life is just another dream,
so weird because it's real.

Psychosomatic Dream (Another dream)

I went with my loved one to the sea,
to watch the rising sun.
The surf at my toes kept telling me
that life is just another dream,
so weird because it's real.

She told me she thought about the time
our love would be all gone,
she told me that she could not rhyme
that life is just another dream,
so weird because it's real.

The shellfish were lying on the beach,
the waves they made their bed,
the gulls up above me gave a screech,
that life is just another dream,
so seird because it's real.

I'm not alive as I would be,
my life is a living death,
but I am the closest I can be,
for life is just another dream,
so weird because it's real.

She said she would never let me free,
be with me till the end,
my thoughts were always haunting me
with - life is just another dream,
so weird because it's real.

I drove with my Mustang to the sea,
and wept for my true love's death,
the waves in her curls were signings me
that life is just another dream,
so weird because it's real.

I mourned for my loved one by the sea,

not knowing what I had done.
Het broken eyes agreed with me
that life is just another dream,
so weird because it's real.

I went for my loved one to the sea
and watched the setting sun.
The tears in my eyes kept telling me
that life is just another dream,
so weird because it's real.

GET LOST

I've chosen the hard way,baby,
I've chosen the hard way to live.
I don't go to the party, baby,
I've got no address to give.

I ain't one of a crowd, my darling,
I don't live my life off a bail.
I have no one to speak for me,darling,
I prefer to stay in my jail.

Get lost, fuck off, get lost,
Get you some cute copper cowbells.
Get lost, fuck off, get lost,
Get you a herd at any cost -
Go suck the juice of someone else.

I have no bunch of substitutes, baby,
I go and you'll be all alone.
I never tried more than I could, baby,
I don't care to be on my own.

I've chosen the hard way, ~~baby~~ darling,
I've chosen the hard way to live.
I've got no stand-ins available, ~~baby~~ darling,
I have no references to give.

(refrein)

Get Lost

I've chosen the hard way, baby,
I've chosen the hard way to live.
I don't go to the party, baby,
I've got no address to give.

I ain't one of a crowd, my darling,
I don't live my life off a bail.
I have no one to speak for me, darling,
I prefer to stay in my jail.

Get lost, fuck off, get lost,
Get you some cute copper cowbells.
Get lost, fuck off, get lost,
Get you a herd at any cost -
Go suck the juice of someone else.

I have no bunch of substitutes, baby,
I go and you'll be all alone.
I never tried more than I could, baby,
I don't care to be on my own.

I've chosen the hard way, darling,
I've chosen the hard way to live.
I've got no stand-ins available, darling,
I have no references to give.

(refrein)

LISA IRIDESCENT TEETH

When the wind is crawling
on my basement floor
and the rats are gnawing
at my chamber door,
when I smell the stench
of my sweatstained sheet
and I watch the French
girl licking my feet,

I long for my long gone golden days,
the sight of you without this haze
and this pain that drains down my face
like rain, this motherfucking pain.

O Lisa iridescent teeth.

When the snow is wetting
my old wooden chair
and the craps are petting
in my pubic hair,
when all my old solicitors
want needles for a pay
and all my brandnew visitors
have spoons to give away,

(refrein)

Damn this cruel december
with days shifting into nights,
I wish I could remember
how you drifted from my sight.
These solitary pleasures
make a strainer of my arms,
you took my precious treasures
away with all your charms.

(refrein)

Lisa Iridescent Teeth

When the wind is crawling
on my basement floor
and the rats are gnawing
at my chamber door,
when I smell the stench
of my sweatstained sheet
and I watch the French
girl licking my feet,

I long for my long gone golden days,
the sight of you without this haze
and this pain that drains down my face
like rain, this motherfucking pain.

O Lisa iridescent teeth.

When the snow is wetting
my old wooden chair
and the craps are petting
in my pubic hair,
when all my old solicitors
want needles for a pay
and all my brandnew visitors
have spoons to give away,

(refrein)

Damn this cruel december
with days shifting into nights,
I wish I could remember
how you drifted from my sight.
These solitary pleasures
make a strainer of my arms,
you took my precious treasures
away with all your charms.

(refrein)

De versierder van Nijmegen

OPEN FORUM

We waren nieuwsgierig geworden want er was een belangrijk boek verschenen. In Nijmeegse kringen werd er veel ophef over gemaakt. Naast de reacties in plaatselijke bladen als Tegenspraak en K.U.-Nieuws besteedde ook de landelijke pers waaronder Volkskrant, De Tijd, Haagse Post, N.R.C., en Vrij Nederland aandacht aan dit werk. Het gaat hier over *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* een publikatie van de SUN rond de twee jaar geleden overleden 35-jarige auteur Pé Hawinkels. Het lezen van dit overigens dure boekwerk (38,50)leverde ons wisselende stemmingen op, variërend van betrokkenheid en geboeid zijn en ook plezier beleven tot een duidelijk gevoel van irritatie en ons afvragen waar dat gevoel van irritatie nu precies vandaan komt.

Na het lezen van het boek zeggen we dan ook: er zitten goede en slechte stukken in. Door de publikatie van het boek en de ophef eromheen hebben de goeie dingen, niet ten onrechte, voldoende aandacht gehad. Een aantal kwaliteiten van Pé Hawinkels als schrijver en vertaler werden uitvoerig belicht.

In dit stukje willen wij nader ingaan op wat andere aspekten, namelijk de wijze waarop het boek tot stand is gekomen en het feit dat juist de jongens van de SUN dit boek hebben uitgegeven. Over de bedoeling van dit stukje het volgende. Ten eerste willen we door wat meer achtergrondinformatie het beeld aanvullen dat Lidy van Marissing in haar recensie in de Volkskrant van 30 juni geeft.

Verder delen we het standpunt „over de doden niets dan goeds" niet. Dat betekent hier dat we de heiligverklaring van Pé H. (want zo komt het boek op ons over) willen relativeren.

En belangrijker nog dan de vorige punten is dat we inzicht willen geven in de misleiding die de inhoud en sfeer van dit werk in onze ogen ontegenzeggelijk oproepen.

Over de wijze waarop het boek tot stand is gekomen: Tot onze verbazing hadden maar liefst 40 mannen (en niet „mensen" zoals in het Nijmeegse blad Tegenspraak ver-

De versierder van Nijmegen
Open forum

We waren nieuwsgierig geworden want er was een belangrijk boek verschenen. In Nijmeegse kringen werd er veel ophef over gemaakt. Naast de reacties in plaatselijke bladen als Tegenspraak en K.U.-Nieuws besteedde ook de landelijke pers waaronder Volkskrant, De Tijd, Haagse Post, N.R.C., en Vrij Nederland aandacht aan dit werk. Het gaat hier over *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* een publikatie van de SUN rond de twee jaar geleden overleden 35-jarige auteur Pé Hawinkels. Het lezen van dit overigens dure boekwerk (38,50) leverde ons wisselende stemmingen op, variërend van betrokkenheid en geboeid zijn en ook plezier beleven tot een duidelijk gevoel van irritatie en ons afvragen waar dat gevoel van irritatie nu precies vandaan komt.

Na het lezen van het boek zeggen we dan ook: er zitten goede en slechte stukken in. Door de publikatie van het boek en de ophef eromheen hebben de goeie dingen, niet ten onrechte, voldoende aandacht gehad. Een aantal kwaliteiten van Pé Hawinkels als schrijver en vertaler werden uitvoerig belicht.

In dit stukje willen wij nader ingaan op wat andere aspekten, namelijk de wijze waarop het boek tot stand is gekomen en het feit dat juist de jongens van de SUN dit boek hebben uitgegeven. Over de bedoeling van dit stukje het volgende. Ten eerste willen we door wat meer achtergrondinformatie het beeld aanvullen dat Lidy van Marissing in haar recensie in de Volkskrant van 30 juni geeft.

Verder delen we het standpunt ‘over de doden niets dan goeds’ niet. Dat betekent hier dat we de heiligverklaring van Pé H. (want zo komt het boek op ons over) willen relativeren.

En belangrijker nog dan de vorige punten is dat we inzicht willen geven in de misleiding die de inhoud en sfeer van dit werk in onze ogen ontegenzeggelijk oproepen.

Over de wijze waarop het boek tot stand is gekomen: Tot onze verbazing hadden maar liefst 40 mannen (en niet ‘mensen’ zoals in het Nijmeegse blad Tegenspraak ver

sluierend vermeld stond) - We zijn niet voor eenvormigheid maar voor een juist woordgebruik!) - aan dit boek meegewerkt. Bij ons kwam pontaan de vraag op hoe dat mogelijk is. Zeker in dit geval waar het gaat om het portret van een man als Pé Hawinkels; iemand die immers bekend stond als spontaan grootste versierder van Nijmegen. En dan verwacht je toch dat er ook vróuwen zijn die iets aardigs over hem te zeggen hebben.

We hebben een paar vrouwen benaderd waarvan wij dachten dat ze zeker een bijdrage hadden kunnen leveren. Wat bleek? Zij waren wel gevraagd, maar onder andere onder de voorwaarde dat Pé er niet als een seksist mocht uitkomen. Want, zo had iemand van de redactie gezegd, Pé was natuurlijk méér dan een gewone seksist. Een Seksist dus. Een aantal vrouwen wilde onder deze voorwaarde geen stuk schrijven.

Verder leverde ons onderzoekje op dat de meeste vrouwen door de redactie niet competent genoeg werden bevonden om een literair verantwoord stuk te schrijven - gottegot.

Kortom, 40 mannen gingen aan de slag. Daar steekt op zich niets kwaads in. Wat wij echter kwalijk vinden is dat onder het mom van het portret van een intellectuelel (in de inleiding alsmaar benadrukt) een stuk leven van Pé onder tafel verdwijnt. We doelen op de amoureuze betrekkingen en andere contacten met vrouwen, een belangrijk deel toch van het zogenaamde privé-leven. Het feit nu dat dit niet eens door de redactie in de inleiding als een gebrek in de opzet van het boek wordt opgemerkt kunnen we verklaren.

De redactie hield angstvallig dit stuk van Pé's leven achter. Enerzijds omdat een aantal denkbeelden en praktijken van Hawinkels het licht van deze Heiligverklaring inderdaad niet kunnen verdragen; bijvoorbeeld de dubbele moraal die hij er ten aanzien van vrouwen op na hield: 'Wat Pé mocht, mocht zijn vriendin nog niet'. (Zie hiervoor het artikel dat zal verschijnen in het septembernummer van *Uilenspiegel* van Marie-José Schunck, ex-vriendin).

Anderzijds, omdat informatie over dit stuk van zijn levenswijze teveel zou onthullen van het doen en laten van zijn vriendjes in die tijd, in casu enkele schrijvers van het *Wereldbeeld.*

Dus het zou wel eens zo kunnen zijn dat als over dit stuk privé-leven van Pé ook een boekje zou worden opengedaan er van het zo fraai geschetste beeld van zijn openbare leven niet veel meer overeind zou blijven. En hiermee zijn we beland bij het punt van de misleiding die van een dergelijk soort boek uitgaat.

De Socialistisiese Uitgeverij Nijmegen pretendeert met de uitgave van dit boek een gefragmenteerd portret te schilderen van Pé Hawinkels in zijn ontwikkeling als intellectueel. In de inleiding kan men lezen dat de redactie het ook belangrijk vond over zijn levenswijze te verhalen, 'omdat met het karakter van zijn intellectuele arbeid ook de verhouding van arbeid en leven veranderde'. (citaat uit *Wereldbeeld;* blz. 8). Kennelijk vat de redactie het begrip 'intellectueel' zó beperkt op dat in hun ogen een aantal levensgebieden, zoals familiebanden, huishoudelijke beslommeringen, vrijages en

vriendschappen met vrouwen, niet ter zake doen bij het vormingsproces wat een intellectueel doormaakt.

Hoe is het mogelijk zo'n grote fout te maken door te denken dat in dit boek de levenswijze van Hawinkels beschreven wordt, terwijl bovengenoemde, volgens ons wezenlijke fragmenten, totaal niet of nauwelijks aan de orde komen? Het dik 500 pagina's tellende boek kun je dus misleidend noemen als het gaat om een juist beeld te krijgen van Pé Hawinkels. Het is eenzijdig en geeft je daarom niet de mogelijkheid zijn literaire werk en zijn rol in de studentenbeweging op zijn juiste waarde te schatten.

Onze kritiek op de gesuggereerde waarde van het *Wereldbeeld*, namelijk dat zij een belangrijke bijdrage zou zijn aan de locale cultuurgeschiedschrijving (het gaat hier met name over de Nijmeegse studentenbeweging en de jaren zestig) ligt in het verlengde van bovenstaande opmerkingen.

Men kan niet spreken van een beschrijving van een stuk

cultuurgeschiedenis wanneer de auteurs een analyse maken vanuit een dergelijke grote scheiding tussen privé en openbaar. Zeker niet wanneer hetgeen in de openbaarheid wordt gebracht afhangt van de persoonlijke visie en frustraties van enkele schrijvers. Nou, als dit een wereldbeeld moet verbeelden!...

Tenslotte nog iets over het feit dat het vrouwen zijn die hier reageren. Wij voelen ons niet vergeten of gepasseerd in het boek over Hawinkels. Evenmin gaat het ons erom dat al die vrouwen die zijn vriendinnen waren dermate opgehemeld zouden moeten worden dat zij een plaats in dit boek verdienen. Wat we onder andere willen zeggen is dat het werk van Pé wezenlijk beïnvloed is door zijn intieme contacten met vrouwen. Maar wel in dubbele zin.

Ongetwijfeld waren er vrouwen met wie Pé leven en werk echt kon delen. Sommige relaties zullen voor hem ook een bron van inspiratie zijn geweest. Maar wat eveneens gezien moet worden is dat hij vrouwen gebruikte. Of, om met zijn eigen woorden te spreken: om er de accu mee op te laden.

En met deze wetenschap laat de auteur (en ook het boek over hem) zich anders lezen.

NIJMEGEN
Ans Hobbelink
Agnes Verheggen

Hawinkels

In het „Open Forum" in de Volkskrant van 25 augustus is een bijdrage opgenomen van Ans Hobbelink en Agnes Verheggen over de totstandkoming van, en lacunes in de SUN-uitgave „Moet dit een wereldbeeld verbeelden? Van en over Pe Hawinkels." We gaan nu voorbij aan de belangwekkende beschouwingen over 'privé' en 'openbaar', en aan enkele minder goed te begrijpen kwalificaties (onder meer dat dit boek een heiligverklaring van Hawinkels zou zijn). Wel willen we ingaan op de bewering, als zou het aspect van zijn betrekkingen en contacten met vrouwen angstvallig zijn geweerd, althans bijdragen van vrouwen zijn tegengehouden doordat de voorwaarde zou zijn gesteld dat Hawinkels er niet als een „gewone seksist" mocht uitkomen.

In de bijdrage wordt herhaaldelijk gesproken van „de SUN" of „De jongens van de SUN", die iets zouden hebben gewild, niet gewild, gepretendeerd enzovoorts. Nu is „de jongens van de SUN" — de uitdrukking doet het goed sinds de invoering door Anja Meulenbelt — een niet erg exacte uitdrukking. Hobbelink en Verheggen zouden dat bij een waarneming van de staf van de SUN in een oogwenk kunnen bemerken. En bovendien: slechts één van de vier verantwoordelijke reacteuren van deze uitgave is een SUN-jongen.

Maar omdat inmiddels het redactionele archief bij ons is komen te berusten — en voor geinteresseerden ter inzage ligt — kunnen we de verontrusten meedelen, dat wel degelijk — schriftelijk en wel — een aantal vrouwen is uitgenodigd bijdragen te leveren over verschillende aspecten van het leven van Hawinkels, en dat daarbij voorwaarden zoals aangehaald in geen geval gesteld zijn.

NIJMEGEN *Wilfried Uitterhoeve, uitgeverij SUN*

Hawinkels

In het ‘Open Forum’ in de Volkskrant van 25 augustus is een bijdrage opgenomen van Ans Hobbelink en Agnes Verheggen over de totstandkoming van, en lacunes in de SUN-uitgave ‘Moet dit een wereldbeeld verbeelden? Van en over Pé Hawinkels.’ We gaan nu voorbij aan de belangwekkende beschouwingen over ‘privé’ en ‘openbaar’, en aan enkele minder goed te begrijpen kwalificaties (onder meer dat dit boek een heiligverklaring van Hawinkels zou zijn). Wel willen we ingaan op de bewering, als zou het aspect van zijn betrekkingen en contacten met vrouwen angstvallig zijn geweerd, althans bijdragen van vrouwen zijn tegengehouden doordat de voorwaarde zou zijn gesteld dat Hawinkels er niet als een ‘gewone seksist’ mocht uitkomen.

In de bijdrage wordt herhaaldelijk gesproken van ‘de SUN’ of ‘De jongens van de SUN’, die iets zouden hebben gewild, niet gewild, gepretendeerd enzovoorts. Nu is ‘de jongens van de SUN’ - de uitdrukking doet het goed sinds de invoering door Anja Meulenbelt - een niet erg exacte uitdrukking. Hobbelink en Verheggen zouden dat bij een waarneming van de staf van de SUN in een oogwenk kunnen bemerken. En bovendien: slechts één van de vier verantwoordelijke reacteuren van deze uitgave is een SUN-jongen.

Maar omdat inmiddels het redactionele archief bij ons is komen te berusten - en voor geïnteresseerden ter inzage ligt - kunnen we de verontrusten meedelen, dat wel degelijk - schriftelijk en wel - een aantal vrouwen is uitgenodigd bijdragen te leveren over verschillende aspecten van het leven van Hawinkels, en dat daarbij voorwaarden zoals aangehaald in geen geval gesteld zijn.

NIJMEGEN

Wilfried Uitterhoeve, uitgeverij SUN

BOEKEN TOPTIEN

1. Scheppend nihilisme (4)
   — samenstelling Frans A. Janssen (Loeb & Van der Velden)
2. Alle bundels gedichten (1)
   — Remco Campert (Bezige Bij)
3. Ongewenste zeereis (2)
   — Maarten 't Hart (Arbeiderspers)
4. (ex aequo)
   Dood op krediet (3)
   — Louis Ferdinand Céline (Meulenhoff)
   Een vlucht regenwulpen (5)
   — Maarten 't Hart (Arbeiderspers)
6. Moet dit een wereldbeeld verbeelden? (8) — samenstelling Hugues Boekraad e.a. (SUN)
7. Je zal je zuster bedoelen (7)
   — Emma Brunt (Arbeiderspers)
8. Het werkbezoek (6)
   — Janwillem van de Wetering (Bruna)
9. Afscheid van televisieland (9)
   — Jan Blokker (Harmonie)
10. Kladboek (—)
    — Jeroen Brouwers (Arbeiderspers)

Boeken toptien

1. Scheppend nihilisme (4)
    - samenstelling Frans A. Janssen (Loeb & Van der Velden)
2. Alle bundels gedichten (1)
    - Remco Campert (Bezige Bij)
3. Ongewenste zeereis (2)
    - Maarten 't Hart (Arbeiderspers)
4. (ex aequo)

Dood op krediet (3)
    - Louis Ferdinand Céline
    (Meulenhoff)

Een vlucht regenwulpen (5)
    - Maarten 't Hart (Arbeiderspers)

6. Moet dit een wereldbeeld verbeelden? (8) - samenstelling Hugues Boekraad e.a. (SUN)
7. Je zal je zuster bedoelen (7)
    - Emma Brunt (Arbeiderspers)
8. Het werkbezoek (6)
    - Janwillem van de Wetering (Bruna)
9. Afscheid van televisieland (9)
    - Jan Blokker (Harmonie)
10. Kladboek (-)
    - Jeroen Brouwers (Arbeiderspers)

KANTTEKENINGEN EN HERINNERINGEN BIJ DE HEILIGVERKLARING VAN PE HAWINKELS DOOR DE SOCIALISTIESE UITGEVERIJ NIJMEGEN (SUN).

Er is een mausoleum opgetrokken, niet voor een egyptiese farao, voor een romeinse keizer of een ander vorstelijk potentaat, duizenden jaren geleden, maar voor de dichter-meester-vertaler Pé Hawinkels, anno 1979 door de Socialistiese Uitgeverij Nijmegen, de S.U.N. En aan dit 308 paginaas telleind boawerk: *'Hoed dit een wereldbeeld verteldend?'* à raison van fl8,50 heeft geen enkele vrouw haar steentje bijgedragen. Niet dat die niet gevraagd zijn om mee te werken, maar de voornaarde hiervoor, die aan mij tenminste door Hugues Boekraad gesteld werd, was zo beperkend, dat ik er niet op in ben gegaan. Er werd n.l. tussen neus en lippen bij gezegd, dat Pé natuurlijk niet als een sexist te kijk moest koen te staan. Maar zeker m.b.t. iemand, die zelf aan zijn beste vriend schreef *'Dames werkte Ik in reeksen af'* (p. 146 in *'Wereldbeeld'*) wilde ik zo'n beperking niet aanaarden en zo zullen meer vrouwen hun redenen gehad hebben, voortkomend uit de gedachte *'de mortuis nihil nisi bene'* (over de doden niets dan goed). En zo kon het geretoucheerde Hawinkels-beeld ontstaan, zoals dat in deze lijvige pil is vastgelegd. Met sekrofiel genoegen hebben de heren van de S.U.N. - *'in het fakkellicht van de doodsbaar'* (Boekraad op p. 7 van *'Wereldbeeld'*) zelfs - zich meester gemaakt van het corpus van Hawinkels, een kaping die een penetrante lijklucht oplevert. Immers zoals amerikaanse begrafenisondernemers de rijke doden gebalsemd, opgeruld en wel opbaren in een schijn van hun vroegere omgeving, zo is Hawinkels gepresenteerdals de spil van kultureel-politieke ontwikkelingen in Nijmegen in de vroege en late jaren zestig, de spil die hij niet was. De 'jaren zestig' waarin de initiator van dit boek zijn jongensdroomachtige heldendaden verricht. Wat mij betreft is dit boek het cinemaskopiese projektiescherm van veler frustraties geworden.

MINISTERIE VAN PUBLIKATIE
betreft: wereldbeeld, uitg. SUN

DEZE PUBLIKATIE IS DOOR HET MIN. v. PUBL.

AFGEKEURD

Wegens:

- **valse voorstelling van zaken**
- **onnodige inbeslagname van openbare publikatieruimte**
- **daad tegen de werkelijkheid**

PUBLIKATIE WORDT GEACHT DEZE PUBLIKATIE TE VERWIJDEREN. BIJ NIET VERWIJDERING VERKLAART PUBLIKATOR ZICH AKKOORD MET BOVENGENOEMDE AFVOERINGSREDENEN.

– DE MINISTER –

Kanttekeningen en herinneringen bij de heiligverklaring van Pe Hawinkels door de Socialistiese Uitgeverij Nijmegen (SUN).

Er is een mausoleum opgetrokken, niet voor een egyptiese farao, voor een romeinse keizer of een ander vorstelijk potentaat, duizenden jaren geleden, maar voor de dichter-meester-vertaler Pé Hawinkels, anno 1979 door de Socialistiese Uitgeverij Nijmegen, de S.U.N. En aan dit 508 paginaas tellend bouwwerk: *'Moet dit een wereldbeeld verbeelden?'* à raison van *f*38,50 heeft geen enkele vrouw haar steentje bijgedragen. Niet dat die niet gevraagd zijn om mee te werken, maar de voorwaarde hiervoor, die aan mij tenminste door Hugues Boekraad gesteld werd, was zo beperkend, dat ik er niet op in ben gegaan. Er werd n.l. tussen neus en lippen bij gezegd, dat Pé natuurlijk niet als een sexist te kijk moest komen te staan. Maar zeker m.b.t. iemand, die zelf aan zijn beste vriend schreef *'Dames werkte ik in reeksen af'* (p. 146 in *'Wereldbeeld'*) wilde ik zo'n beperking niet aanvaarden en zo zullen meer vrouwen hun redenen gehad hebben, voortkomend uit de gedachte *'de mortuis nihil nisi bene'* (over de doden niets dan goed). En zo kon het geretoucheerde Hawinkels-beeld ontstaan, zoals dat in deze lijvige pil is vastgelegd. Met nekrofiel genoegen hebben de heren van de S.U.N. - *'in het fakkellicht van de doodsbaar'* (Boekraad op p. 7 van *'Wereldbeeld'*) zelfs - zich meester gemaakt van het corpus van Hawinkels, een kaping die een penetrante lijklucht oplevert. Immers zoals amerikaanse begrafenisondernemers de rijke doden gebalsemd, opgevuld en wel opbaren in een schijn van hun vroegere omgeving, zo is Hawinkels gepresenteerdals de spil van kultureel-politieke ontwikkelingen in Nijmegen in de vroege en late jaren zestig, de spil die hij niet was. De 'jaren zestig' waarin de initiator van dit boek zijn jongensdroomachtige heldendaden verricht. Wat mij betreft is dit boek het cinemaskopiese projektiescherm van veler frustraties geworden.

MINISTERIE VAN PUBLIKATIE
betreft: wereldbeeld, uitg. SUN
DEZE PUBLIKATIE IS DOOR HET MIN. v. PUBL.
AFGEKEURD
Wegens:

- valse voorstelling van zaken
- onnodige inbeslagname van openbare publikatie ruimte
- daad tegen de werkelijkheid
PUBLIKATOR WORDT GEACHT DEZE PUBLIKATIE TE VERWIJDEREN. BIJ NIET VERWIJDERING VERKLAART PUBLIKATOR ZICH AKKOORD MET BOVENGENOEMDE AFKEURINGSREDENEN.
- DE MINISTER -

Jazz in de Malando Bar
- Frits Robeerst

Het is best wel een gezellig muzikaal plekje, daarboven aan de Grotestraat in het centrum van ons oude Nijmegen. Uit de cafés die daar gebroederlijk naast of tegenover elkaar staan, voor een deel in eeuwenoude panden gevestigd en deels ook van naoorlogse architectuur, weerklonk al zeker vanaf de jaren zestig - en eerder - allerlei fraaie muziek die de uitgaanders nieuwsgierig en dorstig maakte. Franse chansons in het enigszins chique café De Brasserie van Pa Horde en zijn Nederlands-Franse dochter, veel rock 'n' roll uit de andere etablissementen en natuurlijk ook blues en jazz. Meestal vanuit een glanzende en knipperende jukebox, maar ook van tape- en bandrecorders en opgevoerde grammofoons. Daarnaast deden disc-jockeys hun best. Er werd af en toe levende muziek gespeeld, zoals jazzconcerten in de iets dichter bij de Waal gelegen Stellakelder.

Ons stamcafé was jarenlang de Malando Bar (thans Café Lenthe) op Grotestraat 3/5, van eigenaar en kastelein Bert van Maassen. Hij was groot liefhebber van de tangomuziek van het orkest van Danny Malando, vandaar de naam. Deze muzikant vond het wel leuk dat er een café zijn naam droeg en hij bezocht daarom meerdere malen de Malando Bar en werd een goede kennis van Bert.

Het café van Bert en zijn vrouw Truus was ons zeer dierbaar. Deze kastelein was een kwieke, vriendelijke en humorvolle gastheer. Hij had ook veel flitsende platen in zijn jukebox, van Elvis en andere ouwe rockers, Stones, latin, bossa nova, en ja, ook wat blues en jazz. Uiteraard ontbrak bij dit laatstgenoemde genre Dave Brubeck niet, met *Take Five*, en Art Blakey met zijn Jazz Messengers. Jazz was een geliefd genre bij Bert en zijn klanten.

Bert was ook een goeie kok. Mijn broer Jo - die enkele jaren met zijn vrienden boven het café heeft gewoond - vertelde me dat Bert vaak in het keukentje boven het café een goedgevulde, met varkensbovenbeen en andere heerlijkheden versterkte erwtensoep stond te brouwen die naderhand in het café beneden werd geserveerd: ‘Heden erwtensoep’ stond er op het schoolbordje met krijtletters aangegeven. Bert was na al die moeite dan ook niet echt geamuseerd, toen een plaaggeest uit zijn klandizie stiekem op het bordje vóór het woord *erwtensoep* de letter B had geschreven: ‘Heden Ber(w)tensoep’.... Maar de soep was gewoon heel

lekker en ook het bier smaakte best.

Bert had een uitgebreide klantenkring: jonge middenstanders, vertegenwoordigers, kunstenaars, studenten, scholieren en buurtbewoners. Ook ouderen kwamen bij Bert en Truus. Het was er altijd gezellig en druk.

Begin jaren zeventig besloot Bert, zoals dat overal al gebeurde, levende muziek in zijn zaak toe te laten, zo af en toe. Hij bedacht dat het dan jazzavonden moesten worden, op de woensdagen. Zo gezegd, zo gedaan. Enkele Nijmeegse jazzmuzikanten gingen er optreden in een gelegenheidscombo. Men speelde Free Jazz, toen juist flink in de mode. Ik kan me de meeste spelers nog wel herinneren: leider was de beeldend kunstenaar Hubert Estourgie (vibrafoon, slagwerk). Hij was de zoon van de bekende Nijmeegse architect Charles Estourgie. Verder speelden mee: Wim Arentsen (slagwerk), Peter van de Locht (baritonsax) en Boy Raaymakers (trompet). Er waren dacht ik soms nog enkele andere spelers, helaas weet ik niet meer precies wie. Wel begreep ik onlangs van Bert van Maassen dat er soms leden van de Nijmeegse Luchtmachtkapel meededen, en ook niet-muzikanten. Die musiceerden dan mee met pan en pollepel, want muzikanten kregen van Bert gratis bier!

Men speelde er lustig en vooral vrij op los. Ook ik mocht meedoen, op altsax. Ik was dat instrument, gekocht van mijn buurman meneer De Groot die écht bij de Luchtmachtkapel speelde, aan het leren te bespelen. Dat deed ik zelf met behulp van het boekje *Methode voor Alt Saxophoon*, een gidsje voor ‘oprichting van eerstbeginnende

Harmonie- en Fanfare-genootschappen', uitgegeven bij N.V. Konefa Muziekuitgaven te Rotterdam, z.j. (ca. 1960). En als ik vertelde dat ik er als beginnend altsaxofonist nog niet veel van terechtbracht, was dat niet erg, zei Hubert, 'want we spelen immers Free Jazz.' En zo gebeurde, we speelden en toeterden er lustig op los en hadden samen veel schik. Of het aanwezige publiek een en ander op prijs stelde weet ik echt niet meer. Miep, mijn vrouw, was kritisch: 'Je moet maar goed blijven oefenen.'

De goede Hubert Estourgie is in 1982 in het harnas overleden, toen hij in café De Grut in Nijmegen-Oost als drummer met een jamsessie bezig was.

Onze vriend Pé Hawinkels kwam ook wel eens luisteren in de Malando Bar. Welwillend en geamuseerd, leunend tegen een muur. Vond hij er echt wat aan? Ik weet het niet meer, ik betwijfel het. Ik meen me te herinneren dat Pé in die jaren de Free Jazz niet zo geweldig meer vond.

Maar goed, wij, spelers, waren enthousiast. Jazz in Nijmegen kreeg in ieder geval van ons een duwtje in de rug mee in de goede richting. Al

was het wellicht alleen maar in dat gezellige, muzikale stukje Nijmegen, daar vlakbij de Blauwe Steen.

Hoe dan ook, ik heb nog steeds twee gekleurde, gestencilde affiches in mijn bezit: JAZZ in MALANDO (...) aanvang 22, resp. 21 uur, op 12 maart, resp. 9 april, zonder jaartal. Maar Bert en ik denken dat het 1972 was. Er is acht tot tien keer zo'n jazzavond gehouden. Op beide posters zie je een gestileerde (bas?)muzikant, staande naast een grote trom met zwevende paukenstokken en nog wat muzikale aanduidingen.

Op één van de stencils staat vermeld: HE - Hubert Estourgie. Ik gedenk hem met bewondering en plezier, Hij speelt naar ik hoop nog steeds vibrafoon, al is het ergens in de hoge hemelen, bij de ware Free People...

Nog een laatste muzikale herinnering aan onze stamkroeg, de Malando Bar. Bert en Truus van Maassen hadden twee beeldschone dochters, Sylvia en Trudy. Ook zij waren af en toe klant bij hun vader, de kastelein. En als hun moeder Truus, aan de bar gezeten, wel eens in een enigszins melancholische stemming geraakte - vanwege door dochter Sylvia aan haar moeder vol droefheid toevertrouwde liefdesverdriet - draaide Truus op de jukebox altijd haar troostnummer de song *Sylvia's Mother* van Dr. Hook (die met dat ooglapje) and The Medicine Show, uit 1972. Met tranen in de ogen zat moeder Truus dan te luisteren naar het droeve verhaal van Dr. Hook, met die ook wel wat verdriet aanwakkerende melodie. Het troostte haar. Het was popmuziek, maar ook blues. En eigenlijk ook jazz, Waaljazz... De Malando Bar, een soort Nijmeegse *Cheers*, daarboven links aan de Grotestraat.

Brief aan de gemeenteraad

Nijmegen
Mr. Franckenstraat 82
tel. 3 16 31

Aan de Leden van de Nijmeegse Gemeenteraad
20 oktober 1968

LS

Met deze brief willen wij Uw aandacht vragen voor een lacune, die in steeds sterkere mate voor ons, en voor hen, in naam van wie wij menen ons tot U te richten, afbreuk doet aan de leefbaarheid van onze stad. Deze lacune is er een in de uitgaansmogelijkheden: het geheel ontbreken van een café, waar de categorie Nijmegenaren, waartoe wij, samen met vele anderen, ons rekenen en gerekend worden, aan haar deel kan komen van de zo broodnodige recreatie door consumptie en communicatie.

Naar onze mening is er hier in de stand aan uitgaansmogelijkheden, en dan met name wat de specifieke uitgaanscafé's en -bars betreft (buurt- en biljartcafé's en dergelijke laten wij dus buiten beschouwing), momenteel een ontwikkeling waar te nemen van toenemende concentratie en daaruit direct voortvloeiende differentiatie: steeds meer komen café's in het centrum in bezit of onder beheer van steeds minder ondernemers, en deze blijken steeds sterker het inzicht toegedaan dat elk onderscheiden café het beste op één min of meer nauw omschreven soort publiek gericht kan zijn. Zij zijn in staat om van dit inzicht een bindende regel te maken door het virtuoos hanteren van het selectiebeginsel: zo mogen mensen, wier haarlengte het stijlgevoel van de ene ondernemer geweld aandoet, bij de andere wél binnen, zij het slechts in één van de zaken die hij beheert: uit de andere laat hij zo wel hen als mensen, wier haarcoupe het stijlgemiddelde in die zaak zou bedreigen, beslist en niet zelden met enige pressie weren. Het uitgaansleven begint op geschetste wijze geprogrammeerde trekken aan te nemen: niet langer kiest de klandizie een zaak, maar elke zaak kiest zijn klandizie.

Nu levert deze situatie natuurlijk geen enkele moeilijkheid op voor de overgrote meerderheid van uitgaand Nijmegen, die immers neutraal van levensstijl en uiterlijk is, en dus overal binnen mag en wil. Het is wel een punt

voor de grote minderheid van hen, die in haardracht of kleding een geprononceerder standpunt innemen: zij zijn niet vrij meer om zelf te kiezen, waar zij hun bierje zullen gaan drinken of na volbrachte dagtaak hun praatje zullen gaan maken. Dat is voor hen beslist. Maar aangezien deze grote minderheid zich zonder veel protest in de situatie schikt, zou er geen enkele reden zijn om de aandacht van de Gemeenteraad van Nijmegen te vragen voor de stand aan uitgaansmogelijkheden, ware het niet, dat er nog een kleine, maar nog altijd talrijke, minderheid bestaat waaraan de goedertieren grootkasteleins vergeten hebben te denken. Wellicht wordt zij door hen als commercieel oninteressant beschouwd, wellicht zijn zij om onduidelijke redenen alleen maar in strijd met hun rechtzinnigheid - zij bestaat daarom niet minder dan welke andere categorie Nijmegenaren dan ook, zij wordt uit veel zaken geweerd en wil in deze en nog meer zaken niet naar binnen. Deze kleine minderheid staat op straat.

Tot deze minderheid rekenen zich, en worden gerekend, op grond wellicht van hun vaak enigszins individualistisch uiterlijk, een groot aantal in leeftijd, beroep en opvattingen uiterst uiteenlopende individuen. Het zijn de Nijmeegse beeldende kunstenaars, er zijn dichters en journalisten onder, alsmede mensen, werkzaam in vrije of semi-artistieke beroepen: vertalers, graveurs, grafici, etaleurs; verder musici, reserve-onderofficieren en buikdanseressen. Het is een groepering, die niet onder één sociologische kwalificatie te vangen is, het zijn mensen, die kortom in ongeveer alles met elkaar verschillen, maar toch in het oog van buitenstaanders als één groep, één milieu ervaren worden, en zichzelf ook als zodanig zijn gaan zien. Is dus de eenheid die zij vormen het duidelijkst in negatieve termen aan te geven: zij passen niet hier, en worden daar niet geaccepteerd - er zijn ook positieve dingen, die zij gemeen hebben, en die maken, dat zij zich zelfs op de plaatsen waar zij geaccepteerd worden, niet thuis voelen. Het eerste daarvan is een uitgesproken specialistische smaak op muzikaal gebied. Hun voorkeur gaat uit naar free jazz en ethnische muziek, incidenteel naar ultramoderne, seriële muziek; zij hebben weinig bezwaar tegen popmuziek, maar wel om daarvan uitsluitend plichtsgetrouw de laatste nieuwtjes te beluisteren. Hun smaak is persoonlijk, en absoluut on-, misschien zelfs antimodieus, en wat het belangrijkste is, hun smaak betekent veel voor hen. Dat de doorsnee barmuziek helemaal niet bijdraagt tot hun gevoelens van harmonie en integratie hoeft voor goede verstaanders al niet meer gezegd te worden. Die gevoelens, en dat is een tweede punt, varen ook allerminst wel bij de interieurs in de Nijmeegse café's: naar hun smaak altijd gewild, soms burgerlijk, soms hip, maar nooit vertrouwenwekkend. Hun derde eigenaardigheid is een behoefte aan recreatie door werkelijke communicatie, door met mensen van gedachten te wisselen, bij wie zij zich, en die zich bij

hun, thuis en op hun gemak voelen, en die hen niet beschouwen als een buitenbeetje of een curiositeit. Zij staan open voor konstruktief contact met iedereen - maar liefst nadat ook zij, als iedereen, een plaats hebben waar zij 'thuis horen', en waar men hen kan opzoeken. Zij willen een ontmoetingspunt, waar initiatief en originaliteit een kans zullen krijgen, en waar men zich niet hoeft te conformeren aan de geprefabriceerde sfeer, die de eigenaar in zijn raadsbesluiten het meest geschikt is voorgekomen.

In het licht van het voorafgaande doen wij een beroep op U, leden van de Nijmeegse Gemeenteraad, om een begin te maken met maatregelen, die ertoe kunnen leiden, dat ook wij, en zij, namens wie wij weten op te treden, binnen afzienbare tijd een café zullen hebben, waar wij naar toe kunen gaan en ons thuis kunnen voelen. Wij stellen U voor om een café te kopen en in overleg met ons zijn bestemming te geven, hetzij een van de gebouwen of lokaliteiten in het centrum, waarvoor momenteel nog naar een bestemming gezocht wordt, voor dit voorstel ter beschikking te houden. Hierbij dient op de eerste plaats te worden aangetekend, dat ons verzoek geen verzoek is om een charitatief gebaar van de kant van de Gemeente Nijmegen: het gaat hier om een normaal café, dat zeker rendabel zou zijn, en uit financieel oogpunt voor de gemeente een verantwoorde investering zou betekenen.

En verder, dat wij niet verzoeken om een precedent. In verscheidene steden elders in den lande heeft de overheid al lang haar verantwoordelijkheid ingezien als er door het in gebreke blijven van het particulier initiatief lacunes, als die wij in Nijmegen signaleren, waren ontstaan; vooral met betrekking tot lagere leeftijdsgroepen en modieuzer richtingen is het vaker voorgekomen, met name maar niet alleen in de Randstad Holland, dat de overheid gelegenheid tot recreatie schiep, die anders in het rijk der wenselijkheden opgesloten zou zijn gebleven. Natuurlijk zijn wij gaarne bereid om deze brief, waarvan wij afschrift hebben verzonden aan de Burgemeester van Nijmegen en aan de Nijmeegse kranten en weekbladen, te komen toelichten en met suggesties aan te vullen. Meer nog, een onderhoud met een afvaardiging uit Uw midden of met een gemeentelijke instantie op basis van deze brief en een uitspraak van de Raad lijkt ons een uitstekende derde stap op weg naar de verwerkelijking van de wensdroom veler Nijmegenaren. De tweede stap is thans aan U; wij vertrouwen, dat U ons niet zult teleurstellen.

Met gevoelens van vertrouwen en hoge achting voor Uw Raad, hebben wij de eer te signeren,

Eef Fransen, Pé Hawinkels

Hot House 't Kroegje aan de Vlaamse Gas te Nijmegen, alwaar Pé werkte aan een steeds groeiende faam als *shaker* (zie brief 9 augustus 1966 aan Michel van Nieuwstadt, *Wereldbeeld* pagina 147)

Sketches of Spain
- uit Verzamelde gedichten, 1961 (n.a.v. Sketches of Spain, Miles Davis, 1960)

I

alfalfa voor mijn wit konijn
spattend gras voor mijn vechtstier
die een windsel om zijn poten draagt
sinaasappels als ogen van te grote witte muizen
lanen van zo groene verf
en het hijgen van de wijn

II

de nacht staat tot barstens toe gespannen
en met mijn gitaar van bloed
prik ik gaten in de donkerblauwe lucht-ballon
die ineenkrimpt tot een snik

III

wanneer is de hitte opgestaan
die nu hangt te hijgen over het land
dat geel is als een buik
de rode doeken van de merelvrouwen
die zich geluidloos onderkruiks bewegen
klapperen tegen mijn tanden
een ezel scheurt onder koren de zon

IV

een stier leeft als een trompetstoot in het gras
staat vreselijk in de weiden met een hek
een stier zaait een wolk ontzag in maag en knieën
een stier is spieren kracht en machtsgedonder
een stier sterft lillend in het zand
een vlek ellende darmen bloed
een stier sterft onder trompetstoten en olé

Bart van den Broek
Campusdichter

Over
- Bart van den Broek, 2017

Hij legt niets meer op papier vast
Langer weg al dan hij hier was
Geen sigaar meer en geen bierglas
In zijn hand, en ook geen hand meer
Geen tumult, geen trammelant meer
En geen foto geeft de band weer

Reeds gewend aan het vertrek
Van zijn literair getover
Maar gelukkig, jaren later
Toch nog zoveel van hem over

Bart van den Broek (Nijmegen, 1995) is een jaar of vier geleden begonnen met muziek maken op straat, wat hij ondertussen in elf landen heeft mogen doen. Vanuit hier is hij terecht gekomen op kleine podia, in café's en huiskamers. Ongeveer twee jaar later besloot Bart het podium te betreden zonder zich te verstoppen achter zijn gitaar. Sindsdien is hij meer gefocust op dichten en voordracht, en heeft hij meermaals gesproken op o.a. Mensen Zeggen Dingen. Bart heeft deelgenomen aan het Campusdichterfestival van de RU in 2017 en is daar in de top-drie geëindigd.

Of dit is wat hij gewild had
- Bart van den Broek, 2017

U prijst zijn krachtige karakter

Zijn treffende kritiek
Jegens zijn voorgangers, zijn opvolgers
Zichzelf en zijn publiek
Over al wat raar, wat ordinair
Onzeker of gewis
Te lief, te onbeschoft, hetzelfde
Of iets anders
Is
Dus vandaag, om hem te eren
Vraagt u krabbels en getyp
Aan een groene, jonge dichter
En u hangt het in de bieb

‘Ik hou van mooie zinnen maken’ Pé Hawinkels als publicist - Cees Koster

Als Pé Hawinkels in september 1960 de overstap maakt van de gymnasiumafdeling van het Heerlense St. Bernhardinuscollege naar een studie Klassieke talen aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, heeft hij vooral de ambitie om dichter te worden. Bij de opgaven voor het opstel bij zijn eindexamen Nederlands stond als een van de mogelijke opdrachten iets te schrijven over ‘gedichten waarvan ik houd’. De opdracht streepte hij ter plekke door en hij schreef erbij: ‘die van mezelf, ha ha!’.

De map vol gedichten waarmee hij naar het noorden trok groeide in zeventien jaar, tot aan zijn ontijdige dood in augustus 1977, uit tot een imposant oeuvre, zowel qua omvang als qua reikwijdte. In de loop der jaren schreef hij honderden, zo niet duizenden gedichten, verhalen, columns, besprekingen en songteksten en maakte hij tientallen vertalingen van werken van literair proza, filosofische werken en toneel- en bijbelteksten.

De verovering van Nijmegen

Een halfjaar na aanvang van zijn studie al begint hij te schrijven voor het *Nijmeegs Universiteitsblad (NUB)*, een activiteit die hij tot in 1967 volhoudt. Als hij in 1963 redactiesecretaris wordt van het *NUB*, fungeert dat blad min of meer als zijn persoonlijke uitlaatklep. In de loop der jaren publiceert hij er talloze bijdragen in, over een scala aan onderwerpen en in zeer uiteenlopende genres: gedichten, verhalen, besprekingen van muziek en literatuur, autobiografische schetsen en columns over allerhande maatschappelijke en persoonlijke onderwerpen. Het *NUB* speelt in die tijd een belangrijke rol in het ontstaan van de studentenbeweging, die in de tweede helft van de jaren zestig tot wasdom komt. Op organisatorisch vlak heeft Hawinkels daar niet veel mee te maken, maar met zijn stukken, waarin regelmatig het gezag werd

getart, heeft hij wel bijgedragen aan de emancipatie van studenten, aan de sfeer van bevrijding die tot een ander klimaat leidde. Dat gebeurde vooral in de lange reeks 'Ulcusjes', vaak anonieme stukjes waarin hij de gevestigde orde op de korrel nam. Of dat nou de universitaire bestuurderen, de plaatselijke pers of het in Nijmegen nog dominante corps betrof, hij liet niet af ze van zijn minachting voor hen kond te doen. Wanneer de Nijmeegse studentenbeweging in het begin van de jaren zeventig een marxistische wending neemt, moet Hawinkels er niet veel meer van hebben. Het heeft er alle schijn van dat zijn eigen stukken vooral ook aan zijn persoonlijke bevrijding hebben bijdragen en dat hij als alle schrijvers-in-de-dop de publicatiemogelijkheden gebruikte om te experimenteren in de zoektocht naar een eigen stem.

Al gauw slaat hij zijn vleugels verder uit. In 1962 maakt Hawinkels zijn debuut in het katholieke literaire tijdschrift *Roeping*, met het gedicht 'Sketches of Spain' dat het jaar daarvoor in het *NUB* was geplaatst. Nadat in 1963 het tijdschrift *Raam* als opvolger van *Roeping* wordt gelanceerd, wordt Hawinkels een van de voornaamste medewerkers. De werklust en gedrevenheid die hij bij het *NUB* al tentoonspreidde, vindt ook in *Raam* zijn uitweg. Vanaf 1964 publiceert hij met grote regelmaat poëzie in het blad, later komen daar ook nog autobiografische prozafragmenten bij. Vanaf 1965 lijkt Hawinkels' ideaal om een professionele publicist te worden binnen zijn bereik te komen. Vanaf dat jaar draagt hij ook bij aan het net opgerichte progressieve katholieke opinieblad *De Nieuwe Linie.* In eerste instantie schrijft hij vooral over jazz, maar rond 1970 draagt hij wekelijks een (wederom vooral autobiografische) column bij, deze keer onder de titel Diabolo. Zijn jazzstukken slijt hij dan vooral aan het vaktijdschrift *Jazzwereld*; in *Raam* kan hij zijn toenemende belangstelling voor popmuziek kwijt.

De enorme productie van Hawinkels leidt vanzelfsprekend ook tot boekpublicaties. In 1968 komt zijn debuutbundel *Bosch & Bruegel* uit, een jaar later gevolgd door *Het uiterlijk van de Rolling Stones.* De bundels verschijnen bij Ambo, eerder waren zijn gedichten geweigerd door Querido en daarna ook door Van Gennep. Wat poëzie betreft zal het bij deze uitgaven blijven.

Dichter

Over de kwaliteiten van Hawinkels' dichterschap bestaat weinig

overeenstemming. Zijn dichterschap wordt gekenmerkt door exuberantie. Hij schreef geen lyrische gedichten, maar breedvoerige, beeldrijke poëzie, 'die als een golf over je heen kwam rollen', aldus zijn vriend en collega-dichter tijdens de gymnasiumjaren Manuel Kneepkens. Het was vrij onpersoonlijke poëzie, Hawinkels was meer de dichter van het grote gebaar dan van de grote gevoelens. Vaak gebruikte hij als uitgangspunt muziek of beeldende kunst. De gedichten in *Bosch & Bruegel* ontlenen hun titels aan schilderijen en een lange cyclus vroege poëzie heette 'De Haydngedichten'. Aan de ene kant is er de opvatting dat zijn dichterschap nooit echt volgroeid is geweest, zich nooit echt naar een specifieke thematiek heeft ontwikkeld. Het ontluikende dichterschap was gericht op het onderzoeken van alle uithoeken van de taal, op de ontwikkeling van een stilistische virtuositeit. Daar staat tegenover de visie van bijvoorbeeld Paul Sars, die in de exuberantie en de verbale virtuositeit juist een kenmerk van de vrijheid van de jaren zestig zag: 'Als geen ander heeft hij vorm gegeven aan de mentaliteit van de jaren zestig, aan het thema van de vrijheid, de veranderende waarden en normen, zeker waar het de erotiek betreft'.

In een interview in *Maatstaf* in 1970, wanneer hij zijn licht laat schijnen over de relatie tussen muziek en poëzie, komt hij tot een uitspraak over waar het hem in de poëzie om te doen is die in dit opzicht verhelderend kan werken: 'Al het verklarende opheffen, daar gaat het om'. Zijn schrijverschap en dichterschap, zo kun je deze uitspraak duiden, was vooral een intuïtieve aangelegenheid.

Voor zijn verhalend proza geldt min of meer hetzelfde als voor de poëzie - een enorme productie, die uiteindelijk tot twee bundelingen leidt, waarna de stroom opdroogt. Zijn proza is al evenzeer exuberant: lang uitwaaierende zinnen, grote stilistische experimenteerdrift. In 1968 verschijnt bij De Arbeiderspers *Autobiografische flitsen en fratsen*, niet nadat de redactie, o.m. Gerrit Komrij, flink in het manuscript heeft ingegrepen. In 1971 verschijnt bij Van Gennep *Ik hau van Holland*, een klein oblong boekje, waarin stukken uit het *NUB*, *Raam* en *De Nieuwe Linie* gebundeld zijn.

Vanaf 1968 slaat hij op publicitair gebied zijn vleugels nog verder uit. Waar hij eerder bij de ontwikkeling van zijn literaire loopbaan sterk op zijn Nijmeegse, katholieke netwerk leunde, vormen de proza-uitgaves daarmee een breuk. De eerste contacten met De Arbeiderspers dateren uit 1967, wanneer besprekingen plaatsvinden over de uitgave van een verzameling stukken van diverse auteurs uit het *NUB.* Een jaar later komt deze door Hawinkels samen met zijn Nijmeegse kompanen Michel van Nieuwstadt en Hugues Boekraad samengestelde en door hem ingeleide

bundel uit onder de titel *Waarom kinderen altijd willen dat de indianen winnen.* Ook worden er plannen gemaakt voor een door Hawinkels te vertalen selectie uit de verhalen van E.T.A. Hoffmann. Dat plan wordt kennelijk onmiddellijk ten uitvoer gebracht, want al in februari 1969 verschijnt *De gouden pot en andere verhalen.*

Vertaler

Dat het vertalen hem makkelijk afgaat, mag blijken uit het feit dat in dat jaar van zijn hand meteen al vijf substantiële boekvertalingen verschijnen. Gezien de status van de originelen, geniet hij kennelijk het vertrouwen van zijn uitgevers - niet alleen komt er een vertaling van teksten van Hoffmann uit, maar ook van Thomas Mann en Friedrich Nietzsche (*Ecce Homo*). 1969 lijkt overigens sowieso een literair *annus mirabilis* voor hem te zijn, want naast de vertalingen komen ook zijn prozadebuut en zijn tweede bundel uit en begint hij te publiceren in tijdschriften met landelijke reikwijdte: *Raster* en *Maatstaf.* In feite vormt het jaar echter het begin van een overgangsperiode. Aanvankelijk ontpopt Hawinkels zich als een zogeheten 'ook-vertaler', iemand voor wie vertalen slechts één van de werkzaamheden is, wellicht ter facilitering van andere literaire arbeid. Tot die literaire arbeid hoort steeds minder de poëzie, want het heeft er alle schijn van dat *Het uiterlijk van de Rolling Stones* Hawinkels' poëtische zwanenzang is geweest. De reikwijdte van zijn schrijverschap wordt beperkter: naast de vertalingen levert hij voornamelijk nog zijn column Diabolo voor *De Nieuwe Linie* en zijn stukken voor *Jazzwereld.* Daarnaast draagt hij zeer incidenteel proza bij aan een aantal tijdschriften.

Die overgangsperiode duurt tot en met 1973, waarna hij bijna uitsluitend nog vertalingen publiceert. Zijn vertaalarbeid breidde hij wel uit naar het domein van het theater. Met grote regelmaat vertaalde hij stukken (van onder meer Sophokles en Shakespeare) voor prestigieuze theatergezelschappen als de Haagse Comedie, Globe en het Publiekstheater.

In 1975 komt Hawinkels' *magnum opus* als vertaler uit, *De Toverberg* van Thomas Mann. Aan dat boek heeft hij een heel jaar lang vol overtuiging gewerkt en de verschijning ervan was een literair evenement dat Hawinkels als vertaler definitief op de kaart zette. In een paginagroot interview in *NRC Handelsblad* van 11 juli 1975 naar aanleiding van het

verschijnen laat literair journalist Peter van Eeten zich uiterst lovend uit over de openbaring die het lezen van de vertaling voor hem vormde, hij had niet gedacht dat Mann zo'n geweldige schrijver was. Daarbij doopt hij het boek *Hawinkels' Toverberg*, want, stelt hij in wat hij zelf een 'uitzonderlijk compliment' noemt, 'het boek is een van die uitzonderlijke prestaties die het je doen betreuren dat een vertaler niet meer dan een vertaler is'. Hawinkels zelf verheldert in het interview zijn ideeën over 'mede-creativiteit': 'Dan ga ik ervan uit dat een vertaling die hetzelfde is als het origineel onmogelijk is. Het boek moet opnieuw geschreven worden; je bent niet alleen vertaler, maar eigenlijk de tweede auteur. En omdat het boek de mensen van nu moet aanspreken moet je het moderne Nederlands gebruiken. Het oorspronkelijke publiek in 1924 kon het boek met meer of minder moeite volgen en waarderen. Dat moet je in je vertaling ook bereiken. [...] het is juist dat levende, moderne Nederlands dat ik nodig heb.'

Voor Hawinkels golden de criteria van het levende, eigentijdse Nederlands en de mede-creativiteit niet alleen voor het vertalen van literair proza, maar voor alle soorten vertalen.

Bij het vertalen van de Bijbelboeken *Prediker* en *Job*, samen met de monnik Pius Drijvers, was een van de motieven bij het vertalen juist die vermeende noodzaak tot eigentijdsheid. Daarbij benaderden Hawinkels en Drijvers de Bijbelboeken niet anders dan literair proza; voor hen ís de Bijbel een vorm van literatuur. Dezelfde opvatting gold evenzeer voor de vertalingen van toneelteksten en van Nietzsche.

Hawinkels benaderde Nietzsche voornamelijk als literair auteur en veel minder als filosoof. Dat zal mede zijn toe te schrijven aan uitgeverij De Arbeiderspers, die de in Nederland op dat moment nog altijd omstreden Nietzsche begin jaren zeventig met haar uitgaven van zijn ideologische beladenheid af wilde helpen. Hawinkels had de grootste moeite met Nietzsche, juist om die beladenheid, en vertaalde zijn boeken alleen om den brode: 'tenslotte vertaal ik, zeker dit soort gebral, waarin je door de hele bruine rijstebreibergen [sic] heen moet eten voor je één parel van luciditeit tegenkomt, niet voor mijn lol, doch voor mijn brood' (brief aan De Arbeiderspers, 6 oktober 1975). Volgens Martin Ros heeft Hawinkels niettemin een grote bijdrage geleverd aan de Nietzsche-revival in Nederland, 'door voor 't eerst voor iedereen leesbare en verstaanbare vertalingen te produceren'.

Toegankelijkheid voor een eigentijds publiek was ook bij de toneelvertalingen een prioriteit: 'Onder het motto: we spelen het tenslotte nú, koos hij voor een niet-archaïserende formule. [...] De grote kracht van Hawinkels' vertalingen [...] was, dat iedereen het kon

begrijpen, of je nou klassiek geschoold was, of een ervaren schouwburgbezoeker, of geen van beide,' aldus Ton Lutz, destijds artistiek directeur van het Publiekstheater voor wie Hawinkels onder meer *Elektra* vertaalde.

Esthetiseren

Met die opvatting stelde hij zich wel op buiten wat destijds de dominante vertaalopvatting was, namelijk dat het er alleen om ging de betekenis van de oorspronkelijke tekst over te brengen. Zo kon zijn *Toverberg* onder germanisten op veel kritiek rekenen en waren de classici niet allemaal te spreken over zijn uit het Grieks vertaalde teksten - het was allemaal te 'vrij', vond men. Bij de première van zijn *Antigone*-vertaling in 1971 leidde dat zelfs tot rumoer in de zaal en onderbrekingen van de voorstelling.

De omvattende term voor Hawinkels' vertaalbenadering zou je 'esthetiseren' kunnen noemen. In het interview met Ben Bos uit 1970 gaat Hawinkels in op zijn zelfbeeld als schrijver met een 'precieuze pen': 'ik houd van mooie zinnen maken' (Bos 1970: 972). Dat principe is ook van toepassing op zijn vertalingen. Alle teksten worden tot literatuur gemaakt, als ze dat al niet van zichzelf zijn, en voor die teksten moet dan allemaal gelden dat ze in helder, levend Nederlands gesteld zijn, wat in het geval van historische teksten (toch het gros van zijn werk) betekent dat ze niet archaïserend, maar eerder moderniserend vertaald moeten worden.

Er zijn aanwijzingen dat Hawinkels het vertalen als een soort fuik heeft ervaren. Aanvankelijk deed hij het om zichzelf als schrijver te faciliteren, maar op een gegeven moment heeft het vertalen de overhand genomen, waarbij niet duidelijk is of dat nu kwam omdat hij op die manier op een betrekkelijk eenvoudige manier in zijn onderhoud kon voorzien met een arbeid waarbij hij zijn literaire vaardigheden kon inzetten, of omdat hij aan zijn schrijverschap geen vorm meer wist te geven.

Zelf zei hij er in 1970 in een interview met *Maatstaf* het volgende over: 'Ik vertaal zuiver om te kunnen leven, maar als je een auteur vertaalt, die je iets te bieden heeft, kruip je op de huid van die man; je breidt je eigen mogelijkheden uit; je moet zijn plaats innemen; voor elke auteur moet je een stijl creëren'.

De tegenstrijdige verhalen van de mensen om hem heen over zijn ideeën over de status van het vertalen in zijn leven getuigen daar ook van. Matthieu Kockelkoren, collega-Nijmegenaar en schrijver-vertaler, herinnert zich dat hij Hawinkels over het vertalen, '... afgezien van enige vererende opdrachten die hem landelijke roem en erkenning moesten brengen plus het daarbij behorende prijzengeld, nooit anders dan geringschattend had horen spreken, zodat ik onderhand ging geloven dat hij vertaalde *faute de mieux*, natuurlijk omdat er "brood op de plank moest komen", maar meer nog omdat het heilige vuur van de eigen creativiteit voortijdig was opgebrand'. Elzo Dibbets, Nijmeegs kunstenaar en jarenlang een vriend, weet juist te melden dat Hawinkels 'altijd zeer trots was' op zijn werk en er 'zeer druk mee bezig'.

Songwriter

Halverwege de jaren zeventig richt hij zich meer en meer op popmuziek. In zijn Diabolo's en in *Raam* besteedde hij er al regelmatig aandacht aan, maar na 1975 gaat hij zich in een andere, creatieve vorm met popmuziek bezighouden: het schrijven van songteksten - zo goed als de enige schrijfarbeid die hij vanaf 1975 nog naast het vertalen bedrijft. Zijn partner in dezen is niemand minder dan Herman Brood, die hij in 1966 in Nijmegen in een popkroeg had ontmoet en met wie hij een jarenlange vriendschap heeft onderhouden. In 1975 komen de eerste vruchten van die samenwerking op het debuutalbum van de groep Vitesse. Wanneer Brood de jaren daarna grote roem gaat oogsten met zijn Wild Romance, levert Hawinkels daar ook een bijdrage aan. Op het eerste album van Herman Brood & His Wild Romance, *Street* uit 1977, staan drie teksten van hem, waaronder One More Dose. Op het tweede studioalbum van Brood, dat na Hawinkels' overlijden uitkomt, in 1978, en dat mede aan hem is opgedragen, blijkt dat de samenwerking op het laatst intensief was; op de klassieker *Shpritz* is bij vijf van de vijftien nummers de tekst van zijn hand, waaronder Skid Row. Op dat album staat ook het door Brood speciaal voor Hawinkels geschreven Get Lost. De teksten van Hawinkels waren liedjes vol junkieverdriet, zelfkant en zelfdestructie, waarvan One More Dose en Skid Row wel de beste illustraties zijn. Of de liedjes waren toegespitst op het imago dat Brood voor zichzelf aan het bouwen was, of dat er ook verbanden zijn met het leven van Hawinkels zelf valt niet makkelijk uit te maken. Feit is wel dat Hawinkels de laatste

jaren meer en meer de popscene werd ingetrokken en in zijn drugsgebruik al evenzeer het experiment zocht als eerder in zijn werk. Hij schreef niet alleen teksten, maar hoorde ook tot de entourage van de Wild Romance. Op de binnenkant van de hoes van *Street* staat een foto van Hawinkels, die geleund staat over een frisdrankautomaat met het opschrift Coca-Cola, waarbij zijn rechterhand het tweede deel van de merknaam aan het zicht ontneemt.

Besluit

In 1977 is Hawinkels een veelgevraagd en succesvol, maar niet onomstreden vertaler en schrijft hij songteksten voor een van de meest populaire rockbands van Nederland. Niets wijst erop dat daarin verandering zou komen. Hij is in onderhandeling met uitgeverij Polak & Van Gennep om de volledige werken van Shakespeare te vertalen om daarmee de legendarische vertaling van Burgersdijk die dateert van het eind van de negentiende eeuw naar de kroon te steken, de toneelgezelschappen staan in de rij met vertaalopdrachten en Herman Brood kan nog veel meer songteksten gebruiken.

Groot is de schok en de ontreddering in de vele kringen waarin Hawinkels zich beweegt, wanneer op 24 augustus het nieuws naar buiten komt dat hij zittend achter zijn bureau aan een hartstilstand is gestorven - niet in het minst omdat het acht dagen heeft geduurd voor hij gevonden werd. Het algemene sentiment was dat er een groot talent verloren was gegaan dat nog een heel leven en een hele carrière voor zich had. Herman Brood heeft dat sentiment nog het duidelijkst en meest direct weten uit te drukken: ‘Pé is dood & dat is kut.’

Foto binnenzijde lp-hoes *Street* van Herman Brood & His Wild Romance, Pé met zonnebril

Songs van Pé

'Pé is dood & dat is kut'. Rockmuzikant Herman Brood schreef het na het overlijden van zijn vriend, de schrijver, dichter en vertaler Pé Hawinkels op 16 augustus 1977 in Nijmegen. De 34-jarige in Hoensbroek geboren auteur werd pas dagen later, zittend achter zijn bureau, gevonden. Hij was ten onder gegaan aan zijn enorme werkdrift en hang naar seks, drugs en rock 'n roll. Die hang hadden hij en Brood gemeen en zou ook bij de muzikant in belangrijke mate bijdragen aan zijn vroegtijdige einde.
Hawinkels en Brood leerden elkaar in 1966 in de Stella Kelder in Nijmegen kennen, ze waren toen respectievelijk 24 en 20 jaar oud en stonden beiden nog aan het begin van hun roemruchte loopbaan. Brood was in de kroeg omdat hij er moest optreden met zijn toenmalige band The Moans en Hawinkels kwam er wel vaker als bezoeker. Ze spraken over muziek (Coltrane, Stones en John Lee Hooker) en Herman moest lachen om de schalkse kop, de smeuïge 'g' en de verhalen van Pé. Ook de manier waarop zijn nieuwe vriend, die een reputatie had als Don Juan, 'achter de wijven' aanging, kon hij wel waarderen.
De ontmoeting leidde tot een lange vriendschap en bracht Hawinkels er bovendien toe om naast zijn gedichten, recensies, columns en veelgeprezen Bijbel- en Thomas Mann-vertalingen teksten te gaan schrijven voor liedjes van Brood. Nummers van het duo vonden hun weg naar elpees van de groepen Vitesse en Herman Brood & His Wild Romance. Zo prijkte *Pamela* op de uit 1975 daterende elpee Vitesse van de gelijknamige groep, stond *One more dose (lonely pain part2)* op *Street* van Herman Brood & His Wild Romance uit 1977 en bevatte de een jaar later uitgekomen plaat *Shpritz* van dezelfde groep *One (of a kind)*, *Hit*, *Prisoners* en *Skid Row*.
In de teksten vertolkte Hawinkels het seks, drugs en rock 'n roll-gevoel van de jaren zestig. Hij schreef bijvoorbeeld over de liefde, over drugsverslaving, maar ook over het generatieconflict in die jaren en deed dat vaak met een knipoog. Volgens Brood pasten de teksten steeds bij het leven dat hij als popmuzikant leidde, want „hij kende me door en door, zo'n twaalf jaar, zag me veranderen van af-en-toe-een-pilsje naar: 'als het maar oplost'-junkie en z'n teksten liepen altijd parallel."
Al die songteksten waren verstopt op elpeehoezen of in songboekjes en zouden in de tijd zijn verzonken wanneer Cees van der Pluym, Anneke van der Putte, Paul Sars en Rob van der Schoor ze in 1988 niet hadden verzameld en samen met zijn gedichten bijeengebracht in de bundel *Verzamelde gedichten*. In deze bij uitgeverij De Stiel verschenen bundel vormen ze terecht een aparte afdeling. Ze maken nog maar eens duidelijk hoe veelzijdig hij was tijdens zijn te korte leven. Een leven waaraan zich eindelijk eens een biograaf moet gaan wagen.
Pé is dood & dat is kut.

Songs van Pé

‘Pé is dood & dat is kut’. Rockmuzikant Herman Brood schreef het na het overlijden van zijn vriend, de schrijver, dichter en vertaler Pé Hawinkels op 16 augustus 1977 in Nijmegen. De 34-jarige in Hoensbroek geboren auteur werd pas dagen later, zittend achter zijn bureau, gevonden. Hij was ten onder gegaan aan zijn enorme werkdrift en hang naar seks, drugs en rock 'n roll. Die hang hadden hij en Brood gemeen en zou ook bij de muzikant in belangrijke mate bijdragen aan zijn vroegtijdige einde.

Hawinkels en Brood leerden elkaar in 1966 in de Stella Kelder in Nijmegen kennen, ze waren toen respectievelijk 24 en 20 jaar oud en stonden beiden nog aan het begin van hun roemruchte loopbaan. Brood was in de kroeg omdat hij er moest optreden met zijn toenmalige band The Moans en Hawinkels kwam er wel vaker als bezoeker. Ze spraken over muziek (Coltrane, Stones en John Lee Hooker) en Herman moest lachen om de schalkse kop, de smeuïge ‘g’ en de verhalen van Pé. Ook de manier waarop zijn nieuwe vriend, die een reputatie had als Don Juan, ‘achter de wijven’ aanging, kon hij wel waarderen.

De ontmoeting leidde tot een lange vriendschap en bracht Hawinkels er bovendien toe om naast zijn gedichten, recensies, columns en veelgeprezen Bijbel- en Thomas Mannvertalingen teksten te gaan schrijven voor liedjes van Brood. Nummers van het duo vonden hun weg naar elpees van de groepen Vitesse en Herman Brood & His Wild Romance. Zo prijkte *Pamela* op de uit 1975 daterende elpee Vitesse van de gelijknamige groep, stond *One more dose (lonely pain part 2)* op *Street* van Herman Brood & His Wild Romance uit 1977 en bevatte de een jaar later uitgekomen plaat *Shpritz* van dezelfde groep *One (of a kind)*, *Hit*, *Prisoners* en *Skid Row*.

In de teksten vertolkte Hawinkels het seks, drugs en rock 'n roll-gevoel van de jaren zestig. Hij schreef bijvoorbeeld over de liefde, over drugsverslaving, maar ook over het generatieconflict in die jaren en deed dat vaak met een knipoog. Volgens Brood pasten de teksten steeds bij het leven dat hij als popmuzikant leidde, want ‘hij kende me door en door, zo'n twaalf jaar, zag me veranderen van af-en-toe-een-pilsje naar: “als het maar oplost”-junkie en z'n teksten liepen altijd parallel.’

Al die songteksten waren verstopt op elpeehoezen of in songboekjes en zouden in de tijd zijn verzonken wanneer Cees van der Pluym, Anneke van der Putte, Paul Sars en Rob van der Schoor ze in 1988 niet hadden verzameld en samen met zijn gedichten bijeengebracht

in de bundel *Verzamelde gedichten.* In deze bij uitgeverij De Stiel verschenen bundel vormen ze terecht een aparte afdeling. Ze maken nog maar eens duidelijk hoe veelzijdig hij was tijdens zijn te korte leven. Een leven waaraan zich eindelijk eens een biograaf moet gaan wagen.

Pé is dood & dat is kut.

200 gld boete voor LSD-bezit

ARNHEM — De 27-jarige publicist P. H. te Nijmegen is gisteren door de Arnhemse politierechter mr. B. Asscher veroordeeld tot ƒ 200 boete of 20 dagen hechtenis omdat hij in de Groesbeekse bossen op 20 augustus is aangetroffen met een hoeveelheid hennep en L.S.D.

De 22-jarige student Jacobus C. en de 26-jarige wetenschappelijk medewerker A. A. M. K. die L.S.D. hadden gekocht van H. kregen ieder ƒ 100,— boete of tien dagen hechtenis.

Deze zaak werd op verzoek van verdachte P. H. met gesloten deuren behandeld. Dit verzoek werd ingewilligd door de officier van justitie, mr. J. H. G. Boekraad en de politierechter mr. B. Asscher. De aanleiding was de slechte gezondheid van de moeder van de publicist H.

Niet bewezen werd verklaard dat H. de tabletten L.S.D. heeft verkocht en geleverd, maar wel dat hij ze heeft verstrekt aan anderen. De beide andere verdachten werden veroordeeld omdat ze het „spul" bij zich hadden gehad.

De politierechter meende dat er geen vrees voor herhaling aanwezig was, en dat hier geen sprake was van verslaving of het aanzetten tot verbruik van verdovende middelen die zouden kunnen leiden tot verslaving.

Een gevangenisstraf achtte mr. Asscher zeker niet wenselijk, omdat het er dik in zit dat deze verdachten wel eens in overheidsdienst zouden kunnen treden, waarbij een veroordeling tot een vrijheidsstraf wel eens een handicap zou kunnen zijn.

De drie verdachten werden conform de eis van de officier van justitie veroordeeld.

200 gld boete voor LSD-bezit

ARNHEM - De 27-jarige publicist P.H. te Nijmegen is gisteren door de Arnhemse politierechter mr. B. Asscher veroordeeld tot *f* 200 boete of 20 dagen hechtenis omdat hij in de Groesbeekse bossen op 20 augustus is aangetroffen met een hoeveelheid hennep en L.S.D.

De 22-jarige student Jacobus C. en de 26-jarige wetenschappelijk medewerker A.A.M.K. die L.S.D. hadden gekocht van H. kregen ieder *f* 100, - boete of tien dagen hechtenis.

Deze zaak werd op verzoek van verdachte P.H. met gesloten deuren behandeld. Dit verzoek werd ingewilligd door de officier van justitie, mr. J.H.G. Boekraad en de politierechter mr. B. Asscher. De aanleiding was de slechte gezondheid van de moeder van de publicist H.

Niet bewezen werd verklaard dat H. de tabletten L.S.D. heeft verkocht en geleverd, maar wel dat hij ze heeft verstrekt aan anderen. De beide andere verdachten werden veroordeeld omdat ze het ‘spul’ bij zich hadden gehad.

De politierechter meende dat er geen vrees voor herhaling aanwezig was, en dat hier geen sprake was van verslaving of het aanzetten tot verbruik van verdovende middelen die zouden kunnen leiden tot verslaving.

Een gevangenisstraf achtte mr. Asscher zeker niet wenselijk, omdat het er dik in zit dat deze verdachten wel eens in overheidsdienst zouden kunnen treden, waarbij een veroordeling tot een vrijheidsstraf wel eens een handicap zou kunnen zijn.

De drie verdachten werden conform de eis van de officier van justitie veroordeeld.

Mensen

Klasse-justitie?

door

WILLEM DE WAEL

Tegenwoordig valt nog wel eens het woord „klasserjustitie". Ik denk dan meer aan een mentaliteit. Aan pro-deo-zaken, waarbij je soms het gevoel hebt dat een verdediger er zich niet zó opgewekt heeft als in een gehonoreerde zaak. Aan het feit, dat de geschorste Haarlemse rechter P. niet alleen bevoorrecht was door zijn wetskennis, maar ook door het feit dat hij als bemiddeld man zich door liefst twee gerenommeerde advocaten kon laten verdedigen. Welke gewone man kan dat? Van de week stootte ik op een hele rare zaak. Een gewezen redacteur van een provoorend universiteitsblad en thans publicist, de 27-jarige P. H., moest met een jonge wetenschappelijk medewerker (26) en een student (22) terecht staan, omdat ze de opiumwet hadden overtreden. Ze waren in de bossen tijdens de „handel" betrapt. Het ging om gevaarlijke LSD-tabletten. De publicist Pé Hé. had ze aan beide andere verdachten verkocht alsmede marihuana. Dat is een misdrijf. Ook voor de kopers. Wat gebeurde er? De zaak werd op verzoek van P.H., tot voor kort rechter voor openheid en openbaarheid, achter gesloten deuren behandeld. Vanwege zijn zieke moeder, die het uit de krant zou kunnen lezen. Dat kan men een precedent noemen. Want het is geen alledaagse zaak, dat achter die „gesloten deuren", zoals de overtreding van de opiumwet dat wel is.

☆

Ik vind het een „verdacht" precedent, dat aan „klasserjustitie" doet denken. Politierechter en officier van justitie wekken de indruk dat ze zich hebben laten manipuleren terwille van de „elite". Van die twee academisch gevormden en de zidus nog te vormen student is het bovendien grensloos laf. Wél tegen het establishment aanschoppen maar er vooral gebruik van maken als het om het eigen belang gaat. Na bedoeld drietal stond een gewone jongen voor het zelfde feit en dezelfde rechter terecht. Die had ook van P.H. marihuana gekocht. Maar hij behoorde niet tot de „klasse", tot de „elite". Hij was zonder beroep. En zijn zaak diende wél in het openbaar. De moeder van hem of van een gewone arbeiderszoon leest ook de krant. En die kan ook ziek zijn. Toen ik bovendien nog las hoe die rechter, door wet gedwongen in het openbaar, te vonnissen, de „elite"-verdachten met zachte handschoenen aanpakte, werd ik bijna kotsmisselijk. Als zo'n rechter dan zegt dat hij een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf helemaal afkeurenswaardig vindt „omdat verdachten hun toekomst waarschijnlijk in de ambtelijke sfeer zullen moeten zoeken", dan ben je geneigd te denken, dat sommige pleitbezorgers én de bestrijders van dat gezag óók nog onder een hoedje spelen. Vanwege de „elite". Vanwege het motto misschien, dat rebellerende en LSD-gebruikende studenten van vandaag, het Havanna's rokende establishment of het gezag van morgen zullen zijn. Het had maar eens 'n arbeiderszoon moeten zijn... Als ik Kamerlid was zou ik minister Polak er vragen over stellen.

Mensen
Klasse-justitie?
door Willem de Wael

Tegenwoordig valt nog wel eens het woord '*klassejustitie*'. *Ik denk dan meer aan een mentaliteit. Aan pro-deo-zaken, waarbij je soms het gevoel hebt dat een verdediger er zich niet zó opgegooid heeft als in een gehonoreerde zaak. Ann het feit, dat de geschorste Haarlemse rechter R. niet alleen bevoordeeld was door zijn wetskennis, maar ook door het feit dat hij als bemiddeld man zich door liefst twee gerenommeerde advocaten kon laten verdedigen. Welke gewone man kan dat? Van de week stootte ik op een hele nare zaak. Een gewezen redacteur van een provocerend universiteitsblad en thans publicist, de 27-jarige P.H., moest met een jonge wetenschappelijk medewerker (26) en een student (22) terecht staan, omdat ze de opiumwet hadden overtreden. Ze waren in de bossen tijdens de 'handel' betrapt. Het ging om gevaarlijke LSD-tabletten. De publicist Pé Hà. had ze aan beide andere verdachten verkocht alsmede marihuana. Dat is een misdrijf. Ook voor de kopers. Wat gebeurde er? De zaak werd op verzoek van P.H., tot voor kort vechter voor openheid en openbaarheid, achter gesloten deuren behandeld. Vanwege zijn zieke moeder, die het uit de krant zou kunnen lezen. Dat kan men een precedent noemen. Want het is geen alledaagse zaak, dat achter die 'gesloten deuren', zoals de overtreding van de opiumwet dat wel is.*

*

Ik vind het een '*verdacht*' *precedent, dat aan 'klassejustitie' doet denken. Politierechter en officier van justitie wekken de indruk dat ze zich hebben laten manipuleren terwille van de 'elite'. Van die twee academisch gevormden en de aldus nog te vormen student is het bovendien grensloos laf. Wél tegen het establishment aanschoppen maar er vooral gebruik van maken als het om het eigen belang gaat. Na bedoeld drietal stond een gewone jongen voor het zelfde feit en dezelfde rechter terecht. Die had ook van P.H. marihuana gekocht. Maar hij behoorde niet tot de 'klasse', tot de 'elite'. Hij was zonder beroep. En zijn zaak diende wél in het openbaar. De moeder van hem of van een gewone arbeidersjongen leest ook de krant. En die kan ook ziek zijn. Toen ik bovendien nog las hoe die rechter, door wet gedwongen in het openbaar, te vonnissen, de 'elite'-verdachten met zachte handschoenen aanpakte, werd ik*

bijna kotsmisselijk. Als zo'n rechter dan zegt dat hij een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf helemaal afkeurenswaardig vindt 'omdat verdachten hun toekomst waarschijnlijk in de ambtelijke sfeer zullen moeten zoeken', dan ben je geneigd te denken, dat sommige gezagsdragers én de bestrijders van dat gezag tóch nog onder een hoedje spelen. Vanwege de 'elite'. Vanwege het motto misschien, dat rebellerende en LSD-gebruikende studenten van vandaag, het Havanna's rokende establishment of het gezag van morgen zullen zijn. Het had maar eens 'n arbeidersjongen moeten zijn... Als ik Kamerlid was zou ik minister Polak er vragen over stellen.

Godbewaarme! Zo fantastisch - Ben van Melick

Midden jaren zeventig van de vorige eeuw zwijgt de dichter Pé Hawinkels reeds enige tijd; nog slechts mondjesmaat verschijnen her en der wat gedichten. Hij vertaalt wel tegen de klippen op - zijn magnum opus, de vertaling van *Der Zauberberg* van Thomas Mann zal in 1975 opzien baren en bewondering oogsten - maar zijn dichterlijke kracht reikt in die jaren niet verder dan de popsong, voor de band Vitesse en voor Herman Brood, en wat teksten voor de moderne rooms-katholieke liturgie.

Zijn poëtisch vermogen ligt 'opgetast' in de bundels *Bosch & Bruegel* (1968) en *Het uiterlijk van de Rolling Stones* (1969). Die gedichten paren de geëngageerde, opstandige, experimentele, verbeeldingsrijke aanpak van de Vijftigers aan de provocerende communicatie en ambigue banaliteit die de kunst en literatuur van de jaren zestig kenmerken[8]. Ze frapperen door vers- en taaltechnisch vertoon en ongebreidelde verbeeldingskracht.

Maar Godbewaarme! Zo fantastisch,
Zo vol in majesteitelijk ornaat! Wat een tableau
De la troupe, - en kostuums, decors, requisieten,
Simultaanscènes, ongelooflijk gewoon!
Een totaalgebeuren, - of gebeuren...
Het is verrekte statisch hier.

Niets is wat het zou kunnen zijn,
Alles is wat het zijn moet.
De prille waanzin der gedrochten, die
Stil & vertwijfeld kleintjes op verschaald
Water dobberen, de morbide, lage gedweeheid
Van de pad, die opgesloten zit in een kooi
Te mooi voor paradijsvogels, de bevroren,
Pathetiek van het graaien, het vastklampen,
Fanatiek als de tong die vastvriest aan
De ijzeren stang, de perverse sleep, de vissestaart
Die meerdere malen zijn stinkende chic
Meent te moeten tentoonstellen; de lijkgele,
Oud ivoren aangeslagen schoonheid van

De melaatse mevrouw, die haar kroost preuts
Koestert in haar bedorven, naar pis riekende
En op dode takken uitgelopen armen,
Och, de minne muis is opgegroeid, het vat,
De doos heeft ezelspoten toebedeeld gekregen,
En de geharnaste ooievaar is gek

Dit fragment uit de reeks 'Jheronimus Bosch' uit de bundel *Bosch & Bruegel* geeft ook de intertekstuele bedding aan waarin de dichter zich bij voorkeur bewoog. Voor Hawinkels waren gedichten knooppunten in een oneindig tekstnetwerk, waar een gedicht altijd is verknoopt met andere gedichten: het valt niet te isoleren uit zijn literaire context. Zijn 'Litanie van Bob Dylan' (*Raam*, 1968) is een pastiche op het vervoerende, vindingrijke genre van de litanie in de katholieke gebedscultuur en een parodie op de surrealistische écriture automatique van Dylan. Haar literaire zin ontleent deze aaneenrijging van flauwigheden ('Sok des doods, Gebakken Mossel'), poëtische vondsten ('Fluwelen Hond, Sloot der Lendenen') en adequate aanroepingen ('Onstuimige Sjamaan, Smeulende bibliotheek'), juist in die menging van pastiche en parodie die het gedicht tot een illustratie maakt van wat Dylans poëzie intrinsiek 'waard' is: aanfluiting en statement tegelijk.

Als literator was Hawinkels in medio jaren zestig en begin zeventig een vreemde eend in de Nederlandse bijt. Drie perspectieven bepaalden het zicht op de literatuur. De nieuwe mode van het autonome gedicht en de techniek van *close reading*, waarin het gedicht als tekstueel verschijnsel op zichzelf werd beschouwd (losstaand bijvoorbeeld van de biografie van de dichter). Bij de nazaten van Vijftig bleef de nadruk op expressie en verbeelding liggen, terwijl de nieuwe poëzie van Zestig elke expressie en exuberante verbeelding uitsloot. Zijn geïsoleerde positie tussen die Nederlandse literaire knooppunten heeft mogelijk de receptie van zijn werk beïnvloed. Het hoppen tussen alle mogelijke genres, die hij kortstondig beoefende, zal ook niet bijgedragen hebben aan een eenduidig beeld van deze schrijver. Voor Paul Sars echter is de dichter Hawinkels de unieke schakel tussen de poëzie der Vijftigers en die der Zestigers in de Nederlandse literatuur.

Zijn poëzie is hoogstzelden directe persoonlijke expressie, hoewel de dichter duidelijk in zijn werk aanwezig is. Wat hij schrijft ontstaat als reactie op wat hij tegenkomt in de wereld van de cultuur. *Het uiterlijk van de Rolling Stones* bijvoorbeeld is ook de 'verbeelding' van de strijd tussen goed en kwaad in de ijdele euforie van de artiest 'van nu', die van alle tijden is.

Door zijn intellectuele onafhankelijkheid, verbale brille, zijn

provocatieve eigenzinnigheid en anti-burgerlijke *way of life* leek Hawinkels voorbestemd in de Nederlandse literatuur het icoon van de jaren zestig te worden, maar hij raakte verstrikt in zijn ambities, stress, liefde, *rock and roll* en ging ten onder, nog geen 35 jaar oud.

Hawinkels schrijversloopbaan begint in het *Nijmeegs Universiteitsblad (NUB)* (1961). Zijn derde bijdrage aan het blad was het beroemd-beruchte activistische gedicht *Hi-ro-shi-ma* (1961), dat reminiscenties oproept aan Luceberts 'eersteling' *Minnebrief aan onze gemartelde bruid Indonesia.*

[...] *een stipje met een fijne tekenpen op helderblauw*

en dan bedolven bedorven
onder puin vol lijken en bloed
de pijn
de hagedis die
met scheermesscherpe tong
bloed uit haar tepels sneed
gloeiende naalden in haar oog stak
haar haar afrukte
ze zocht zocht zocht haar hand
die toch zoon pijn deed
maar er niet meer was
- haar blik was van trompetkreten
haar borsten waren vette globes geworden
tussen haar benen een spons etter en bloed
pijn zweette in het zweet tussen
haar vraagtekendenkbrauwen boven
een idiote grijns zonder tanden
boven klauwgekromde handen
haar buik een kleffe mossel...

en hij die voor haar gezongen had
moest wel kijken toen hij haar zag
hij had geen oogleden meer

ook de japanners grote oom
waren zij het op japanse wijze
mensen met meisjes en monden
met gedachten en gevoelens
isn't it

Vanaf 1962 publiceert hij ook in het tijdschrift *Roeping* (1962) dat in die

tijd onder de naam *Raam* (1963) het open venster op de wereld werd van moderne, in literatuur geïnteresseerde, intellectuele katholieken. Op het Heerlense Sint-Bernardinus-college had hij al druk stukken en gedichten geproduceerd voor het schoolblad *Binden en Bouwen*, waaraan ook zijn klasgenoot Manuel Kneepkens en generatiegenoot Harry Geelen meewerkten[9]. In 1961 begon hij in Nijmegen als student Klassieke talen, na een jaar gevolgd door de studie Nederlands, die hij ook niet afmaakte. Niet zonder invloed op zijn barokke stijl was de erudiete hoogleraar, levensgenieter en melancholicus Willem Asselbergs (Anton van Duinkerken). Op het *NUB* drukte Hawinkels vanaf het begin zijn stempel. Befaamd en berucht waren zijn venijnige columns, Ulcusjes, waarin de universitaire mores, autoriteiten, collega-studenten, de wereld, de politiek en de lezer het moesten ontgelden, wel vaak in de typische studentikoze *overdrive*:

[...] *de paardendiarrhee die hier voor spinazie doorgaat, de voze schapenkloten die men hier aardappelen noemt, de zeugmoederkoek die op het menu als rode bieten staat omschreven en het koeiengeil waar men ijskoud jus, zjuu of saus tegen zegt, ik ben ervan overtuigd dat dit* [...] *op de lange duur onherstelbare schade aan de algemene gezondheidstoestand toebrengt.*

In *Roeping/Raam* publiceerde Hawinkels gedichten en recensies waarin hij jazz en de nieuwe popmuziek op dezelfde intelligente serieus-soepele kritische wijze analyseerde als uitvoeringen van het werk van Bach en Haydn, een vermenging van 'hoge en lage cultuur' die in die tijd, zeker in de kritiek, zeer ongebruikelijk was. Zijn recensies van mijlpalen als *The White Album* van The Beatles en *A Love Supreme* van John Coltrane hebben nog niets aan actualiteit en zeggingskracht verloren. Hawinkels verstond de kunst ook in het nieuwe het goede, schone, ware te zien, zichtbaar te maken en in de tijd te plaatsen, zonder de emotie die daarmee gepaard gaat te verbergen. In 1969 was hij nog even redacteur van *Raam*, maar als zodanig betekende hij weinig volgens mede-redacteur Lambert Tegenbosch: de student Hawinkels was alleen op zoek naar een podium voor zijn schrijflust en publicatiedrift. Dat podium vond hij ook in *Jazzwereld*, de spreekbuis voor de nieuwe jazz die uit Amerika overwaaide, in het progressieve, van oorsprong katholieke opinieblad *De Nieuwe Linie* en in het tijdschrift *Merlyn*, het summum van moderniteit in de literatuurkritiek; bladen die bij uitstek de nieuwe tijd representeerden.

Ook in zijn gedichten, die evenals zijn prozafragmenten verschenen bij de Arbeiderspers, ging hij zijn eigen weg. Dichten in Nederland midden jaren zestig, dat waren de Vijftigers die hun elan verloren leken,

in de traditie verankerde dichters als Vasalis, Ed. Hoornik en Ida Gerhardt, woord- en beeldkarige Zestigers als Cees Buddingh' en K. Schippers en de nieuwe bloedserieuze eigenzinnigen rond *Merlyn* zoals Jacques Hamelink en Rein Bloem. De dichter Hawinkels was een veelkleurige *Fremdkörper* die de spankracht van zichzelf en van wie hem las, aftastte met zijn metaforenrijke en extravagante taal, waarin hij wijdlopig en trefzeker tegelijk, verhalen, ervaringen of gedachtes verwoordde in speelse, uitgesponnen zinsconstructies - nooit meanderend, altijd geladen. In dat spel nam hij de lezer mee door hem direct en uitdagend aan te spreken. Hij was dol op poëtisch vertoon dat hij relativeerde met droge zinnen met eenvoudige anekdotes en observaties of afgebeten soundbites. Hij dichtte over dood en vergankelijkheid en het voorbijgaan van de tijd, over ijdel menselijk handelen en hij deed zijn inspiratie net zo makkelijk op in het culturele erfgoed als in de eigentijdse kunst. Titels als *Bosch & Bruegel*, *De Haydn Gedichten*, *Het uiterlijk van de Rolling Stones* geven aan hoe hij zich, niet gehinderd door cultureel correcte opvattingen, tussen hoge en lage cultuur beweegt.

Er na
Als de dood nú was gekomen
had ik hem begroet als een jongere broer,
die Twist and Shout wil horen als ik
de Negende Symfonie van Mahler op heb staan;
en met een glimlach had ik aan de dood
mijn plaats afgestaan, en was ik licht, zo licht
gestorven, och, zoals
het bevroren oppervlak van sneeuw zich breken laat.
De glimlach, die wij op de dingen kunnen zien, die nooit
kunnen lachen: een boeddhabeeld, de maan,
de oostelijke horizon, zo vredig, dat
ik goddank er zelf niets van begrijp.

Het mengen van stijlen en registers herinnert aan de orale traditie van *performing poets* zoals de Amerikaan Alan Ginsberg en Simon Vinkenoog. De gedichten in *Het uiterlijk van The Rolling Stones* gedijen het best in voordracht[10] of in spreekzang. Het is dan ook niet vreemd dat Hawinkels zich waagde aan songteksten onder andere voor Herman Brood. Het dwingende ritme van zijn poëzie bezielde evenzeer de lichtheid van de song, als de diepe inhoud van de epische gedichten met hun glinsterend taalspel:

Prisoners
they told you you're so damn important
and you thought important was the way to be
you'll never ever find the song within you
preoccupied you were with bein' free

[...]

find yourself a jail
only prisoners can sing
find yourself a crutch
only crippled ones can swing

Dezelfde dichter schrijft:

Klaaglijk
Strijkkwartet opus 76, no. 2, deel II
Mijn moeder heeft mij vaak in dialect
de sprookjes leren kennen die ze meedroeg in haar hart.
Toen ik een kind was. Nu ik een kind ben,
wat, wanneer ooit de wereld
de grote moeder, waaraan ik mij nog voed,
die me streelt en koestert in haar warmte,
en waarvan ik, goed beschouwd, niet eens verlost ben,
maar waar ik aan het licht gegeven ben,
en ook eens omsloten worden zal,
wanneer de wereld mij eens sprookjes ging vertellen,
wat dan?

Waarover zou het gaan?
Over de oorsprong, dat zou kunnen,
of over de weg die alles neemt: 't onderwerp
zou het leven op de aarde kunnen zijn,
maar ook de hemel, waarin zij opgenomen is;
't zou, wat meewarig, over de mensen kunnen gaan,
en wat hen drijft, over de vogels, die
zoveel beweeglijker zijn dan sterren,
over tranen die de hemel schreit, maar
in elk geval zou het onverstaanbaar zijn.

Onweerstaanbaar, onvertaalbaar,
en niet op te delen, niet af te splitsen

in onderdelen met een eigen naam.
Het zou klinken als wanneer de wind
des avonds zijn vingers door de haren
van de brede bomen strijkt, 't zou smartelijk
klinken voor ieder kleiner dan een eeuw,
maar het meest
zou het lijken op het lied, dat ik hier hoor,
op het mirakel, waarvan ik getuige ben,
omdat ik ben geboren.

Niet alleen qua werk, ook qua 'way of living', uiterlijk en kleding, joyeuze lifestyle (drugs én buitenissige automobielen) was Hawinkels een uitgesproken representant van de tijdgeest: open, brutaal-communicatief, kritisch, anti-autoritair, onafhankelijk en individualistisch. Hij was geen politiek activist, flowerpower- of vredesapostel, geen Draufgänger-ideoloog. In het aannemen van schrijfopdrachten misschien wat opportunistisch - ook hij schreef om zijn geld te verdienen en op den duur veelal waar hij maar kon -, hij verloochende nooit wie hij was: een tekst was altijd herkenbaar Hawinkels. Dat geldt ook voor de controversiële vertalingen die hij maakte en die grote faam kregen: zijn Nietzsche-vertalingen lagen onder vuur van de filosofen, zijn Zauberberg-vertaling - te vrij - onder dat van de preciezen. Zo ook zijn proza. De verhalen waren of te experimenteel of te traditionalistisch. De *Autobiografische flitsen en fratsen*, waarin hij zijn lagere schooljaren in de kolonieën-gemeente Hoensbroek verhaalt, is minder autobiografie dan een hedendaagse zeer korte en speelse variant op *Tristram Shandy* van Lawrence Sterne. Zijn teksten voor rooms-katholieke liturgievieringen stuitten op onbegrip, maar zijn vertalingen met Pius Drijvers van bijbelboeken als *Job* en *Prediker* werden geprezen. In Hawinkels' brein was de literatuur een continuüm, een intertekstueel netwerk, een durende inspiratiebron van hoogwaardige kwaliteit waarmee naar hartenlust gespeeld mocht worden door een duivelskunstenaar die van wanten weet. Een duivelskunstenaar, in zijn geval, die zich ook bewust is van de duizelingwekkende kwaliteit der allergrootsten en die beseft dat die maat voor hem niet bereikbaar is, wat zijn werk een tragische dimensie geeft[11]. In het gedicht 'Een notitie' roept hij in de eerste strofe een moment van intense communicatie op; de tweede strofe luidt: *Mij beving toen de felle wanhoop, die / als stille weemoed tevreden is: ik besefte / dat ik dit nooit zou kunnen beschrijven, / en niemand anders dit ervaren zou dan ik.*

Bij Hawinkels zijn levensdrift en wanhoop een paradoxale eenheid die in

inhoud en vorm tegelijk uitgedrukt is. Dat maakt deze eigentijdse Romanticus tot unicum in de Nederlandse literatuur van de jaren zestig en tot modern dichter bij uitstek, die in de verbinding van barok en banaal taalgebruik de schakel is tussen Vijftig en Zestig.

Hawinkels was talig zo getalenteerd dat hij alles aankon waarop hij zich concentreerde. De vraag blijft wat hij behalve reflectie op de wereld om hem heen, de cultuur uit heden en verleden, te zeggen had, waar hij voor stond als schrijver. Zijn grenzeloze bewondering, maar niet zonder weerhaakjes, voor een kunstenaar als de jazzmusicus John Coltrane, die tot het uiterste ging en die ook religie en moderniteit met elkaar verbond, voor het virtuoze schrijverschap van Thomas Mann en Simon Vestdijk die gedisciplineerd kozen voor de onomkeerbare weg in de literatuur, doet vermoeden dat hij zwaar in zijn maag zat met de eclectische wijze waarop hij zelf in de kunsten stond, gefragmentariseerd, hoppend van het een naar het ander: getalenteerd maar met te korte beentjes. Maar juist daarin was hij ook de representant van een nieuw kunstenaarschap op een breukvlak van tijden, waar al het oude beproefd dient.

Zijn keuze voor het schrijverschap in de regio is sprekend in dit opzicht. Hij weigerde consequent te verkassen van het ‘provinciale’ Nijmegen naar het modieuze, ‘would be Amsterdam’ - *where it all happens!* Het bucolisch landschap in zijn gedichten is een blijvende herinnering aan het Limburgse heuvellandschap; zijn katholieke opvoeding en vorming zwoer hij nooit af, sublimeerde hij zelfs in bijbelvertalingen en liturgische teksten. Hij genoot van heftig leven dat keihard werken niet in de weg stond. Misschien is hij een eigentijdse *Mann ohne Eigenschaften* met alles en niets in de weer, nergens echt in doordringend, door zijn talig talent altijd bovendrijvend maar fundamenteel onvervuld.

Hawinkels' werk is een weerspiegeling van zijn persoonlijkheid, een strijdtoneel waarin tegen het decor van de oude en nieuwe tijd vitaliteit en twijfel, vertoon en bescheidenheid, seriositeit en spel om voorrang kampen. Ontheemd, *displaced*, hij was zich ervan bewust.

Het seizoen sloeg om,
toen zag ik het komen, gehuld
in lome dekschilden, kleuren rijp & zwaar,
zoals het ontwaken in de ochtend was;
veel heeft er bewogen, onwennig, maar
toch doodgewoon.

[...]

Het seizoen was omgeslagen, en
de kleuren waren zwaar. Ik ga
iets brekend ondernemen.

Pé pre-postmodernist

Dit stukje begon ik op de laatste dag van augustus, en in die maand is het precies twintig jaar geleden dat in zijn huis aan de Mr. Franckenstraat Pé Hawinkels overleed. Uiteraard heb ik hem nooit persoonlijk gekend. Hooguit heb ik hem als kind ooit onbewust eens zien lopen, tenslotte woonde hij zo'n beetje om de hoek. Voor mij ging Hawinkels, als de kleine mythe die hij al gauw werd, pas na zijn dood leven. Zoals hij, volgens mij, nog steeds een beetje in leven is voor iedereen die zich in Nijmegen met literatuur of literair leven bezighoudt. Nu is er natuurlijk, behalve de scene van Lentse nieserfokkers misschien, nauwelijks een kleinere subcultuur dan het Nijmeegse literaire circuit, dus de vraag lijkt me niet onterecht wie daarbuiten Hawinkels nog kent. De gemiddelde student van nu is geboren in zijn sterfjaar. Wie, dus, was Hawinkels? Op dit plekje is het gepast te beginnen met het feit dat hij, onder veel meer, columns (of beter: cursiefjes zoals dat in de klassieke cultheid nog heette) schreef voor het NRC, een illustere voorganger van *nrc.next*. Henk Struyker Boudier schreef erover dat ze werden 'gekenmerkt door hun directe betrokkenheid op de werkelijkheid van alledag: koningshuisperikelen, maatschappelijke vraagstukken, Nijmegen, de universiteit, en vooral het studentenleven.' En hij haalt Hawinkels zelf aan die over zijn columns schreef: 'Dingen als het fascisme in deze kringen, en de hypocrisie in gene, de onbeaulligheid in derde kringen en de perfiditeit allerwege, dat is spekje voor mijn bekje, dat noem ik feestje voor mijn geestje'. Ik had het zelf niet beter kunnen zeggen – en ik kán dat ook niet, want misschien vind ik Hawinkels als columnist nog wel op zijn best.

Maar hij was natuurlijk veel meer. Voorgaand tekstje ontleende ik aan het baksteendikke *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?*, het gedenkboek dat de NRC twee jaar na zijn dood uitgaf. Hierin wordt pas in volle omvang de veelzijdigheid van Hawinkels duidelijk: hij was dichter, prozaist, essayist, tijdschriftredacteur, songtekstschrijver en natuurlijk vertaler: van boeken over seksuele voorlichting en Griekse tragedies – wat natuurlijk niet zover uit elkaar ligt – tot bijbelboeken, van Brecht en Hesse tot zijn zeer omstreden versie van Thomas Manns *De Toverberg*.

Met de herlezing van *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* drong zich ineens een merkwaardige vaststelling aan mij op. Hawinkels contrast zich aan het gepolitiseerde Nijmeegse studentenleven van de jaren zestig en zeventig, en gedroeg zich volledig geëmancipeerd. Als je dat combineert met zijn wijde creatieve actieradius – waarin songteksten voor Herman Brood als gelijkwaardig verschijnen naast vertalingen van *Prediker* en *Job* – en ziet hoe zijn poëzie 'herschrijvingen' bevat van bijvoorbeeld schilderijen van Bosch en Breughel, dan kun je vaststellen dat zich met Hawinkels in feite al heel vroeg een postmoderne held aandient.

Vanuit die optiek is er voor hem dan ook niks moeilers dan dat-ie juist in teksten voortleeft. Ik ben blij daar bij dezen weer wat aan te hebben kunnen bijdragen.

Pé pre-postmodernist

Dit stukje begon ik op de laatste dag van augustus, en in die maand is het precies twintig jaar geleden dat in zijn huis aan de Mr. Franckenstraat Pé Hawinkels overleed. Uiteraard heb ik hem nooit persoonlijk gekend. Hooguit heb ik hem als kind ooit onbewust eens zien lopen, tenslotte woonde hij zo'n beetje om de hoek. Voor mij ging Hawinkels, als de kleine mythe die hij al gauw werd, pas na zijn dood leven. Zoals hij, volgens mij, nog steeds een beetje in leven is voor iedereen die zich in Nijmegen met literatuur of literair leven bezighoudt. Nu is er natuurlijk, behalve de scene van Lentse mierenfokkers misschien, nauwelijks een kleinere subcultuur dan het Nijmeegse literaire circuit, dus de vraag lijkt me niet onterecht wie daarbuiten Hawinkels nog kent. De gemiddelde student van nu is geboren in zijn sterfjaar. Wie, dus, was Hawinkels? Op dit plekje is het gepast te beginnen met het feit dat hij, onder veel meer, columns (of beter: cursiefjes zoals dat in de klassieke oudheid nog heette) schreef voor het NUB, een illustere voorganger van KU*nieuws*. Henk Struyker Boudier schreef erover dat ze werden 'gekenmerkt door hun directe betrokkenheid op de werkelijkheid van alledag: koningshuisperikelen, maatschappelijke vraagstukken, Nijmegen, de universiteit, en vooral het studentenleven.' En hij haalt Hawinkels zelf aan die over zijn columns schreef: 'Dingen als het fascisme in déze kringen, en de hypocrisie in géne, de onbenulligheid in derde kringen en de perfiditeit allerwege, dat is spekje voor mijn bekje, dat noem ik feestje voor mijn geestje'. Ik had het zelf niet beter kunnen zeggen - en ik kán dat ook niet, want misschien vind ik Hawinkels als columnist nog wel op zijn best.

Maar hij was natuurlijk veel meer. Voorgaand tekstje ontleende ik aan het baksteendikke *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?*, het gedenkboek dat de SUN twee jaar na zijn dood uitgaf. Hierin wordt pas in volle omvang de veelzijdigheid van Hawinkels duidelijk: hij was dichter, prozaïst, essayist, tijdschriftredacteur, songtekstschrijver en natuurlijk vertaler: van boeken over seksuele voorlichting en Griekse tragedies - wat natuurlijk niet zover uit elkaar ligt - tot bijbelboeken, van Brecht en Hesse tot zijn zeer omstreden versie van Thomas Manns *De Toverberg*.

Met de herlezing van *Moet dit een wereldbeeld verbeelden?* drong zich ineens een merkwaardige vaststelling aan mij op. Hawinkels onttrok zich aan het gepolitiseerde Nijmeegse studentenleven van de jaren zestig en zeventig, en gedroeg zich volledig geontideologiseerd. Als je dat

combineert met zijn wijde creatieve actieradius - waarin songteksten voor Herman Brood als gelijkwaardig verschijnen naast vertalingen van *Prediker* en *Job* - en ziet hoe zijn poëzie 'herschrijvingen' bevat van bijvoorbeeld schilderijen van Bosch en Breughel, dan kun je vaststellen dat zich met Hawinkels in feite al heel vroeg een postmoderne held avant la lettre aandiende.

Vanuit die optiek is er voor hem dan ook niks mooiers dan dat-ie juist in teksten voortleeft. Ik ben blij daar bij dezen weer wat aan te hebben kunnen bijdragen.

[Titelloos gedicht]

Zal ook de dichter weer
van dichten weten?
Zal ooit de schutkleur wijken voor
de veren van de pauw?
Is God vergeefs ~~gaatje~~ gedood,
dat mensen nog maar steeds
~~te~~
~~het~~ leven zijn vergeten
en pronken met de ~~tijktint~~ tinten van de rouw?
O ja,
het duurt nog maar
zo'n vier, vijf jaar.
Want alles gaat voorbij.

Zal ooit de dichter weer
van dichten weten?
Zal ooit de schutkleur wijken voor
de veren van de pauw?
Is God vergeefs gedood,
dat mensen nog maar steeds
te leven zijn vergeten
en pronken met de tinten van de rouw?
O ja,
het duurt nog maar

zo'n vier, vijf jaar.
Want alles gaat voorbij.

Men herinnert zich graag Pé Hawinkels

'Men herinnert zich graag Pé Hawinkels' is de titel van het KRO-radioprogramma Spektakel dat vanavond om half negen via Hilversum 2 wordt uitgezonden.

Herinneringen aan de in Hoensbroek geboren en in Nijmegen beroemd geworden schrijver van verhalen, cursiefjes, kritieken. Maar ook de Hawinkels als dichter en vertalker van hoogtepunten uit de Europese literatuur.

De man, die in de jaren zestig een zekere faam genoot in Nijmegen door op ironische toon de vinger te leggen op zere plekken in de stedelijke en universitaire samenleving.

Een radioprogramma vol herinneringen aan de man die in 1977 op 35 jarige leeftijd overleed van o.a W. Bronzwaer, Pius Drijvers, Mitzi Pfeil, Carel van Rijn, Renate Rozema, Henk Struyker Boudier, Bert Vuijsje en Ben Wasser.

Het KRO-programma is samengesteld door Will Tromp en Herry Kuipers.

Men herinnert zich graag Pé Hawinkels

‘Men herinnert zich graag Pé Hawinkels’ is de titel van het KRO-radioprogramma Spektakel dat vanavond om half negen via Hilversum 2 wordt uitgezonden.

Herinneringen aan de in Hoensbroek geboren en in Nijmegen beroemd geworden schrijver van verhalen, cursiefjes, kritieken. Maar ook de Hawinkels als dichter en vertalker van hoogtepunten uit de Europese literatuur.

De man, die in de jaren zestig een zekere faam genoot in Nijmegen door op ironische toon de vinger te leggen op zere plekken in de stedelijke en universitaire samenleving.

Een radioprogramma vol herinneringen aan de man die in 1977 op 35 jarige leeftijd overleed van o.a W. Bronzwaer, Pius Drijvers, Mitzi Pfeil, Carel van Rijn, Renate Rozema, Henk Struyker Boudier, Bert Vuijsje en Ben Wasser.

Het KRO-programma is samengesteld door Will Tromp en Herry Kuipers.

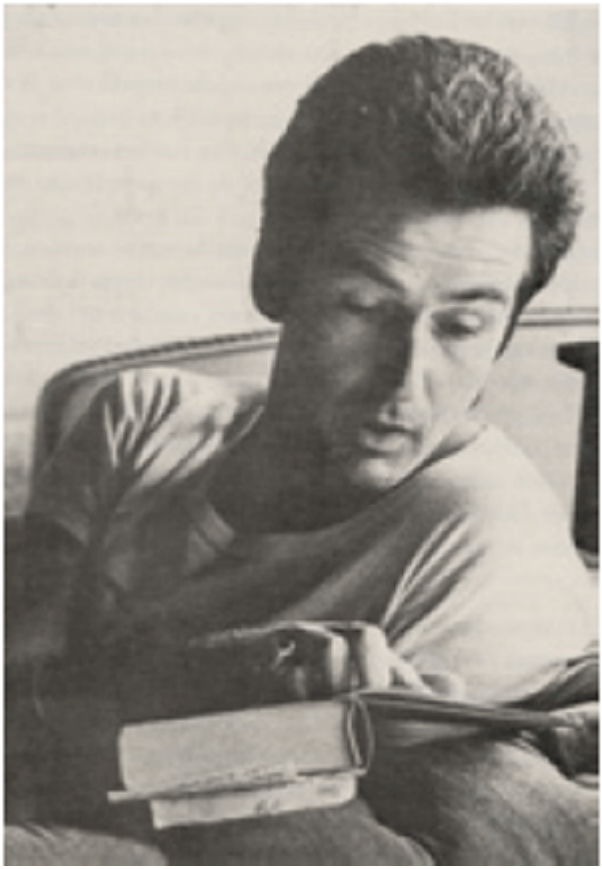

Verschillende foto's uit privé-verzamelingen: (met de klok mee) Pé betoogt tegenover andere vertalers over zijn Toverberg-vertaling, foto eerder geplaatst in *De Revisor* - Marijke Vonk en Pé - Mascha Fraaije, Marijke Vonk en haar dochter Eva op

de kamer van Pé - Maaike Hermens en Pé - Carel van Rijn en Pé tijdens een jamsessie in de boerderij van Ton Sipman in Ewijk

[Bedankbriefje]

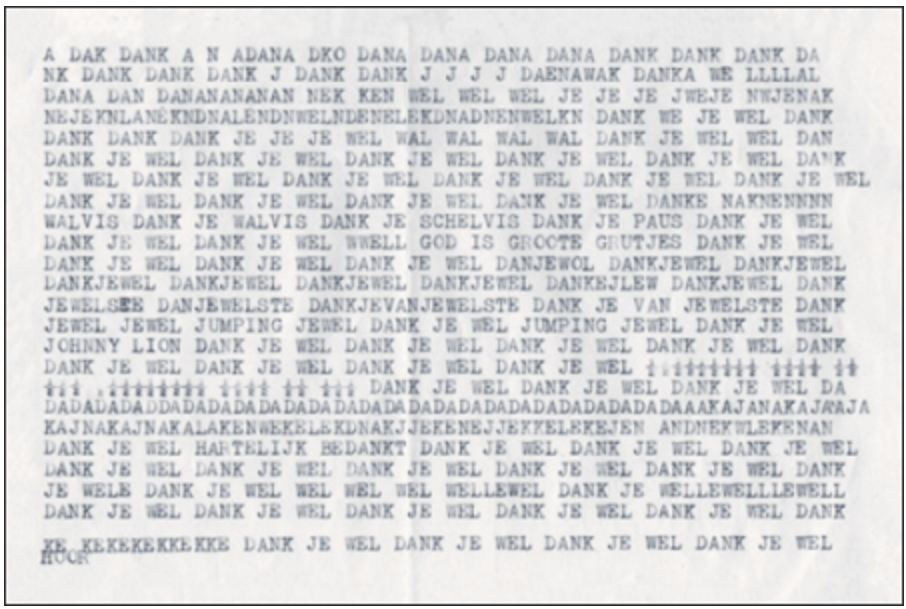
A DAK DANK A N ADANA DKO DANA DANA DANA DANA DANK DANK DANK DA
NK DANK DANK DANK J DANK DANK J J J J DAENAWAK DANKA WE LLLLAL
DANA DAN DANANANANAN NEK KEN WEL WEL WEL JE JE JE JWEJE NWJENAK
NEJEKNLANEKNDNALENDNWELNDENELEKDNADNENWELKN DANK WE JE WEL DANK
DANK DANK DANK JE JE JE WEL WAL WAL WAL WAL DANK JE WEL WEL DAN
DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK
JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL
DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANKE NAKNENNNN
WALVIS DANK JE WALVIS DANK JE SCHELVIS DANK JE PAUS DANK JE WEL
DANK JE WEL DANK JE WEL WWELL GOD IS GROOTE GRUTJES DANK JE WEL
DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANJEWOL DANKJEWEL DANKJEWEL
DANKJEWEL DANKJEWEL DANKJEWEL DANKJEWEL DANKEJLEW DANKJEWEL DANK
JEWELSEE DANJEWELSTE DANKJEVANJEWELSTE DANK JE VAN JEWELSTE DANK
JEWEL JEWEL JUMPING JEWEL DANK JE WEL JUMPING JEWEL DANK JE WEL
JOHNNY LION DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK
DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL
DADADADADDADADADADADADADADADADADADADADADADADADADADAAAKAJANAKAJAAJA
KAJNAKAJNAKALAKENWEKELEKDNAKJJEKENEJJEKELEKEJEN ANDNEKWLEKENAN
DANK JE WEL HARTELIJK BEDANKT DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL
DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK
JE WELB DANK JE WEL WEL WEL WELLEWEL DANK JE WELLEWELLLEWELL
DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK
KE KEKEKEKKEKKE DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL
HUGO

A DAK DANK A N ADANA DKO DANA DANA DANA DANA DANK DANK DANK DANK DANK DANK DANK J DANK DANK J J J J DAENAWAK DANKA WE LLLLAL DANA DAN DANANANANAN NEK KEN WEL WEL WEL JE JE JE JWEJE NWJENAK NEJEKNLANEKNDNALENDNWELNDENELEKDNADNENWELKN DANK WE JE WEL DANK DANK DANK DANK JE JE JE WEL WAL WAL WAL WAL DANK JE WEL WEL DAN DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANKE NAKNENNNN WALVIS DANK JE WALVIS DANK JE SCHELVIS DANK JE PAUS DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL WWELL GOD IS GROOTE GRUTJES DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANJEWOL DANKJEWEL DANKJEWEL DANKJEWEL DANKJEWEL DANKJEWEL DANKJEWEL DANKEJLEW DANKJEWEL DANK JEWELSEE DANJEWELSTE DANKJEVANJEWELSTE DANK JE VAN JEWELSTE DANK JEWEL JEWEL JUMPING JEWEL DANK JE WEL JUMPING JEWEL DANK JE WEL JOHNNY LION DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE

WEL DANK JE WEL DANK DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL ½½½½½½½½½½ ½½½½ ½½ ½½½ ½½½½½½½½½½ ½½½½ ½½ ½½½ DANK JE WEL DANK JE WEL DANK JE WEL DA DADADADADDADADADAD

Dankwoord

Het waren de vele publicaties en activiteiten in het Kellendonkjaar 2015, ter gelegenheid van de 25e sterfdag van de gelijknamige schrijver en publicist, die ons op de gedachte brachten of er voldoende redenen waren om in 2017 ook Pé Hawinkels vanwege zijn veertigste sterfdag, en het feit dat hij dat jaar bij leven 75 zou zijn geworden, te herdenken.

Uit contacten en gesprekken met familie, vrienden, bekenden, tijdsgenoten en met personen uit de universitaire en de literaire wereld, bleek dat meerderen met deze gedachte rondliepen. Al vroeg in 2016 kwamen een aantal betrokkenen met elkaar in gesprek: de Radboud Universiteit, het literair productiehuis Wintertuin en het Collectief Vrienden van Pé. Resulterend in de manifestatie 'De Herfst van Hawinkels'.

Om dit alles mogelijk te maken hebben velen een bijdrage geleverd. Wij zijn hen hier zeer dankbaar voor. In niet-alfabetische volgorde: Paul Sars (RU), Léon Stapper (RU), Han Rouwenhorst (RU), Frank Tazelaar (Wintertuin), Willem Claessen (Wintertuin), Marjolein Pieks (kunstenaarslaboratorium De Blauwe Salon), Lieteke Aalbers (OBGZ), Bart van Helvoort (OBGZ), Babylon (woon-/werk-gemeenschap), Beeld en Geluid, Michiel Braam, Pierre Courbois, Bo van de Graaf, Stef Meilink, Carel van Rijn, Thomas Jaspers, Cultuur op de Campus, Rikst van Ekeren, Studio Gerton Hermers, Marijke Eken, Marije Quaedackers, Jesse Quaedackers, Joan ten Hove, Riny Jans, Cees Koster (UU), Ben van Melick, NUMAGA/Nijmeegs Katern, André Overbeek (Trianon), Op Ruwe Planken, Loek Schrievers, Ton Sipman, Ton Snijders (Teclats Geluidsproducties), Bas Andriessen, Roderik Rodenburg, Wim van Til, Han Teunissen, Peter Altena, Dagblad De Gelderlander, Hans Hendriks, medewerkers Gemeente Nijmegen, Ivo Klein Willink, Hans Peters, Jelko Arts, Pieter Theunissen, Bart van den Broek, Sander Bisselink, Pienie Zwitserlood, Theo Stokkink, Raoul Soentken, Koos Hawinkels en alle anderen die we mogelijk vergeten zijn.

Voor de financiële ondersteuning danken we Stichting Fonds Studentenpers (SFS), Gemeente Nijmegen, Prins Bernard Cultuurfonds afd. Gelderland, Pienie Zwitserlood, Theo Melis, Mieke van Hulsel en Abdij Koningshoeve.

Verantwoording

Teksten

p. 7-9	‘De woordexplosies van een illusieloos kind’ door Martin Ros verscheen in op 8 mei 1988 in HN.
p. 10-12	‘Twee vroege gedichten’ uit nalatenschap, niet eerder verschenen, tekst door Cees Koster (2017).
p. 14	‘Antigone van Sophocles in levend Nederlands’ door Dr. M.F.A. Brok is verschenen op 3 februari 1971.
p. 15-17	‘Hoe goed is De Toverberg vertaald?’ door Jan Brokken verscheen in 1976 in *Haagse Post.*
p. 18-19	De ‘Wild Romance’ rond Pé Hawinkels' door Aldert Waldrecht verscheen in 1975 in *Brabantpers.*
p. 22-23	Transcriptie-poging ‘Like a Rolling Stone’ (Bob Dylan) door Pé Hawinkels en Frits Robeerst, 1965.
p. 25	‘Litanie van Bob Dylan’ verscheen in *Raam* nr. 41, 1968.
p. 28-29	‘Jaloerse schrijver treitert zijn lezers’ (fragment) door Fons Sarneel verscheen op 7 maart 1970 in Vrij Nederland.
p. 32-39	‘Schrijven als daad van liefde’ door Ben van Melick kwam in het najaar van 1989 tot stand en werd in juli 1990 bekroond als beste inzending bij de door de Stichting Woorden van Pé uitgeschreven essaywedstrijd over de poëzie van Pé Hawinkels. Het werd gedrukt in een oplage van

	tweehonderd exemplaren voor de vrienden en begunstigers van de stichting. In de loop van de tijd diende het als bron voor een aantal publicaties van Van Melick over Pé Hawinkels. Voor deze gelegenheid zijn kennelijke fouten hersteld en werden hier en daar verduidelijkende opmerkingen toegevoegd.
p. 40	De brief aan Michel van Nieuwstadt verscheen eerder in *Moet dit een wereldbeeld verbeelden? Van en over Pé Hawinkels*, Socialistiese Uitgeverij Nijmegen, 1979, p. 145.
p. 41	'I (Menuet uit de 94e Symfonie)' uit De Haydgedichten, opgedragen aan Michel van Nieuwstadt en verscheen in *Raam* nr. 10, 1964 en in *NUB* nr. 14, 1964.
p. 44	'Pé Hawinkels in De Trapkes' verscheen op 13 januari 1971 in *De Stem/Breda.*
p. 48-53	'De Pé Hawinkels Wandelroute' is een speciaal voor deze uitgave door Jacco Cornelissen, René van Hoften, Han Rouwenhorst en Frits Robeerst beschreven wandelroute.
p. 54-55	De fragmenten uit 'Herfst in het oosten' door Thomas Verbogt verschenen bij Uitgeverij Vantilt, Nijmegen, 2011.
p. 57	'Verstaanbare vertaling van de bijbel' verscheen op 24 november 1978 in *NRC Handelsblad.*
p. 58-69	'Het leven is lucht' door Cees Koster verscheen in *Filter* 23:4 (2016), pp. 54-63.
p. 73	Het fragment uit 'III. Daarna' verscheen in 1962 in *NUB* nr. 24, 1962.

p. 74-78 ‘Over Pé en over jazz’ is gebasseerd op een artikel wat in 2016 eerder verscheen in *Waaljazz, Een eeuw jazz en improvisatiemuziek in Nijmegen* door René van Hoften en Hans Walraven.

p. 79-81 Deze drie jazzrecensies verschenen tussen 1969 en 1972 in *Jazzwereld.*

p. 82 ‘Eric Dolphy is dood’ door Pé Hawinkels (1964) is eerder verschenen in een bibliofiele uitgave van *Verzamelde gedichten* (Uitgeverij De Stiel, 1988).

p. 87-89 De songteksten ‘Psychosomatic Dream’, ‘Get Lost’ en ‘Lisa Iridescent Teeth’ zijn door Pé aan zijn vriend en componist/musicus Carel van Rijn gegeven om muziek bij te schrijven. ‘Lisa Tridescent Teeth’ vormde de basis voor ‘Back (In Your Love)’ op de LP *Street* van Herman Brood & His Wild Romance uit 1977.

p. 90-93 ‘De versierder van Nijmegen’ door Ans Hobbelink en Agnes Verheggen verscheen op 25 augustus 1979 in de *Volkskrant.* Het antwoord van Wilfried Uitterhoeve daarop verscheen op 12 september in datzelfde dagblad.

p. 93 De Boeken-toptien was op 21 juli 1979 te lezen in *Haagsche Post.*

p. 94 ‘Kanttekeningen en herinneringen bij de heiligverklaring van Pé Hawinkels door Socialistiese Uitgeverij Nijmegen (SUN)’ (en bijbehorende ‘advertentie’) door Marie-José Schunck verscheen in 1979 in *Tijl Uilenspiegel.*

p. 98-100 De brief aan de Nijmeegse Gemeenteraad is in 1968 door Eef

	Fransen en Pé Hawinkels verstuurd (overigens zonder direct resulaat).
p. 101	‘Sketches of Spain’ verscheen in *Roeping* nr. 37, 1961 en in *NUB* nr. 11, 1961.
p. 104-109	‘Ik hou van mooie zinnen maken’ door Cees Koster is een sterk ingekorte en bewerkte versie van het artikel ‘Pé Hawinkels - vertalen, drugs en rock & roll. Korte proeve van een vertalersprofiel’, gepubliceerd in *Filter* 17:4 (2010), pp. 25-41.
p. 110	‘Songs van Pé’ verscheen op 3 november 2007 in *De Limburger*.
p. 111	‘200 gld boete voor LSD-bezit’ verscheen op 26 januari 1970 in *De Gelderlander*.
p. 111	‘Klasse-justitie’ verscheen in januari 1970 in *De Gelderlander*. Willem de Wael was een pseudoniem van Louis Frequin, de hoofdredacteur van *De Gelderlander*, de krant waarmee Hawinkels als *NUB*-redacteur een nogal polemische verhouding had.
p. 112-119	‘Godbewaarme! Zo fantastisch’ door Ben van Melick verscheen eerder in *Geschiedenis van de literatuur in Limburg*, onder redactie van Lou Spronck, Ben van Melick en Wiel Kusters; een uitgave van Vantilt/ LGOG, Nijmegen/ Maastricht 2016. Kennelijke foutjes zijn hersteld en hier en daar vond voor de gelegenheid een lichte aanpassing plaats.
p. 120	‘Pé pre-postmodernist’ door Jos Joosten verscheen in september 1997 in *KU Nieuws*.
p. 121	Dit titelloze gedicht van Pé Hawinkels schreef hij voor zijn

jongere vriend en vertrouweling Appie Amman uit Nijmegen. Amman koesterde het origineel ook vanwege het door Hawinkels getekende portretje van hem. Een en ander maakte Hawinkels begin jaren zeventig van de vorige eeuw voor Appie. Het gedicht staat niet in de *Verzamelde gedichten* van Hawinkels (1988). Amman schonk mij deze kopie ervan, nadat ik hem een tientje had geleend, zo ongeveer augustus 2003. Hij was toen al ernstig ziek. Enkele weken later, hij was toen half vijftig, is hij, helaas ook veel te vroeg, overleden. Deze aardige, vriendelijke man, die veel had meegemaakt, bleef tot aan het einde van zijn leven positief en optimistisch. En... het netjes uitgescheurde hoekje papier rechts bovenaan dit blaadje was waarschijnlijk bestemd ter fabricage van een mooie joint. Een waardige herinnering aan Appie! - Frits Robeerst, lente 2017

p. 122 ‘Men herinnert zich graag Pé Hawinkels’ verscheen op 19 mei 1983 in *De Gelderlander.* In het artikel staat dat Pé overleed op 35-jarige leeftijd. Hij overleed echter op 16 augustus 1977, 34 jaar oud.

p. 124 Door Pé getypt bedankbriefje aan Frits Robeerst (1963)

Foto's

p. 36 Pé in zijn studenten-/werkkamer

	(fotograaf onbekend)
p. 40	Michel van Nieuwstadt met Pé (fotograaf onbekend)
p. 42	Pé Hawinkels / Herman Brood (beide fotos': Anton Corbijn)
p. 46	Contactafdrukken jam-sessie Incredibly Stinking Band v.h. en de Roovers (fotograaf Ton Sipma / Tonmedia, Amsterdam)
p. 54	Pé naast zijn DS in de Mr. Franckenstraat (foto: Frans Kusters)
p. 83	De vriendenclub op een studentenkamer (fotograaf onbekend)
p. 85	Portretfoto (foto: Jan van Teefelen)
p. 100	Hot House 't Kroegje aan de Vlaamse Gas te Nijmegen, alwaar Pé werkte aan een steeds groeiende faam als *shaker* (zie brief 9 augustus 1966 aan Michel van Nieuwstadt, *Wereldbeeld* pagina 147)
p. 109	Foto op de binnenzijde van *Street* van Herman Brood & His Wilfd Romance (1977), (foto': Anton Corbijn)
p. 123	Diverse foto's (foto slaapkamer door Pé Hawinkels, foto jam-sessie door Ton Sipman, overige fotografen onbekend)
p. 5/24/73	De getekende portretten van Pé Hawinkels, Bob Dylan en John Coltrane verschenen eerder in *QM* nr. 4 (1990), een uitgave met herinneringen aan Pé.

Noten

1 Voor een recente beschrijving van het leven in de Oostelijke Mijnstreek zie Luyten 2016.

2 Interview met Koos Hawinkels, 16 december 2011.

3 Interview met Jeanne Hawinkels, 22 juni 2013.

4 Interview met Ben van Melick, 13 oktober 2016.

5 Interview met Manuel Kneepkens, 8 juli 2016.

6 Het verhaal 'Divertimento' verscheen voor het eerst in het *NUB* op 7 februari 1964 en werd later opgenomen in Boekraad et al. (eds.) 1968, p. 99-105.

7 De nalatenschap van Hawinkels bevindt zich in het Literatuurmuseum, voorheen Letterkundig Museum; signatuur H 00372.

8 Paul Sars was de eerste die dit opmerkte. Zie 'Hawinkels' plaats in de Nederlandse letteren', in *QM 4. Over Pé Hawinkels, met bijdragen van Paul Sars, Manuel Kneepkens, Wiel Kusters, Leo Herberghs en Ben van Melick, geïllustreerd door Joseph Quaedackers.* Hoensbroek/ Nattenhoven 1990.

9 Manuel Kneepkens (Brunssum/Treebeek 1942) schreef een kostelijk stuk onder de titel 'De dichters van vijf alpha' in *Moet dit een wereldbeeld verbeelden? Van en over Pé Hawinkels* (1979.) In *Binden en Bouwen*, het oudste onafgebroken tot nu toe verschijnend schoolblad van Nederland, verscheen in 1958 - hij zat toen op 5 gym - Hawinkels' eerste gedicht: 'Grijze mist en schaduwen van dingen;/ witte vuile druppels hingen / stil in de grauwe vieze lucht [...]'.

10 In 1988 glorieerde Henk van Ulsen in de voordracht van het gedicht 'Oud de Tijd' in een Hawinkelsmanifestatie in de volgepakte aula van het Bernardinuscollege te Heerlen, waar ook Hawinkelsteksten door de popmuzikant Rik Huijts in rock-idioom werden vertolkt. Bij diezelfde gelegenheid liep er in de stedelijke Openbare Bibliotheek de Nijmeegse expositie 'Het is verrekte statisch hier...', die bij gelegenheid van het verschijnen van de *Verzamelde gedichten* (De Stiel 1988) was georganiseerd.

11 Ben van Melick, *Schrijven als daad van liefde*, Uitgeverij De Stiel, Nijmegen 1990.